

Leto 2018

02-03 CENA 4,00

Mladika

SLOVENCİ NA VOLITVAH

Pogovor z Igorjem Gabrovcem

V TEJ ŠTEVILKI

02-03 ❖ 2018

UVODNIK

03

Kam vodi slovenska politika
v zamejstvu

FOKUS

04

Slovenci na volitvah

04

12

Damijan Terpin
Epohalne spremembe v politiki

16

Erika Jazbar, Peter Černic
in Martin Breclj
Tri vprašanja o volitvah

22

Mitja Petaros
Skupno slovensko
predstavništvo?

22

Karl Hren
Deželne volitve na Koroškem

24

NAŠ UTRIP

24

Adrijan Pahor
Govor ob prazniku kulture

EKOLOGIJA

28

H. J.
Vreme je eno,
podnebje pa drugo

OBLETNICA

30

Ivo Jevnikar
Goršetova primorska leta (III)

ANTENA

36

Novice

45

55. literarna nagrada Vstajenje

LITERATURA

46

Darinka Kozinc
Slike ob meji

KULTURA

51

Mojca Polona Vaupotič
Albert Sirk: slikarstvo iz
ljubezni do morja

51

PRIČEVANJA

55

Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (XX.)

57

Pavle Borštnik
Marjan Pavločič –
br. Ksaverij OFM

PREBRALI SO ZA VAS

58

Evelina Umek
APLAVZi, ki še danes
odmevajo

NOVICE KDC

61

Lučka Kremžar De Luisa
Pomembne novosti v Knjižnici
Dušana Černeta

KAM VODI SLOVENSKA POLITIKA V ZAMEJSTVU

Vse oblike javnega izpraševanja ljudske volje, od volitev (parlamentarnih v Italiji in Nemčiji) do referendumov (Katalonija, Brexit, Drugi tir ...) povzročajo pretrese in nemir širom po Evropi, saj se vse bolj uveljavljajo glasovi, ki so izraz prevladujočega nezadovoljstva in protesta proti politiki, ki ni znala ali mogla rešiti konkretnih problemov ljudi in še manj zadostiti njihovim upravičenim pričakovanjem. Preveč poceni je govoriti o zmagi slepega populizma, res pa je, da tradicionalne politične stranke skoraj povsod izgubljajo na konsenzu. Levica v Italiji je s svojim samomorilnim cepljenjem potegnila za sabo sredino in ustvarila prostor ideološko neopredeljenemu gibanju Petih zvezd, medtem ko postaja desnica vse bolj podrejena avtonomizmu Severne lige, vse skupaj v duhu demagoško zagnane evroskeptičnosti, kar povzroča skrbi tudi v Evropski zvezi. Tako sta žrtev ljudske volje postali na eni strani Renzijska Demokratska stranka na drugi pa Berlusconijska Naprej Italija. Obe sta potihem računali na ugodnejši volilni izid, ki bi jima omogočil nekakšno veliko koalicijo, ta pa bi vodila izrazito kompromisno upravljanje države. Iz tega ne bo nič. Zrevolucionirana politika v Rimu je postavila vse na glavo in to seveda odseva po vsej državi in ima posledice tudi za našo manjšino.

Veseli smo, da je Tatjana Rojc uspelo priti v senat, vendar je vanj prišla skozi šivankino uho. Zaenkrat smo kritični, toda to ne pomeni, da lahko mirno čakamo na razvoj dogodkov. Mi smo od pamtiveka vezani na levo sredino, ker je levica zaradi svoje deklarirane internacionalnosti vedno spravila v eno izmed dveh vej parlamenta slovenskega zastopnika, ki ga je seveda sama izbirala. Niti ko je bila sama na vladi pa PD ni znala ali hotela sprejeti tak volilni zakon, ki bi zagotavljal slovensko prisotnost v rimskem parlamentu. Poleg tega pa že nekaj časa zaznavamo v manjšinski skupnosti vznemirljive pojave, ki pomenijo nevarno odstopanje od dosežane prakse. Do nedavnega je veljalo, da se je slovenska komponenta Demokratske stranke ob upravnih volitvah (tako deželnih kot občinskih) vendarle dogovorila s Slovensko skupnostjo za sodelovanje, ki je zagotavljalo, da so – ob samozadostnem nastopanju skrajne levice – slovenski volivci lahko izbirali med več kandidati, vendar v okviru iste koalicije, zdaj pa najdemo slovenske kandidate na najrazličnejših listah, tudi na takih, ki izključujejo sodelovanje in nimajo pozitivnega odnosa do manjšinskega vprašanja. Tu ne gre za zagotovljeno izvolitev slovenskega kandidata, zdaj se že igramo z izvolitvijo kakršnegakoli kandidata, kot bi bili tako močni, da bi se lahko naravno delili na vse manjše komponente.

Od Južnotirolcev se očitno nismo nič naučili. Zdi se, da je potihem prevladalo nekdanje zloglasno prišepetavanje slovenske partije o vključevanju v italijanske stranke, ker je slovenska zbirna stranka bila preveč demokratično usmerjena. Naše javno mnenje ob tem molči, kot molčijo mediji in celo krovni organizaciji, ki ne tako potihem potrjujeta enakovrednost vseh kandidatov. Ali smo se že sprijaznili z usodno obrobnostjo?

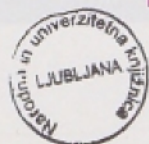
Vladimir Kos

Ob Tebi vigred v meni žubori

*S to harfo mojo, ki jo svit obseva,
Ti hočem peti, Ki se vrnil si
iz groba, tretjega v obljudi dneva –
in s pesmijo poljubim ran sledí.*

*In nič me sram ni bisera na prséh,
v njegovem lesku vera se iskri.
Čprav so še zaspani ločja trsi,
ob Tebi vigred v meni žubori.*

*Za nas in zame dal si se ubiti.
Za nas in zame si iz groba vstal.
Zdaj vsak na svoj način Te sme ljubíti:
prostost si sveto nam z Vstajenjem dal!*

V TEJ ŠTEVILKI SLOVENCİ NA VOLITVAH

Pogovor z deželnim tajnikom Slovenske skupnosti, podpredsednikom deželnega sveta Furlanije Julijske krajine Igorjem Gabrovcem

Za nami so politične volitve v Italiji, ki so povsem spremenile razmerje sil v poslanski zbornici in senatu. Ob vseh pretresih pa je bila potrjena slovenska prisotnost v Rimu. Če je bila tržaška zastopnica Demokratske stranke Tamara Blažina v letih 2008–13 senatorka, v letih 2013–18 pa poslanka, je bila tokrat izvoljena v senat neodvisna kandidatka na listi Demokratske stranke Tatjana Rojc, ravno tako s Tržaškega.

Zdaj pa so že pred nami deželne volitve, ki bodo na sporedu 29. aprila. To je čas obračunov in načrtov, a tudi razmisleka, ki so ga sprožili izidi parlamentarnih volitev 4. marca. Če se razporeditev volivcev v deželi ne bo korenito spremenilo, bo prišlo do velikih novosti tudi v deželnem svetu. Kako bodo vplivale na našo narodno skupnost? In kakšna bo v novem deželnem svetu zastopanost Slovencev? Ta se je v 54-letni zgodovini Furlanije Julijske krajine spreminjala, v iztekajočem se mandatu sta jo med 49 svetniki zagotavljala dva tržaška Slovenci: predstavnik Demokratske stranke Štefan Ukmar in predstavnik Slovenske skupnosti, zaradi dogovora med strankama sicer tudi član svetniške skupine Demokratske stranke Igor Gabrovec.

Z voditeljem samostojne slovenske stranke oz. zbirne stranke, kot se rada označuje, smo se pogovarjali le teden dni po parlamentarnih volitvah, ko sploh ni bilo jasno, kakšna vlada naj bi se oblikovala v Rimu in kako bodo politične sile stopile v deželno volilno areno.

ij

■ Gospod Gabrovec, pred parlamentarnimi volitvami 4. marca je marsikdo napovedoval poraz Demokratske stranke in vzpon Gibanja petih zvezd ter desne sredine. Izidi pa so te težnje še veliko krepkeje potrdili. Začniva z nazadovanjem Demokratske stranke. Na poslanskih volitvah leta 2013 je zbrala 29,5 % glasov, da ne omenjamo izjemnega rezultata na zadnjih evropskih volitvah (40,8 %), tokrat jih je zbrala le 18,7 %. Kje vidite vzroke za poraz vodilne stranke in vladne koalicije?

● Vzrokov je veliko in se prepletajo na državni in evropski ravni. Če začnemo pri tej, je vsem pred očmi, da so socialdemokratske sile v skorajda vseh evropskih državah v krizi, in istočasno beležimo vzpon desnih opcij, tudi skrajnejšev, in evroskeptikov. Gre za trend, ki se napaja v splošni družbeni negotovosti, v

gospodarski in zaposlitveni krizi, v težko obvladljivih migrantskih tokovih. Sam pojem Evropske unije, skupne valute in tržišča je potemtakem pod vprašajem. Za tako stanje nosita nedvomno velike odgovornosti glavna politična tabora, se pravi Evropski socialisti in Ljudska stranka, ki dejansko vodita večji del Evrope. Marsikdo že dalj časa izpostavlja, tak predlog zagovarja tudi slovenski predsednik Borut Pahor, da potrebuje Evropska unija novo ustavno listino, ki naj prenovi in utrdi temeljne vrednote in pravila bivanja pod skupno streho. Evropa se bo spremenila, ali je ne bo.

Na državni ravni pa je Demokratska stranka beležila bliskovit porast in sijajen rezultat na evropskih volitvah, ki je bil sad in zasluga takrat novega liderja Mattea Renzija. Italijanom je predstavil in uspešno »prodal« vizijo o

spremembah, izrisal je sanje o novi italijanski družbi, ki naj pomete s staro šaro (it. rottamazione). Ljudje so se navdušili in ga prvi trenutek obilno nagradili in mu zaupali.

Ustvarjanje velikih pričakovanj pa te izpostavlja tudi velikemu tveganju, ki ga predstavlja razočaranje. Italijani so se navdušili in so bili kmalu razočarani, kajti obljubljenih hitrih in učinkovitih sprememb ni bilo od nikoder. Od tu naprej je Renzi dejansko zagrešil napako za napako. Vsilil je centralistično in arogantno vodenje stranke in vlade. Oboje se mu je izjalovilo. Poskusil je karto referendum, na katerega je stavil vse, tako da so se predlagane spremembe ustave spremenile v referendum za ali proti Renziju. Vsebinske ocene predlaganih sprememb skorajda ni bilo. Renzi je pa zraven še uspel povezati vse, kar leze in gre, od leve do desne, proti sebi. Medtem so padali »cveki« na vseh volilnih

»Berlusconi ni več tisti, ki smo ga spoznali ob teatralnem vstopu v politiko v zgodnjih devetdesetih letih.«

preizkušnjah, poniknilo je na milijone glasov, vse do zadnjih političnih volitev, ki so bile dejansko le neizbežni in dolgo napovedani epilog zgodbe o neuspehu. Ko bi objektivno ocenjevali delo vlade in uspeh posameznih izbir, bi namreč beležili marsikateri pozitiven kazalec. Še zlasti Gentilonijevo obdobje je med boljšimi v zadnjih desetletjih. Percepcija in ocena volivcev pa sta bili negativni, to je edino jasno in nedvoumno.

■ **Desna sredina je resda kot koalicija prehitela levosredinsko koalicijo (desna sredina: 37 %, leva sredina: 22,8 %), vendar je padel primat Berlusconijevega gibanja Naprej, Italija, saj ga je prehitela Salvinijeva Liga. Ali je to mogoče razlagati le s populistično retoriko?**

● Berlusconi ni več tisti, ki smo ga spoznali ob teatralnem vstopu v politiko v zgodnjih devetdesetih letih. Na tokratnih volitvah je izpadel kot pogreta župa, deloval je kot utrujen starec brez novih idej in navdušenja, brez ekipe in nekdanjega sijaja, od katerega so ostali le blede odtenki. V četrtsotletju, odkar je stopil v politično arena, se je spremenila Italija in se je spremenil svet. Sam pa je ohranil vedno isti pristop, morda le o komunistih ne govori več.

Berlusconi so izčrpali staranje telesa, ki ne prizanaša nikomur, pa tudi neskončni sodni postopki in nekatere pravnomočne obsodbe, ki mu ta čas med drugim preprečujejo, da bi lahko sploh kandidiral. V koaliciji je zato prevladala fizična in komunikativna energija Mattea Salvinija. Ta je ponovno dvignil Severno ligo iz mlakuže, v kateri je obležala po raznih škandalih. Salvini je Ligo tudi bistveno vsebinsko spremenil: ni več izključno stranka bogatih italijanskih severnih dežel in opustila je zamisel o secesiji.

Danes je Salvinijeva stranka čisto desničarska in populistična formacija, na osi sorodnih strank povsod po Evropi. Svoj konsenz črpa iz realnih vprašanj, kot so strah pred posledicami priseljevanja afriških beguncev, pa tudi

socialna stiska mestnih periferij in še vedno visoka brezposelnost tako mladih kot tudi ljudi v že zrelih letih. Vanjo zaupajo tudi samostojni delavci in podjetniki, ki jih že nevzdržni davčni pritisk in neprebojna birokracija spravljata v obup.

Desni volivci so nagradili Salvinijevo odločnost pred Berlusconijskim bolj pomirjevalnim konservatorizmom. Poraz stranke Forza Italia v sklopu desnega bloka je zelo primerljiv z gladkim porazom Demokratske stranke. Berlusconi in Renzi sta si bila v stilu komunikacije in nastopanja skorajda zrcalna, kot dve glavi na isti medalji, vsak s pogledom na svojo stran. Zanimivo je, da ju je na isti dan doletela ista usoda. Tako da si upam trditi, da so Italijani jasno odklonili neki model in zahtevali korenite spremembe, ki ju poosebljata, vsaka na svoj način, zmagoviti politični skupini. Italijani so odprli novo poglavje, ki je zaenkrat še skok v neznano. Italija nima več močne leve sredine, kot tudi nima več zmerne desne opcije. Uveljavila sta se dva ekstrema, Liga in Gibanje petih zvezd, ki sta izrazila občutke širokih plasti prebivalstva in s katerima moramo sedaj računati ...

■ **Gibanje petih zvezd pa se je uveljavilo kot najmočnejša posamezna stranka (32,7 %), saj ni želelo stopiti v nobeno volilno koalicijo. Prvo mesto je odneslo v vsej južni Italiji in na otokih. Ali je tudi v Italiji prevladala zahteva po »novih obrazih«?**

● Želja po novih obrazih je vseskozi vsaj latentno prisotna, saj ljudje radi sanjajo o spremembah, te pa najlažje poosebljajo novi ljudje in nove skupine. Kandidati in posledično izvoljeni predstavniki Gibanja petih zvezd so praviloma popolni novinci, navadno čisto običajni ljudje, v katerih se volivci, še zlasti najmlajši, najlažje prepoznavajo. Gibanje je na politični sceni že tako dolgo, da se bo moralo kmalu odločiti, v kaj naj se spremeni, kaj naj postane po tej povlečeni puberteti ... Kajti izrazit protest je možen le kot začetna, odskočna faza.

Grillovi pristaši so že zmagali na nekaj občinskih volitvah in vodijo nekatera velika središča, začeni z Rimom. So torej na preizkusnih izpitih, ki edini pokažejo, če se slogani in obljube spremenijo v dejanja. Mestoma je že krepko zaškripalo. Marsikje se je izkazalo, da niso kos vlogi, saj vladanje zahteva odgovorne, konkretne in večkrat nehvaležne odločitve. Veliko se jih je že sprlo z lastnim vodstvom, nekateri so odšli, drugi so bili izključeni. V zadnjem obdobju se je zgodila pomembna sprememba, ki jo pooseblja novi lider Luigi Di Maio. Mlad,

zagorel, urejen in uglajen fant z italijanskega juga, ki že na prvi pogled preseka z robotim videzom in nastopom »revolucionarnega« komika in očeta Gibanja Beppeja Grilla. Čas bo pokazal, kaj in do kod zmorejo voditelji Gibanja. Predvsem pa bomo le s časom razumeli, kako se bodo lotili politično-upravnih vlog v sodelovanju in koaliciji z drugimi. Kajti do danes so bili brezkompromisni tako glede programskih smernic kot tudi političnih povezav. To se bije z logiko demokracije, ki narekuje potrebo po dogovarjanju, dialogu in iskanju sinteze med različnimi potrebami in pričakovanji. Ljubljani in razsvetljeni vodja ne spada v demokratični svet. Recimo, da bo treba razumeti, ali je nova politična skupina zmožna iskanja soglasja, recimo kar kompromisov. Še to: velik konsenz je Di Maio dosegel še zlasti v južnih deželah in na otokih z obljubo o zagotovljenem minimalnem dohodku za brezposelne. To lepo zveni, vendar je ta trenutek in tako postavljen proračunsko nevzdržen. Kaj, ko bi se Di Maio znašel v položaju, da mora tovrstne obljube tudi uresničiti?

■ **Delitve v levi sredini in na levici se niso obrestovale, a tudi skrajna desnica tokrat ni uspela.**

● Leva sredina je doživela brodolom, skrajna levica je izginila, zmernejša skupina »upornikov« levo od Demokratske stranke pa je zelo šibka. Za samo Demokratsko stranko skoraj ne bi vedeli, kam naj jo po tradicionalnih kalupih sploh uvrstimo. Take scene v Italiji še nismo videli, kar je po svoje zelo zaskrbljujoče.

Skrajna desnica ni močna, vendar počasi, a prodorno postavlja svoje »količke«, utrjuje postojanke. Neofašistična gesla in simboli si ponovno utrjujejo pravico do javnega izražanja, kar je nedopustno in tudi protizakonito. Pa vendar se dogaja. Verjetno je porast skrajne desnice hote ali nehote omejila Liga, ki je dejansko osvojila marsikateri njen argument, beri: ne Evropi, ne evru, ne priseljencem, Italijani na prvem mestu.

■ **Novi volilni zakon je pokazal vse svoje šibkosti. Ni le krivičen do slovenske manjšine, temveč je onemogočil oblikovanje jasne večine, volivcem pa spet ni dopustil, da bi s preferenčnimi glasovi izražali svojo voljo.**

● Točno tako: krivičen je, ker ne dopušča preferenc in torej onemogoča aktivno soudeležbo volivcev pri izbiri lastnih zastopnikov v parlamentu. Obenem je neučinkovit, saj je dokazano

onemogočil izvolitev vsebinsko homogene politične večine. Dejstvo pa je, da je tak zakon izglasovala zelo široka parlamentarna večina. Kar je še huje in razmisleka vredno.

■ Izmed 20 parlamentarcev iz naše dežele jih je 14 izvolila desna sredina, tri Gibanje petih zvezd in tri Demokratska stranka. Zadnja volilna reforma in njene izvršilne norme so obetale kot Slovincem naklonjeno uninominalno poslansko okrožje s sedežem v Gorici. Demokratska stranka pa je tam kandidirala Italijana, ki ni bil izvoljen, in prof. Tatjana Rojc je bila izvoljena v senat le po srečnem razpletu v Milanu, saj je bil tudi tam izvoljen Tommaso Cerno, ki bi bil drugače edini senator Demokratske stranke iz Furlanije Julijske krajine.

● Uresničilo se je to, kar smo kot stranka Slovenska skupnost vedno izpostavljali. Prvič, da ne obstaja neko »slovensko okrožje«, saj so vsa tako velika, da so v njih Slovenci številčno dejansko nepomembni, kaj šele odločujoči.

Zarisano okrožje med Krasom in Trbižem je bilo vsaj na papirju kvečjemu bolj naklonjeno levi sredini, kar se tudi ni uresničilo – kandidat Demokratske stranke Brandolin se je uvrstil celo na tretje mesto! Tatjana Rojc je izvoljena v senat kot edina senatorka leve sredine iz naše dežele, kar ji nalaga dodatno zapleteno vlogo. Izvoljena je po srečnem in verjetno težko ponovljivem naključju. Ocena Rosatelluma se piše kar sama ...

■ Tatjana Rojc je nastopila kot neodvisna kandidatka na listi Demokratske stranke. Izbralo jo je njeno državno vodstvo med četverico, ki jo je predlagala strankina slovenska komponenta, in zanjo tudi določilo mesto na kandidatni listi, saj preference niso predvidene, kot smo rekli. Zahteva po drugačnih pravilih za slovensko zastopstvo ostaja torej zelo aktualna?

● Osebnostno sem mnenja, da smo s Tatjano Rojc imeli srečno roko. Prvič se je zgodilo, da to mesto zaseda kandidat, ki

»Neofašistična gesla in simboli si ponovno utrjujejo pravico do javnega izražanja, kar je nedopustno in tudi protizakonito.«

se je predstavil kot neodvisen in kot tak iskal podporo in soudeležbo vseh političnih komponent v naši narodni skupnosti. Nekateri so to razumeli, drugi ne. Za Rojčevo je to politični ognjeni krst, saj nima politično-upravnih izkušenj. Zato ji bomo vsi stali ob strani, vsaj tako si nadejam.

Glede drugačnih volilnih pravil pa ugotavljam, da so (še)le danes prišli vsi na stališče Slovenske skupnosti: sedanja pravila ne nudijo nobenih otipljivih zagotovil, izvolili smo zastopnico zaradi spleta srečnih naključij. Ergo: pravila je potrebno spremeniti z že napovedano spremembo volilnega zakona, model pa vidimo le v evropski in deželni volilni zakonodaji, ki predvideva olajšane pogoje za nastopanje manjšinske stranke.

■ Včasih so se druge komponente posmehovale Slovenski skupnosti, ki je zahtevala drugačna jamstva za slovensko zastopstvo. Danes je nekoliko drugače ...

Zgoraj: v Štandrežu leta 2013

Slovenski parlamentarci v Italiji

POSLANSKA ZBORNICA KRALJEVINE ITALIJE

XXVI. zakonodajna doba (1921–24)

Josip Lavrenčič, Karol Podgornik, Ulikse Stanger (Hrvat), **Virgil Šček, Josip Vilfan** - vsi: *Jugoslovenska narodna stranka (Edinost)*

XXVII. zakonodajna doba (1924–29)

Engelbert Besednjak, Josip Vilfan - oba: *Slovenska lista (Edinost v povezavi z Južnimi Tirolci)*
Jože Srebrnič (aretiran 1926) - *Proletarsko združenje (Komunistična stranka Italije)*

POSLANSKA ZBORNICA REPUBLIKE ITALIJE

IV. zakonodajna doba (1963–68)

Marina Bernetič - *Komunistična partija Italije*

V. zakonodajna doba (1968–72)

Albin Škerk - *Komunistična partija Italije*

VI. zakonodajna doba (1972–76)

Albin Škerk - *Komunistična partija Italije*

XV. zakonodajna doba (2006–08)

Miloš Budin - *Oljka*

XVII. zakonodajna doba (2013–18)

Tamara Blažina - *Demokratska stranka*

SENAT REPUBLIKE ITALIJE

VII. zakonodajna doba (1976–79)

Jelka Gerbec - *Komunistična partija Italije*

VIII. zakonodajna doba (1979–83)

Jelka Gerbec - *Komunistična partija Italije*

IX. zakonodajna doba (1983–87)

Jelka Gerbec - *Komunistična partija Italije*

X. zakonodajna doba (1987–92)

Stojan Spetič - *Komunistična partija Italije*

XI. zakonodajna doba (1992–94)

Darko Bratina - *Demokratska stranka levice*

XII. zakonodajna doba (1994–96)

Darko Bratina - *Demokratska stranka levice*

XIII. zakonodajna doba (1996–2001)

Darko Bratina (do smrti leta 1997), **Mitja Volčič** (po nadomestnih volitvah leta 1997) - *Oljka*

XIV. zakonodajna doba (2001–06)

Miloš Budin - *Oljka*

XVI. zakonodajna doba (2008–13)

Tamara Blažina - *Demokratska stranka*

XVIII. zakonodajna doba (2018–)

Tatjana Rojc - *Demokratska stranka*

● Posmehovali so se, dokler so veljavna pravila drugim strankam vseeno omogočala, da so tako ali drugače prosto izbirale, kdo bo Slovence zastopal v Rimu. S posmehovanjem SSK so žagali veje, na kateri so dolga desetletja udobno sedeli, ne da bi se tega pravočasno zavedali. Pravila in razmere so se tako spremenile, da te moči v danih pogojih nima več nihče.

Demokratska stranka je tokrat v Furlaniji Julijski krajini izvolila rekordno nizko število parlamentarcev, ob Rojčevi le še Rosata in Serracchianijevo, ki sta oba državna voditelja te stranke. Pred petimi leti je bilo parlamentarcev dvanajst in Blažinova je bila kljub temu izvoljena le po zaslugi večinske nagrade. Za senatno večinsko nagrado listi Demokratske stranke so bili leta 2013 odločilni glasovi

»Vodstvo Demokratske stranke nam je tik pred koncem leta formalno izrazilo pripravljenost in pričakovanje, da ponovno sklenemo sporazum za politične in deželne volitve.«

volivcev SSK, tako kot smo bili odločilni za zmago na deželnih volitvah istega leta, le dva meseca po političnih.

■ Kaj pa zaščitnica slovenske manjšine, Republika Slovenija?

● Na to vprašanje bom odgovarjal zelo diplomatsko. Slovenska vlada je, kot večkrat doslej, vzela na znanje, da so znotraj manjšine različni in verjetno neuskladljivi pogledi. To ji je omogočilo,

da si je v določeni meri umila roke. Italijanski vladi in političnim sogovornikom je izražala načelno zahtevo, da pride do zagotovljene izvolitve slovenskega zastopnika v Rimu. Ni se pa spuščala v detajle o načinu in pogojih, kako naj se to zgodi. Na drugi strani so italijanski vladni in politični sogovorniki odgovarjali s podobnimi zagotovili, češ da bo že na kak način urejeno.

Oba pristopa sta zame težko prebavljiva, ju pa jemljem na znanje kot danost tega časa ... Mi smo mnenja, da je slovenski zastopnik tisti, ki ga lahko slovenska narodna skupnost samostojno, demokratično, transparentno in suvereno izbere. To se ni zgodilo. Slovenija pa bi lahko to vsaj načelno zahtevala, saj je v slovenski volilni zakonodaji zastopnost dveh priznanih manjšin zgledno urejena.

■ Južni Tiroinci so se dobro odrezali, Valdostanci so plačali za vedno nove delitve med avtonomisti ...

● Južni Tiroinci so zaenkrat še vedno solidni, saj jih je veliko in med njimi sicer prisotne delitve zaenkrat ne ogrožajo glavne narodne stranke, ki je vodilna na politični in družbeni sceni v vsej bocenski pokrajini. Valdostanci se že dalj časa cepijo na prafaktorje in morda je zanje zdravo in neprepozno, da so tokrat dobili poleno v glavo ...

V obeh stvarnostih pa govorimo še vedno o močnih skupnostih na homogenem območju, kar ni niti približno primerljivo z danostjo Slovencev v Furlaniji Julijski krajini, kjer imamo podobne pogoje le v nekaterih manjših dvojezičnih občinah ...

■ Slovenska skupnost je na parlamentarnih volitvah podprla Tatjano Rojc, obenem pa podpisala dogovor o potrditvi povezave med Demokrasko stranko in Slovensko skupnostjo na deželni volitvah. V deželnem vodstvu pa, kot se sliši, ni bilo soglasja.

● Potrditev dogovora z Demokrasko stranko in levo sredino je bila tokrat še posebej zahtevna. Prvič zato, ker so se v minulih letih odnosi z DS nekajkrat močno skrhali. Naj navedem sklep o ukinitvi pokrajin in o ustanovitvi medobčinskih zvez, čemur se je pridružilo še nesoglasje glede novega volilnega zakona. Pa vendar smo vztrajali v deželni koaliciji in s tem marsikaj koristnega dosegli za našo skupnost in za naš prostor. Kajti če že drži, da smo bili kot SSK odločilni za deželno zmago pred petimi leti, potem je tudi res, da smo od dneva po volitvah predstavljali le enega deželnega svetnika na sku-

pnih 49, in tako tudi najmanjša koalicijska stranka, ki obenem ni bila soudeležena v odborniški ekipi.

V nekaterih občinskih upravah smo povezani v skupne koalicije, v drugih sta SSK in DS še vedno na nasprotnih okopih.

Deželno vodstvo SSK je že novembra in decembra lani izvedlo krog posvetovanj z različnimi političnimi strankami in gibanji na deželni ravni, da bi okvirno preverilo razpoložljivost za sodelovanje.

Posebej smo bili pozorni na novonastalo furlansko avtonomistično gibanje, ki je, žal, štartalo z oblikovanjem alternativne politične ponudbe šele pred nekaj meseci. Predstavili so se na političnih volitvah in dosegli preskromen rezultat, da bi se lahko nanje zanašali.

Medtem smo tudi ugotovili, da ni pogojev za prehod stranke SSK v blok italijanske desnice, ki jo na krajevni ravni opredeljuje še vedno vsaj latentna alergija na slovensko identiteto, sicer pa se v njem zbirajo vse mogoče skrajne sile, ki sem jih že omenil, vključno z neofašističnimi.

Vodstvo Demokraskе stranke nam je tik pred koncem leta formalno izrazilo pripravljenost in pričakovanje, da ponovno sklenemo sporazum za politične in deželne volitve. Obenem je v naslednjih pogovorih sprejelo vse naše pogoje, med temi obvezo glede sprememb volilnega zakona in pa to, da bo stranka SSK v primeru zmage na deželnih volitvah soudeležena v odboru predsednika Sergia Bolzonella.

Deželno tajništvo je o tem večkrat razpravljalo, ne pomnim tako dolgih in poglobljenih debat. Žal pa ni bilo mogoče doseči soglasnega sklepa. Tako smo se dogovorjeno odločili za glasovanje in prevladala je usmeritev, ki sem jo tudi sam zagovarjal, da sklenemo dogovor z DS. Do podpisa je prišlo teden pred političnimi volitvami, glede katerih je stranka SSK ob podpisu sporazuma formalno izrazila podporo listam DS za senat in poslansko zbornico.

Nesoglasje in posledična večinsko sprejeta odločitev sta bila zame osebno zelo boleča, saj sem v iskanje soglasja vložil veliko časa, živcev in potrpljenja, pa tudi cele mesece »cincanja« na nedoločenosti.

Izid volitev 4. marca pa mi je potrdil pravilnost izbire. Potres, ki jim je sledil, bi sklepanje dogovora z levo sredino najbrž krepko zavlekel in otežkočil, če že ne onemogočil ... Furlanski avtonomisti so bili prešibki, da bi z nami sklepali dogovore. Pa mi tudi nismo hazarderji. Da ne govorimo o »cirkusu«, ki ga je takoj po političnih volitvah uprizorila desna

sredina in s tem nepričakovano odprla nova upanja v možnost uspeha za našo koalicijsko

■ **Do podpore Rojčevi je prišlo pozno. Že pred Slovensko skupnostjo so se zanjo izrekli deli »civilne družbe«, ki jo običajno podpirajo. Po drugi strani pa sta krovni organizaciji v nasprotju z nekdanjim geslom o »koristnem glasu« skupno predstavili in hočeš nočeš promovirali čisto vse slovenske kandidate. Včasih so psovali Slovensko skupnost, češ da na neizglednih volilnih preizkušnjah s samostojnim nastopom ali povezavo z drugimi manjšinami razpršuje glasove, tokrat smo lahko brali tudi to, da je vsak volilni glas dober.**

● Ne bom se spuščal v oceno opredelitve krovnih organizacij. Zase vem, da formalne podpore in pristanka kot deželni politični tajnik SSK nisem mogel izraziti, dokler nisem prejel pooblastila, da lahko podpišem dogovor z Demokrasko stranko. To, da so Rojčevo še pred tem tudi naši povsod lepo sprejeli, pa je le utrjevalo moje prepričanje, da smo kot SSK s težavo, a vendarle stopali na najboljšo pot v danih pogojih. Ostalo bodo povedale deželne volitve.

■ **Vsdržavni trendi uravnavajo tudi slovenske glasove, na nižjih stopnjah najdemo slovenske kandidate vsepovsod, strankarska »disciplina« je marsikdaj stvar preteklosti, na zadnjih občinskih volitvah v Gorici je na primer najvišje izvoljena predstavica Slovenske skupnosti nastopila s svojo, osebno listo. Če ne pride do večje zavesti o pomenu našega zastopstva, bo na deželnih volitvah hudo.**

● Razprševanje glasov ni, žal, nov pojav. O disciplini ali pa o etiki in doslednosti pa sploh ne bi govoril. Slovenci v Italiji se od nekdanjih opredeljujejo za različne stranke. Novost zadnjega dvajsetletja je morda predvsem ta, da se je število strank dodatno pomnožilo. Iz leta v leto nastajajo nova gibanja, ki se nato znova cepijo na nove ločine, izginjajo, pretakajo ena v drugo.

Slovenci, ki živimo v italijanskem politično-institucionalnem okolju, nismo izvzeti. Iste stvari beremo in jim sledimo kot ostali italijanski državljani, zelo podobno smo razočarani, naveličani, jezni in željni novosti, preobrata. Stranka Slovenska skupnost vsemu temu in po svojih močeh skuša kljubovati. Ne bi rekel, da smo neuspešni, morda prav nasprotno. SSK je edina še živeča stranka, ki je svojega deželnega svetnika izvolila že v prvi zakonodajni dobi v zgodnjih šestdesetih letih (bil je to Jože

Skerk) in je z istim imenom in simbolom prisotna še danes, v enajsti zakonodaji, pol stoletja kasneje.

Medtem se je politični svet večkrat spremenil, spremenili so se volilni zakoni, sesule so se vse velike tradicionalne stranke, ki so oblikovale povojno italijansko demokratično republiko. Spremenila se je politična komunikacija. Spremenili sta se teža in vloga strank. Število Slovencev se je, o tem govorijo demografski podatki, kar zaznavno zmanjšalo. Nam pa še vedno uspeva ob vsakih volitvah, ne brez težav, skupaj zbrati lepo število slovenskih kandidatov in svoje zastopnike izvoliti v občinske svete, donedavna v dva pokrajinska sveta, v deželni svet, danes smo celo nekoliko bliže tudi rimskemu parlamentu. Pa še zanimiv podatek: v teh desetletjih je število zbranih glasov SSK na deželni ravni stalno nihalo, tako da smo jih včasih zbrali tudi preko deset tisoč, včasih pa, ob nihanju splošne volilne udeležbe, le polovico. V odstotkih pa se je naša politična teža vedno sukala med 1 % in 1,4 %.

■ **Prosim, da za bralce obnovite volilni mehanizem, s katerim bo Slovenska skupnost nastopila na deželnih volitvah.**

● SSK nastopa s svojim imenom, simbolom in torej listami v vseh petih volilnih okrožjih v deželi. V zameno podpiramo predsedniškega kandidata Sergia Bolzonella. Sporazum z DS naši stranki omogoča, da si pri končnem štetju glasov na nek način »izposodimo« ostanke DS, ki bi morebiti manjkali za doseg polnega kvocienta, ki je potreben za izvolitev enega deželnega svetnika.

Ta kvocient pomeni približno poldrugi odstotek v primeru zmage, 3,5 % pa v primeru poraza ... Pogoj pa je, da s svojimi listami sami zberemo vsaj 1 % vseh glasov, ki so bili veljavno oddani na deželni ravni. Ko se to uresniči, je izvoljen kandidat na listi SSK, ki je zbral največ preferenčnih glasov v okrožju, v katerem se je lista SSK v odstotkih najbolj odrezala.

■ **Na tokratnih parlamentarnih volitvah je volilna udeležba v naši deželi znašala 75,12 %. Veljavnih glasov je bilo 689.000. Na deželnih volitvah pred petimi leti je znašala volilna udeležba 50,48 %, veljavnih glasov je bilo 399.000. Slovenska skupnost je zbrala 5.431 glasov ali 1,36 %. Tudi če bo volilna udeležba nižja od tiste na nedavnih političnih volitvah, bo za Slovensko skupnost krvavo potreben vsak glas. Ljudje se morajo tega zavedati.**

Obisk osnovnošolcev
v deželnem svetu

● Točno tako. Svojega samostojnega predstavnika v deželnem svetu izvolimo, ko zberemo med 5.000 in 7.000 glasov, odvisno pač od volilne udeležbe. Ta je nepredvidljiva. To pomeni, da je za SSK potreben prav vsak glas in v vsakem volilnem okrožju, o Milj do Pordenona in Trbiža. Zato se trudimo, da so naše liste zanimive in bogate, da so kandidati in kandidatke odraz različnih krajev, starosti, poklicev, izkušenj. Vedno oblikujemo take liste, v katerih vsakdo lahko najde »svojega« predstavnika in mu odda preferenčni glas. Ko glasujemo za liste SSK, noben glas ni izgubljen, saj se vsi pretakajo v skupno slovensko košaro.

»Svojega samostojnega predstavnika v deželnem svetu izvolimo, ko zberemo med 5.000 in 7.000 glasov.«

■ V Demokratski stranki bo znova kandidiral Ukmar, a tudi tam bodo težave, saj se bo spričo pričakovanega nižjega števila izvoljenih predstavnikov Demokratske stranke bil oster boj za preference. Slovenskega kandidata napoveduje tudi Liga, gotovo ga bomo našli še na drugih listah ...

● Boj za vsako preferenco, tudi ker bomo več ali manj poznane in priznane slovenske kandidate beležili na levičarski listi, na listi Občanov in še kje. Večji del teh kandidatov dejansko nima realnih možnosti za izvolitev, saj je v večjih strankah konkurenca z bolj poznanimi italijanskimi kandidati večkrat nevzdržna. Sicer pa sem varen, dovolite mi prisposodobu, da med vožnjo gledam na cesto pred sabo, kam naj zavijam, kdaj naj pospešim in kdaj naj »zabremzam«, da ohranim varnostno razdaljo od ostalih udeležencev prometa. Tako bo tudi za tokratno volilno kampanjo, ko bom svoje energije osredotočal na svoj program, na obračun opravljenega dela, na naše vrednote, na potrebe in pričakovanja naših sogovornikov. Enako držo bom svetoval vsem kandidatom SSK v vseh okrožjih. Blatenje konkurence ni v mojem etičnem slogu – poleg tega, da sem prepričan, da je to izgubljen čas.

■ Kaj predlaga Slovenska skupnost slovenskim volivcem? Kljub sodelovanju v vladni koaliciji je bila zelo kritična do ukinitve pokrajin, reforme krajevnih uprav, omejitev na teritoriju ipd. Je prišlo glede tega do kakega premika?

● Stranka SSK je ohranila dosledno svoja stališča in smernice, tudi ko smo se znašli v manjšini in smo bili po sili razmer poraženi. Tak primer je reforma krajevnih uprav z ukinitvijo pokrajin in ustanovitvijo medobčinskih zvez, ki dejansko niso nikdar polno zaživele. Glede pokrajin ni bilo veliko diskusije, saj so vsi predsedniški kandidati leta 2013 v programe zapisali, da so pokrajine preživete ... Naposled se je zgodilo, da smo edina italijanska dežela, ki jih je ukinila. Marsikomu se danes toži po pokrajinah, zlasti na Tržaškem in na Goriškem, kjer sta obe krajevni upravi odigrali pomembno vlogo pri povezovanju, racionalizaciji in spodbujanju delovanja manjših občin. Pomembno in neizbrisno vlogo sta imeli tudi na področju uvajanja vidne dvojezičnosti in utrjevanju enakopravnosti našega jezika in kulture.

Deželni zakon o medobčinskih zvezah smo večkrat popravili in dopolnili in res številne so bile izboljšave, ki sem jih predlagal v imenu SSK in so bile sprejete. Kljub temu pa je reforma napačno zastavljena in tudi mimo slovenskega vprašanja zahteva korenito spremembo. Vse koalicije, ki nastopajo na deželnih volitvah, vključno z Bolzonellovo, so v svoj program zapisale, da bodo revidirale reformo.

Čas je pravičen sodnik in čas je potrdil, da smo bili kot SSK na pravi strani, da smo zagovarjali pametna in utemeljena stališča, ki bodo v novi zakonodajni dobi tako ali drugače upoštevana. Kaj naj rečem: pozno, pa vendarle smo moralni zmagovalci bitke, v kateri smo bili pred leti na fronti poraženi.

Podobno velja glede obvez o gospodarskem razvoju podeželja in sploh območja, ki ga Slovenci zgodovinsko naseljujemo. Kot SSK smo postavili pomembne »količke«, ki predstavljajo štartno točko za novo obdobje. Ker se nismo nikdar izneverili svojim stališčem in vrednotam, jih lahko znova zagovarjamo glasno in dosledno.

V ospredju ohranjamo skrb za narodne pravice, skupaj s skrbjo za osebno in družbeno varnost državljanov, za izključno urejeno in uravnovešeno

sprejemanje vojnih beguncev, za preseganje moreče birokracije in ublažitev davčnega pritiska, za spodbujanje novih delovnih mest za naše ljudi, da jim ne bo treba odhajati v tujino, kar siromaši našo skupnost in naš prostor.

■ **S Severno ligo na deželni ravni smo imeli Slovenci že večletne izkušnje, manj z Gibanjem petih zvezd. Kako bi ocenili zadržanje teh dveh strank v deželnem svetu glede slovenskih vprašanj?**

● Krivično bi bilo, ko bi ju načelno označil za protislovenski. Res pa je, da ju družijo lastnosti, ki je slična tudi za vse ostale vsedrjavne stranke: manjka jim občutljivosti za potrebe in pričakovanja večjezičnega in obmejnega prostora, premalo nas poznajo, premalo nas razumejo. Liga je bila včasih izrazito lokalna stranka, s Salviniem pa je osvojila poglede, ki so značilni za vse ostale državne stranke. Obe še vedno težko razumeta, da je za zaščito posebne skupnosti, v posebnem prostoru s posebnimi potrebami, potrebno uvajati posebne parametre, posebne instrumente, posebna odstopanja od kriterijev, ki veljajo za ostale. To je tisto, kar strokovnjaki imenujejo »pozitivna diskriminacija«. Ta koncept politični sogovorniki iz

EPOHALNE SPREMEMBE V POLITIKI

Najprej ocenjujem, da je potrebno našo, manjšinsko politično stvarnost uokviriti v širši kontekst epohalnih sprememb, ki so se zgodile v italijanski politiki.

Že nekaj časa je jasno – seveda tistim, ki to želijo videti –, da italijanska politika ne sloni več na dveh, pač pa na treh političnih polih, ne obstajata več samo levica in desnica, pač pa je danes prva stranka v Italiji Gibanje petih zvezd. (O tem, če levica in desnica sploh še obstajata, pa kdaj drugič).

Dosedanji vodja poslancev Demokratske stranke, »genialni« Tržačan Ettore Rosato, jih je že junija lani »dobil po glavi«, ko so – izmed petih večjih strank – poslanci Gibanja petih zvezd na prvem tajnem glasovanju odpovedali soglasje dogovorjenemu volilnemu zakonu. Zato se jim je hotel ma-

ščevati in Berlusconi predlagal nov volilni umotvor »Rosatellum«, s katerim bi prikrajšal stranke, ki se pred volitvami ne koalizirajo (Beppe Grillo je namreč ves čas trdil, da se ne bodo povezali z nikomer). Berlusconi, ki se je do tistega trenutka resno »tepel« z vodjo (Severne) Lige Salviniem, je naenkrat zakopal bojno sekuro in se z njim dogovoril za koalicijo, kamor se je prilepila še Melonijeva s Fratelli d'Italia in, glej čudo, na koncu celo sredinski »izdajalci«, ki so dotlej podpirali Renzijevo vlado in v njej zasedali celo ministrske stolčke. O Berlusconi se sicer lahko marsikaj kritičnega reče, zagotovo pa ni mogoče trditi, da ne zna delati računov: volilni zakon »Rosatellum« namreč nagraduje koalicije (še zlasti v večinskem delu, ki izvoli kar 1/3 poslancev in senatorjev), zato je nekdanji

vsedravnih strank res težko, zelo težko razumejo. In še težje »prebavijo«. Zato je potrebno in nujno, da smo kot Slovenska skupnost vedno zraven s svojimi samostojnimi zastopniki!

■ **Izteka se Vaš drugi mandat, potegovali se boste tudi za tretjega. Kako bi strnili lastno oceno desetih let dela v deželni svet?**

● Šlo je za obdobje, ki je dobesedno letelo. Bilo je zahtevno in hkrati navdušujoče. Mandata sta bila sicer zame zelo različna – v prvem v opoziciji, v drugem v večini. Tudi v večini ne brez težav. Razlika pa je velika, saj se kot predstavnik stranke v večinski koaliciji lažje premikaš po vladnih pisarnah. Tudi pristop deželnih funkcionarjev in birokratskega aparata je različen z ozirom na to, če si v večini ali v opoziciji.

Izkušnja pa mi potrjuje, da resnost, delavnost, poštenost in uglajenost vedno plačajo. V prvem mandatu sem izvežbal svojo kritičnost in sem spoznaval sistem. V drugem mandatu sem tudi po zaslugi institucionalne funkcije podpredsednika deželnega sveta osvojil nekoliko bolj odgovorno držo in izbrusil diplomatske sposobnosti. Tretji mandat, če mi ga bodo naši volivci privoščili, bo

vitez, ob očitni šibkosti svoje Forza Italia, pravilno računal na uspešnejši rezultat skupne desno-sredinske koalicije in intenzivno združeval sile.

Nasprotno pa so se obnašali »genialci« v PD, ki so se še naprej veselo prepirali, Renzi pa je povlekel prav tako »genialno« politično potezo, da je par mesecev pred volitvami dopustil oz. ni preprečil razkola v stranki, samo da bi ostal brez resne notranje opozicije. Na koncu je šel na volitve dejansko brez koalicije, saj nihče od njegovih sopotnikov ni dosegel praga 3%, čeprav je »njegov« Rosato predlagal prav volilni sistem, ki nagraduje koalicije.

In kako so se izrekli italijanski volivci?

Moje mnenje je, da so predvsem na glas zakričali »dost' mamò vsega«.

Predolgo trajajoča gospodarska kriza, v številnih velikih severnih mestih in predmestjih resno občutena bojazen pred nebrzdanim priseljevanjem (ki je morda tukaj ne čutimo, ni pa mogoče oporekati, da problem še kako močno občutijo široke plasti severno-italijanskega prebivalstva), odsotnost radikalnih politik spodbujanja gospodarske rasti (in posledično delovnih mest), odsotnost

zadnji mandat, kajti tako veva deželni zakon, ki mandate omejuje na tri zaporedne.

V tem mandatu bi rad uresničil in zaključil vsaj še nekatere pomembne bitke, ki so bile dejansko prisotne od vsega začetka: pravičen pristop naše dežele do vprašanja skupne imovine (jusi in srenje); uresničitev doslej nespoštovanih obvez glede razvoja podeželja in goratih območij, kjer smo Slovenci doma; zagon centralnega urada za slovenski jezik, kateremu smo z zakonom postavili vse potrebne temelje.

Ob tem je sprememba deželnega statuta, ki naj z ustavnim zakonom jasno in nedvoumno prizna polno enakopravnost slovenskega in ostalih priznanih avtohtonih manjših jezikov in skupnosti. V reformo statuta naj se zapiše tudi nov dogovor med državo in deželo, ki naj slednji prizna avtonomno upravljanje šolstva in izobraževanja, tako kot to velja na Tridentinskem in Južnem Tirolskem ter v Dolini Aoste.

Za gospodarski razvoj naše dežele pa bi bilo bistvenega pomena, da ustanovimo evropska obmejna območja z davčnimi olajšavami, kar bi spodbujalo investicije, nastajanje novih podjetij, kvalitetno zaposlovanje za naše mlade.

radikalnih politik glede omejevanja korupcije in klientelizma ter neouveljavljanje meritokracije, vse to je pripeljalo do protestnega glasovanja, na severu za Salvinijsko, na jugu pa za Di Maio. Skupaj imata namreč več kot 50 % glasov!

In volivci, ne pozabimo, imajo v demokratičnih sistemih (kjer je tudi medijska ponudba kolikor toliko pluralna) vedno prav! Glasovali so za Salvinijske slogane, ki pa niso bili le »proč z migranti«, pač pa so govorili predvsem o nižjih davkih, o omejevanju birokracije, o spreminjanju dogovorov z EU glede restriktivne finančne politike države itd., skratka o realnih potrebah povprečnega Italijana (zlasti s severa), ki ne misli, da bi lahko živel od države in njenih podpor. Druga polovica na jugu Italije pa se je odločila za Gibanje petih zvezd, ki je poleg relativno nekredibilnega državlanskega dohodka zagovarjalo, tako kot Liga, kritično stališče do obvez Italije do EU, je pa še vedno stavilo na odpravo etabliranih politikov in podsistemov, ki so na sistemih dotedanje skorumpirane, trideset let trajajoče druge republike fino živeli na račun davkoplačevalcev in izčrpavali državne blagajne, →

← na račun tistih, ki bi pomoč res potrebovali. Svoje so na račun PD-ja naredili še stečajni raznih bank, od vmešavanja ministrice Boschi v Banca Etruria do treh bank v Venetu, ki so tako kot pri nas TKB oropale še bistveno številčnejše varčevalce, oblast pa ni naredila nič.

Predvsem so jih zato »po nosu« dobili tisti politiki, zlasti t.i. »salonska« levica (in PD, ki z Renzijem seveda to nikakor ni), ki se je do Grilla in Di Maia obnašala prevzetno in z njimi ravnala zviška, kot z neizkušenimi in nesposobnimi politiki. Tudi sam sicer z velikim nezaupanjem gledam, kako lahko algoritem računalniške platforme Rousseu privatnega podjetja Casaleggio & Associati določa kandidate Gibanja petih zvezd za parlament, vendar pa je dejstvo, da je Raggijska v Rimu še vedno županja in da je Di Maio prejel več kot 32 % glasov vseh Italijanov in vodi največjo stranko v državi.

Prav tako so jih dobili »po nosu« tisti, ki so Salvinijski imeli za navadnega troglodita, ki se neobrit in brez kravate pojavlja pred kamerami in na političnih dogodkih ter »strelja« po priseljencih. Očitno je, da je prejel 25,9 % glasov, ker je državljanom povedal še marsikaj drugega.

Demokratska stranka je od več kot 40 % na evropskih volitvah leta 2013 padla na 18,6 %, kar je zgodovinski minimum. Mnenja pa sem, da v kolikor se v teh prvih dovoljenih dneh obnašajo z enako aroganco, kot so se obnašali ves čas od leta 2013, bodo pri zniževanju tega minimuma zagotovo še uspešnejši: Renzi je odstopil, a bo stranko vodil še naprej. Formalno jo vodi njegova desna roka Martina, ki je kot tak, tako kot on 100% odgovoren za volilno katastrofo, ki jo je doživela DS. Nobene-ga *mea culpa*, nobene samorefleksije, kot da se jim nič ni zgodilo. Nasprotno! V določenem trenutku se je celo spet pojavilo Rosatovo ime za ponovno vodenje poslanske skupine DS, kot da se nič ni zgodilo (a so se potem k sreči premislili).

Na lokalni ravni se dogaja podobno, ali še huje: deželna tajnica DS Antonella Grim je po volilnem porazu odstopila, naslednji dan pa je, brez sramu, že bila ponovno na položaju in sicer kot kandidatka na listi DS za deželni svet, seveda skupaj s poražencem zadnjih občinskih volitev Robertom

Cosolinijem. Res »perspektivni« tandem, ki pa bo ob bistveno resnejši dvojici Francesco Russo-Franco Rotelli zagotovo definitivno onemogočil Stefanu Ukmarju ponovno izvolitev v deželni svet, saj bo DS od dosedanjih dvajsetih imela v novem mandatu (če gre vse po sreči) manj kot polovico svetnikov. Več kot dva v Trstu v teh političnih razmerah pa DS zagotovo ne more izvoliti in Ukmar nima nobene možnosti, da bi se z osebnimi preferencami prebil dovolj visoko za izvolitev. Moja ocena je – in to brez šale –, da je zanj in za slovensko prisotnost v deželnem svetu najbolje, da kandidira na listi Slovenske skupnosti in tako vsaj pripomore da ob dosegu 1% praga Slovenci izvolimo vsaj enega deželnega svetnika, preferenčni glasovi pa bodo pokazali, koga si volivci najbolj želijo, da jih zastopa.

Če ostanemo pri minulih parlamentarnih volitvah in če omejimo analizo na tri slovenske občine na Goriškem, pa tudi na tiste najbolj slovenske na Tržaškem, so slovenski volivci – kljub določenemu kaosu glede novega volilnega

sistema, pa tudi kljub hudim sporom SSK-DS, ki so se vlekli vseh pet let zadnjega mandata, od volilnega zakona do reforme krajevnih uprav – strnjeno podprli izvolitev Tatjane Rojc in torej glasovali za DS, ki je v teh občinah dosegla najvišje odstotke v državi, zagotovo najvišje v FJK.

Da je bilo t. i. »Bratinovo« okrožje za Slovence navadna farsa in politična goljufija Demokratske stranke, dokazuje ne samo dejstvo, da je DS v tem okrožju kandidirala Italijana in ne Slovenca, pač pa tudi in predvsem dejstvo, da je v njem bil izvoljen zastopnik Forza Italia, seveda Italijan, višek farse pa je v dejstvu, da je njegovo izvolitev omogočilo tudi desničarsko gibanje Fratelli d'Italia. Ob tem bi se morala zamisliti Vlada R Slovenije in njen zunanji minister Karel Erjavec, ki sta na glas ploskala Demokratski stranki in Serracchianijevi, ko sta jima solila pamet, češ da bo s tem okrožjem rešeno vprašanje zastopanosti Slovencev v parlamentu. Ne bomo pozabili, da Slovenija takrat ni podprla zelo upravičenih in zelo konkretno artikuliranih predlogov SSK za olajšano zastopstvo.

Rojčeva pa je prišla v senat samo in izključno zato, ker je določeni lobby novinarjev, ljudi iz sveta mode, estrade in gayev masovno podprli svojega zastopnika Tommasa Cerna na listi DS v okrožju strogega mestnega centra v Milanu, kjer strnjeno

»Slovenci v Italiji za parlamentarne volitve torej nismo odigrali nobene funkcije političnega subjekta.«

živijo. To seveda nima nobene zveze ne z zajamčenim, niti z olajšanim zastopstvom in gre le za neverjetno naključje, ki se je Rojčevi in vsem nam k sreči zgodilo. Zmagovito milansko senatno okrožje je namreč za DS dobesedno mala oaza v ogromni puščavi vseh ostalih volilnih okrožij, ki jo obdajajo in kjer je z velikimi razlikami zmagala desno-sredinska koalicija. Ta »puščava« pa gre od švicarske meje do Ligurije in od meje s Slovenijo do francoskih Alp na meji s Piemontom.

Da se ubogi pokojni sen. Bratina ne bo obračal v grobu – on je namreč, z razliko od svojih naslednikov, bil sposoben zarisati okrožje, kjer je bil lahko Slovenec na listi PD izvoljen kljub volilnemu porazu stranke, ki ga kandidira –, predlagam torej, da to okrožje nehamo imenovati z njegovim priimkom, in če ga že moramo kako imenovati, uporabljajmo imena pravih »genialcev«, ki so to propadlo slovensko okrožje zarisali (ali bi ga vsaj lahko zarisali): naj bo torej »okrožje Rosato-Blažina«, v katerem s pomočjo skrajne desnice njegove prebivalce zastopa Italijan, zastopnik Forza Italia. Čestitke!

Ne strinjam se z navedbo Bojana Brezigarja v velikem intervjuju v Novem glasju, ko je dejal, da je bila Tatjana Rojc »skupna izbira« celotne manjšine, ker to preprosto ni res. Njo je skupaj s še tremi drugimi slovenskimi kandidati izbrala izključno slovenska komponenta DS, v Rimu pa se je vodstvo te stranke (k sreči, dodajam jaz) odločilo prav za Rojčevo. Niti z njeno izvolitvijo Slovenci v Italiji nimamo nič, saj je bila izvoljena izključno zaradi prej navedene »milanske volilne kombinacije«, na razplet katere nismo imeli nikakršnega vpliva. Ves ostali del manjšine ni imel torej pri tej izbiri nič, le Igorju Gabrovcu so zaupali imena dan prej kot ostali javnosti.

Niti se z Brezigarjem ne strinjam, da je dobro, da novoizvoljena senatorka nima nobene strankarske izkušnje, ker se bo zaradi tega morala šele začeti učiti »politične tehnologije«, kot z lepo skovanko moj prijatelj Ivo Hvalica imenuje obvladovanje delovanja določenega političnega organa, ker brez tega znanja v parlamentu ne bi dosegla nič. Je pa ženska, ki po intelektualnih sposobnostih, kulturni širini, odprtosti, simpatiji in človeški empatiji zagotovo daleč prekaša marsikaterega našega dosedanega t. i. predstavnika. Verjamem da ji »*schnellkurs*« politične tehnologije ne bo delal težav in se bo hitro znašla. Zanj in za vse nas, ki naj bi v Rimu zastopala, pa bi bilo zelo dobro, če bi etiketo neodvisne kandidatke iz volilne kampa-

nije ohranila na čim bolj vidnem mestu tudi kot izvoljena senatorka, še zlasti sedaj, ko se nakazuje opozicijska drža za stranko DS.

Slovenci v Italiji za parlamentarne volitve torej nismo odigrali nobene funkcije političnega subjekta, preprosto zato, ker nimamo volilnih mehanizmov, ki bi nam dovolili, da to počnemo samostojno, deloma pa tudi zato, ker smo večinoma še vedno prepričani, da je spodobno priti v parlament samo preko leve sredine in ker v desni sredini še vedno prevladujejo sami »fašisti«.

Volilci SSk so sicer bistveno bolj narodno-obrambno orientirani in ob pomanjkanju alternative glasujejo »slovensko« (tokrat Rojčevo), pa čeprav so morali za to prekrizati simbol stranke, s katero se je ves mandat SSk hudo prepirala. Nasprotno so slovenski volilci levice, prav obratno, najprej Demokrati ali Svobodni in enakopravni (LEU), prej so SEL-ovci ali kaj podobnega (ali poljudno rečeno »komunisti«) in tudi ob dokazanemu pomanjkanju možnosti izvolitve Slovenca na listi DS ali LEU (prej SEL) ne bodo podprli slovenske stranke, ki mora doseči vsaj 1% na deželni ravni – kot tega niso storili npr. na deželnih volitvah v Gorici, kjer zmečejo v koš na stotine glasov, ker Slovenca iz Goriške ne izvolijo v deželni svet vsaj dvajset let. Prav tako niso na zadnjih evropskih volitvah podprli edine slovenske kandidatke v celi Italiji Tanje Peric.

To stanje seveda koristi DS in ni nobenega racionalnega razloga, da bi ta stranka podprla upravičene zahteve manjšine po olajšanem zastopstvu, saj dobro ve, da glasove SSk itak pokasira, pa četudi kandidirata Budin ali Blažinova, kot tipična, prav nič neodvisna zastopnika te stranke. Zagovorniki olajšanega zastopstva (zlasti SSk) nimajo zato nobene druge možnosti, kot da zaveznike za možnost samostojne izvolitve Slovenca v parlament – ki bo lahko zares izbira celotne manjšine, kot pravi Brezigar – poiščejo v desni sredini in pri Gibanju petih zvezd, ki naših glasov »ne pokasirajo«. To pa je za nekatere v SSk že preveč pregrešna politična misel, čeprav nas je po goljufiji z okrožji v to stanje spravila prav DS, in čeprav je ta stranka v zadnjih petih letih vladala z delom desnice, je do konca imela v vladi ministre, ki so na volitve šli spet s FI in Ligo itd., itd.

A mi smo seveda bolj papeški kot papež.

Damijan Terpin
(nekoč tudi deželni tajnik SSk)

KAM OZ. KOMU SO ŠLI VOLILNI GLASOVI SLOVENCEV V ITALIJI?

Ni težko ugotoviti, da niso šli tja, kamor jih je usmerjala slovenska organizirana civilna družba in vidni slovenski politični predstavniki. Poudaril pa bi, da sploh ne gre za novost. V vsej svoji dramatičnosti se je ta problem pokazal že na zadnjih administrativnih volitvah, predvsem v primeru Nabrežine in po svoje tudi Gorice. Kar pa preseneča je dejstvo, da ob tako pomembni spremembi v manjšini, sploh ni resne debate. Pravzaprav ni debate o tem, kako se v Italiji obnaša slovenski glas in česa si slovenski volivec želi. Manjšinske strukture se v svoji intelektualni majhnosti raje odločajo, da tiste, ki ne glasujejo kot bi si same želele, tiste, ki niso za složnost za enotnost in za podobne šablone, izločajo. To se dogaja že vrsto let in zato nas je tudi vedno manj. S tihim ignoriranjem drugačnosti se je izpostavilo manjšinsko enoumje, ki mojstrsko utiša vsak glas, ki se ne prepozna v logiki obstoječega manjšinskega sistema.

Primerov je veliko. Pomislimo na nesramen molk naših odgovornih glede vsebinskega jedra pravnega boja, prof. Sama Pahorja. Zaman nas je leta in leta opozarjal, da so pravice pomembnejše od prispevkov za delovanje te

»V naši skupnosti ne premoremo več politične pluralnosti, še manj pa političnega soočanja.«

ali druge ustanove, a očitno, ker so bile njegove zahteve v kontrastu s potrebami nekaterih, mu je manjšina spretno rezervirala vlogo osamljenega Don Kihota, ki se bori proti mlinom na veter. Ta pa še zdaleč ni edini primer. Rezultat teh izbir je danes na dlani vseh. V naši skupnosti ne premoremo več politične pluralnosti, še manj pa političnega soočanja. Zato ni čudno, da se slovenski glas drobi.

Peter Černic

Erika Jazbar

Prozornost števil je nekoliko zbistрила sliko, ki je za tiste, ki hodijo med ljudi, ali si privoščijo manj romantično podobo naše skupnosti, jasna že dalj časa. Pomislimo na stavke, ki jih poslušamo na naših zbirališčih, pa naj bodo športna srečanja, šolske prireditve ali vaše veselice: kolikšna je paleta možnosti oddajanja glasov; kako malo je tistih, ki sooblikujejo utrip našega družbenega tkiva in niso le začasni odjemalci kakovostnih storitev za otroke; koliko je tistih, ki se informirajo prek naših medijev ali tistih, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja v matici.

Zavedno jedro se v manjši meri prepušča državnim trendom, vendar se tudi ta ugotovitev ob vsaki volilni

preizkušnji bolj zamaje. Predvsem zato ker se zavedno jedro kontinuirano in neizprosno krči zaradi demografije, izseljevanja, asimilacije ali prestopa v sivo cono. Gre za dinamike, ki so v nara-vi vsake manjšinske skupnosti. V našem malem svetu jih je v zadnjih desetletjih pospešilo tudi klavrno upravljanje družbenega gospodarstva, jugoslovanskega in tistega po njem, ter sprenevedanje ali molk tistih, ki bi morali na to opozarjati, o tem poročati, se soočati o vzrokih in posledicah. Z razliko od preteklosti je danes splet močnejši in informacije o čudnih povezavah, vprašljivem kadrovanju in spornih izbirah lahko tisti, ki si tega želijo, dobijo iz matičnih medijev ali posnetkov preiskovalnih

Martin Breclj

Na nekaterih območjih, na katerih strnjeno živi slovenska manjšina, kakor so občine Dolina, Repentabor, Zgonik, Devin Nabrežina, Doberdob, Sovodnje in Števerjan, se volilni izidi nekoliko odmikajo od deželnega in državnega povprečja. Nekaj več volivcev se je opredelilo za levo sredino in še zlasti za Demokrasko stranko, ki je ponujala edino stvarno slovensko kandidaturo. Smemo domnevati, da tu prihaja do izraza specifika manjšinskega glasu. Kot znano, se je podobno že dogajalo v preteklosti. Ta specifika manjšinskega glasu pa se s časom šibi.

»Sicer pa je na dlani, da se velik del manjšinskega volilnega zbora na volitvah obnaša podobno kot italijanski volivci na deželni oz. državni ravni.«

Vzemimo za primerjavo parlamentarne volitve v letih 2013 in 2008. Tudi na teh dveh volilnih preizkušnjah je

Demokraska stranka ponujala edino stvarno slovensko kandidaturo. A če je odmik volilnih izidov v omenjenih sedmih narodnostno mešanih občinah v prid tej slovenski kandidaturi letos skupno znašal približno 12 odstotkov, je leta 2013 znašal okrog 13 odstotkov, leta 2008 pa približno 20 odstotkov. Smemo torej sklepati, da izvolitev slovenskega parlamentarca postaja za manjšino vse manj jasna zahteva. Ta upad je med omenjenimi občinami še najbolj izrazit v Dolini, Doberdobu in Sovodnjah. Iz tega in iz drugih indicov je mogoče razbrati, da so pri tem osipu nekoliko manj izrazito soudeleženi pripadniki manjšine, ki se na deželnih in krajevnih volitvah tradicionalno opredeljujejo za Slovensko skupnost.

Sicer pa je na dlani, da se velik del manjšinskega volilnega zbora na volitvah obnaša podobno kot italijanski volivci na deželni oz. državni ravni, pri čemer ni izključena skorajda nobena opcija več, od skrajno leve do skrajno desne. To velja za slovensko manjšino na Tržaškem in Goriškem, pa tudi na Videmskem.

komisij. Tako da je cesar ostal nag, pa čeprav se tega v javnosti ne pove.

Oddaljevanje velja toliko bolj na političnem polju za vse tiste med nami, ki ne čutijo levosredinsko. Še jih najdemo v zavednem jedru, pa čeprav ostajata naša politika in poročanje naših medijev o njej dokaj enozvočna. Njihovih odtenkov doslej nismo znali vključiti v našo zbirnost. Odnos z desno sredino, ki je ne predstavljata le Roberto Menia ali po novem Roberto Novelli, se je v zadnjih treh desetletjih gradil le na interesih posameznikov ali ožjih skupin, kar za pluralno družbo ni niti zdravo niti normalno. Ne več rosno mlado Gibanje petih zvezd ostaja še dalje ozvezdje, s katerim se ne ukvarjamo.

»Kako malo je tistih, ki sooblikujejo utrip našega družbenega tkiva in niso le začasni odjemalci kakovostnih storitev za otroke.«

Slovenska družba pa ne čaka in gre naprej. Nobena novost ni, da Slovenci v Italiji že od nekdaj volijo za skorajda vse pomembnejše stranke, ki so zastopane od krajevnega do državnega nivoja. In to ne glede na stališča, ki jih omenjene stranke imajo (ali nimajo) do manjšinskega vprašanja.

JE MANJŠINA ŠE POLITIČNI SUBJEKT?

Odvisno bo tudi od razpleta deželnih volitev in izvolitve slovenskih predstavnikov v deželni svet. Potrditev slovenske parlamentarne je nekoliko omilila neizprosno zgoraj omenjenih števil in v bistvu zakrpala največjo luknjo. Naš za rep ujeti obstoj političnega subjekta pa visi na nitki. Kot vedno bo od nas samih odvisno, ali bomo znali izkoristiti podarjeno petletje, da brez olepšav razmislimo o tem, kdo smo in kako politično naprej.

V zadnjih letih, pravzaprav že veliko prej, saj se je to dogajalo že za časa Darka Bratine, je precej frustrantno opazovati, kako pri levosredinskih politikih, ki so od leta 1963 omogočali izvolitev Slovencev v parlament, ugaša zavest o pomenu zastopanosti

»Naš za rep ujeti obstoj političnega subjekta visi na nitki.«

slovenske manjšine v Rimu. Tako da je zajamčeno zastopstvo, ki je bilo pri večinskem delu manjšine do nedavnega bogokletna zadeva, postalo tudi po zaslugi medijev, ki jim rado zmanjka zgodovinskega spomina, normalna točka dnevnega reda. Podobno velja za novodobno zagledanost v Južne Tirolce, ki so naenkrat postali model odličnosti, medtem ko sem še jaz, ki nisem ravno pred upokojitvijo, doživela, kako so za naše etablirane komentatorje do včeraj veljali za getizirano skupnost.

Erika Jazbar

»Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji postavljajo vrednoti večjezičnosti ter dialoga na odločno višje mesto kot vrednoti narodnostne pripadnosti in razvoja slovenske manjšine.«

Že moja prejšnja opažanja izpričujejo, da je našo manjšinsko skupnost vse težje prepoznavati kot politični subjekt. Toda vprašanje je bolj zapleteno, saj bi morali najprej pojasniti, na kaj pravzaprav mislimo z izrazom »manjšina«. Če z njim mislimo na glavnino prebivalstva, ki na Tržaškem in Goriškem pošilja svoje otroke v šole s slovenskim učnim jezikom ter na Videmskem v dvo- ali večjezične šole,

Martin Brecej

potem moramo ugotoviti, da je manjšina danes v veliki meri narodnostno mešana. To resnico že dolgo poznamo, potrjuje pa jo tudi raziskava »Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi«, ki so jo nedavno izvedli štiri slovenski raziskovalni inštituti in katere prvi del je pravkar zagledal luč v knjižni obliki. Po tej raziskavi mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji postavljajo vrednoti večjezičnosti ter dialoga na odločno višje mesto kot vrednoti narodnostne pripadnosti in razvoja slovenske manjšine. To ne sme presenetiti, saj moramo upoštevati, da so anketiranci ne le otroci globalizacije, ampak, kot že rečeno, tudi v veliki meri narodnostno mešani. To pa na novo odpira vprašanje, v kakšnem smislu bi naša manjšinska skupnost sploh še lahko bila politični subjekt.

Peter Černic

Manjšina je še vedno dovolj močna in vitalna, da bi lahko ponovno postala politični subjekt, a nedvomno v drugačni obliki od tiste, ki si jo mi danes predstavljamo. Gotovo se to ne bo zgodilo s tem vodstvom in s takimi politikami, ki jih na žalost

povsem nekritično podpira tudi Republika Slovenija. Žal se z bistvom problema, to je z legitimacijo slovenskega predstavništva, danes nihče noče soočiti. Dokler ne bomo sami razumeli, da našo skupnost mora predstavljati javno priznani subjekt, torej subjekt javnega prava, ki se lahko tudi po pravni poti odzove na odločitve države, če ta krši obstoječe narodne pravice, ne pa to skrupucalo, kateremu smo priča danes, bomo politično ostali le hlapci.

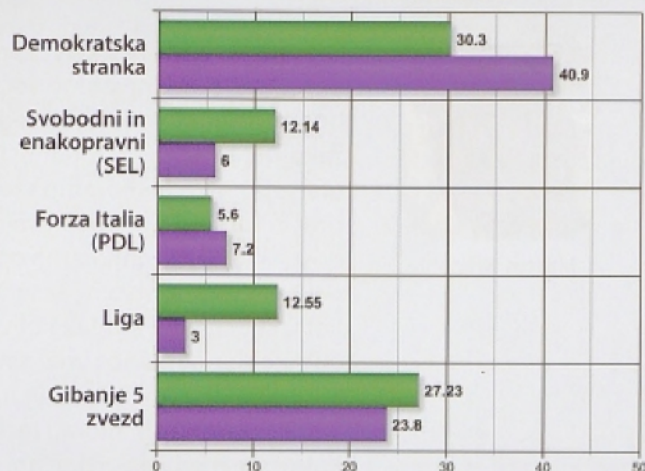
»Žal se z legitimacijo slovenskega predstavništva danes nihče noče soočiti.«

Mi se pa danes naivno prepričujemo, da smo in bomo lahko še naprej sogovorniki državnih ustanov, čeprav sta naši krovni organizaciji registrirani kot privatni društvi, ki danes ne predstavljata več niti večine slovenskih glasov. Gre za pravi non sens, kot je non sens tudi dejstvo, da smo v zadnjih tridesetih letih organizirani civilni družbi zaupali vlogo, ki je ne more imeti. Usoda neke skupnosti ni stvar civilne družbe, ki jo politika financira, ampak je stvar politike, ki piše zakone, ki odloča. Političnim vzvodom pa smo se ob splošnem molku odrekli. Da bo vsem jasno, denar, ki nam pripada po zakonu 38/01, deli deželni odbornik, ne mi. On odloča strategije našega razvoja. S Torrentijem je to postalo jasno. Kar pa je še bolj zaskrbljujoče, je ugotovitev, da v upravnem aparatu nismo več prepoznavni in to predvsem po ukinitvi pokrajin in gorskih skupnosti. Skratka danes nismo več upravni subjekt.

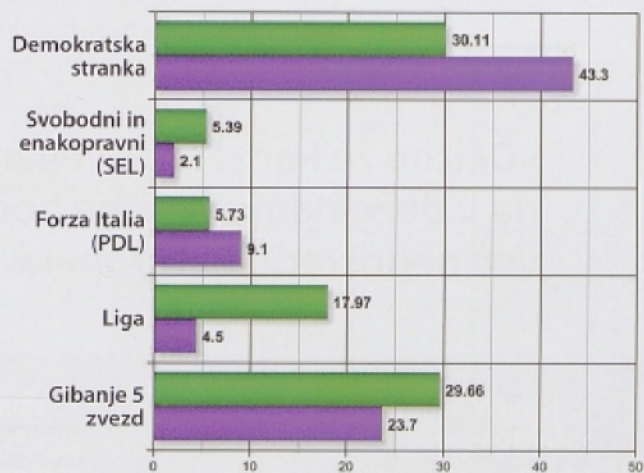
Zato se danes moramo končno strezniti, postaviti privilegije nekaterih v ozadje in interese skupnosti v ospredje ter kratkoročno rešiti vsaj dve ključni vprašanji: predstavništvo in pravico, da lahko sami kot skupnost oblikujemo zakonodajne postopke, ki se tičejo razvoja našega teritorija in manjšini namenjenih javnih storitev.

PARLAMENTARNE VOLITVE ZA POSLANSKO ZBORNICO V DVOJEZIČNIH OBČINAH NA GORIŠKEM

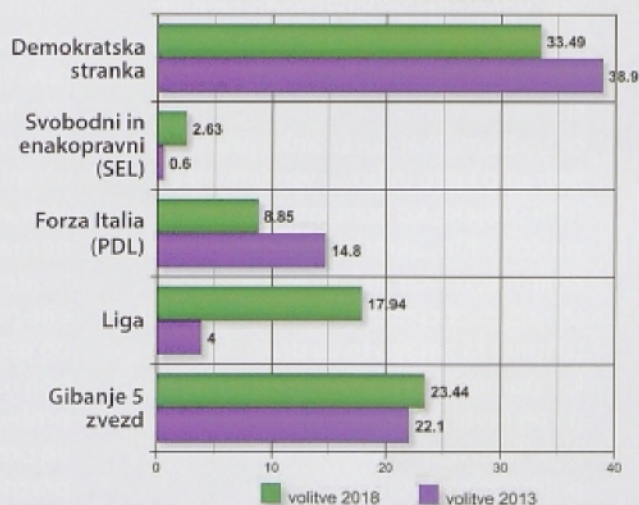
Občina DOBERDOB

Občina SOVODNJE

Občina ŠTEVERJAN

(obdelava Matej Susič)

KAJ SE NAM OBETA OB DEŽELNIH VOLITVAH IN PO NJIH?

Martin Breclj

Očitno že kar resno tvegamo, da v deželnem svetu ne bomo več neposredno zastopani, in to kljub sedanji volilni zakonodaji, ki to zastopanost vsaj delno olajšuje. Seveda moramo skušati preprečiti takšen izid, upoštevajoč stvarnost, v kateri se nahajamo oz. katere del smo. Slovenstva ne smemo živeti kot izključujočo, ampak kot vključujočo ali celo dopolnjujočo vrednoto, se pravi kot nekaj, kar bogati nas in naše okolje. V nekem smislu bi morali raztegniti na kulturno, medijsko, športno, politično in še na druga področja to, kar se že dogaja v našem šolstvu. A vzvratno bi bilo tudi zaželeno, da bi se tisti, ki pošiljajo svoje otroke v naše šole, prepoznavali

»Očitno že kar resno tvegamo, da v deželnem svetu ne bomo več neposredno zastopani.«

Ne vem, kaj se nam obeta. Glede našega zastopstva na deželi je precej odvisno tudi od volilne udeležbe in podpore, ki jo bo med volivci dobila Ssk. Vprašanje je, kako bodo ravnale stranke desne sredine in če bodo te v okrožjih, kjer živijo Slovenci kandidirale slovenske kandidate. Vprašanje je tudi, če bo Demokratska stranka preživela notranjo krizo in bo še vsedržavni politični subjekt, ko bomo mi aprila šli na volišča v FJK. Skratka neznank je veliko. Bojim se, da kar nekaj časa »organizirani« Slovenci ne bomo več jeziček na tehtnici za zmago te ali druge koalicije, kar pomeni, da bodo od sedaj dalje tudi na tej ravni potrebne drugačne strategije. Tako razpršeni glasovi so namreč politično neuporabni.

Vsekakor ne glede na politični preobrat, ki je danes skoraj neizbežen tudi na deželi, je

povsem jasno, da moramo ohraniti konstruktivni odnos do tistih, ki bodo prevzeli vodstvo dežele. Le v dialogu z vsemi, bomo lahko kot manjšina rasli čeprav v okoliščinah, ki so nam danes neznane. Morda realna politična ugotovitev, da skrb za Slovence ni stvar le ene politične opcije, a je dolžnost vseh, bo pripomogla k temu, da se bomo bolj resno začeli ukvarjati s strateškimi problemi narodne skupnosti, ki smo jih precej let zanemarili v zameno za prazne volilne proglase.

»Le v dialogu z vsemi, bomo lahko kot manjšina rasli.«

Peter Černic

za polnopravne člane naše manjšinske skupnosti. V takšni perspektivi bi lahko bili v večji meri protagonisti v mednarodnem dialogu, v sodelovanju s Slovenijo ter sploh v uresničevanju vrednot evropskega povezovanja. Kakor bi najbrž rekel filozof Tine Hribar, je današnje slovenstvo možno le kot evroslovenstvo, to še toliko bolj v zamejstvu. V tej luči bi veljalo iskati tudi rešitev za zajamčeno zastopanost slovenske manjšine v javnih izvoljenih telesih. Čas je, da bi manjšinski politični vrh temeljito preučil to vprašanje ter po možnosti izdelal skupen predlog za ureditev te temeljne manjšinske pravice, kakor je nekoč za zaščitni zakon. Pri tem bi bilo vredno vzeti v poštev najrazličnejše obstoječe modele, od slovenskega in južnotirolskega do madžarskega, ter najti najprikladnejšo rešitev. Manjšinska zastopanost bi se vsekakor morala na neki način dopolnjevati s splošno politično zastopanostjo.

Če bi obveljala slika, ki je izšla iz parlamentarnih volitev, bi zmagala desna sredina, Slovenska skupnost bi ob 75-odstotni volilni udeležbi ostala brez deželnega svetnika, saj bi morala zbrati 7.500 glasov, po mnenju nekaterih bi se zamajalo tudi slovenskemu deželnemu svetniku, ki je izraz slovenske komponente Demokratske stranke.

Po dosedanji izkušnji pa imajo krajevne dinamike svojo logiko, ki je le delno primerljiva z vsedržavno. Vzporedje z državno sliko pa predstavlja nepriljubljenost deželne predsednice, ki tako kot njen nekdanji rimski tajnik ni znala učinkovito posredovati sporočil in se soočiti z drugimi, še s svojimi

ne. Dodajmo še, da se je marsikdaj zaiskrilo tudi z odbornikom, ki se je največ ukvarjal z nami.

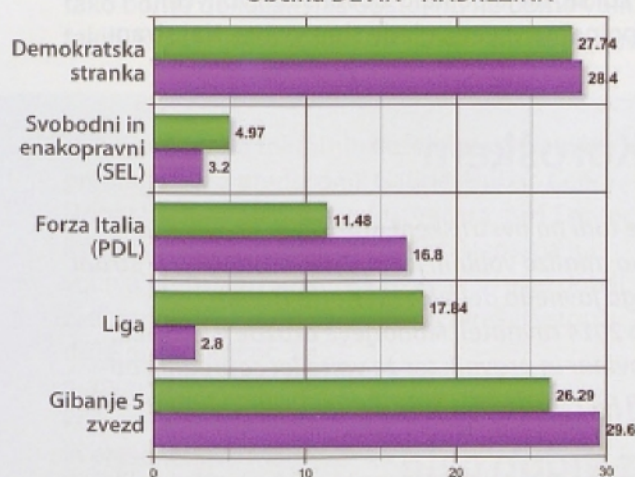
Zanimivo bo videti, ali se bo med deželnimi klopki znašlo kakšno reprezentativno slovensko ime z list zunaj leve sredine. Kakorkoli, če preboj ne bo uspel tokrat, bo komu na kateri od list gotovo uspel kdaj naslednjič. Ali se bomo kot organizirana skupnost znali s tem novim izvoljenim, ki bo izhajal iz krogov, ki smo jih doslej odklanjali, približati, se z njim pogovarjati, ga vključiti v naše strukture, se s tem normalizirati in v bistvu politično preživeti?

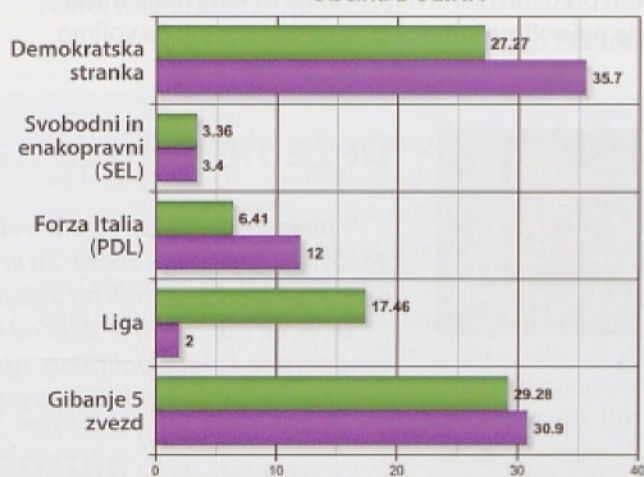
Erika Jazbar

PARLAMENTARNE VOLITVE ZA POSLANSKO ZBORNICO V DVOJEZIČNIH OBČINAH NA TRŽAŠKEM

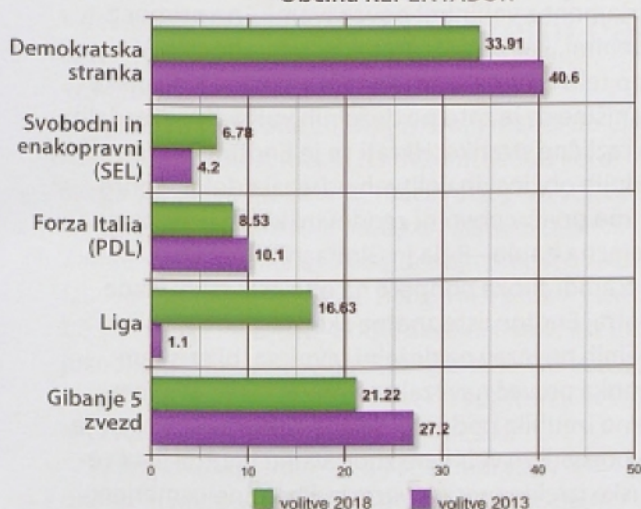
Občina DEVIN - NABREŽINA

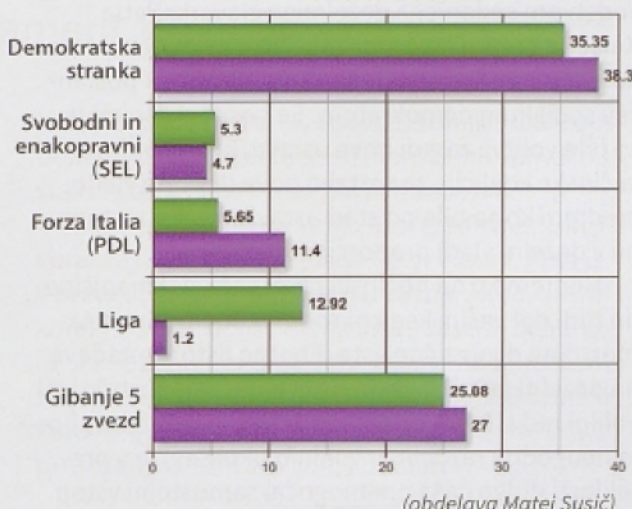
Občina DOLINA

Občina REPENTABOR

Občina ZGONIK

(obdelava Matej Susič)

Skupno slovensko predstavništvo?

Že spet so na vrsti volitve, tokrat pa take, ki bodo odločno vplivale na slovensko manjšino v Italiji, saj bomo

volivci izbirali deželne predstavnike, tj. predstavnike Dežele Furlanije Julijske krajine, ki ima določeno avtonomijo (zaradi prisotnosti Slovencev) in tudi možnost, da sama piše določene zakone. Torej so take volitve bistvene za obstoj slovenskih subjektov v deželi.

Tokrat se zdi, da bomo Slovenci šli na te volitve še bolj zdesetkani kot ponavadi. Skoraj v vsaki stranki so slovenski kandidati. Vsak ima seveda pravico, da izbira stranko, ki je najbližja njegovim idejam in nagnjenjem, a odkar (in to se dogaja že mnoga leta) se levičarske stranke drobijo, je slovensko volilno telo v deželi izgubilo vsako orientacijo in celo nekateri predstavniki civilne družbe izpostavljajo misel, da naj volimo katerokoli stranko, dovolj, da volimo

Slovenca! A je res tako prav? Seveda ne, saj bo lahko tako zakonodajna oblast, ki bo iz tega izšla, še vedno obravnavala nekatere davkopačevalce (v tem primeru Slovence) kot svinja z mehomo. V preteklem petletju smo imeli v naši deželi vlado, ki je teoretično bila Slovincem naklonjena, na vsedrjavni ravni pa je doživela politični polom, verjetno ga bo tudi v deželi (reforme, ki so jih vsilili, niso marsikomu po godu). Slovenci, ki se ukvarjajo s politiko ali civilno družbo, pa so izbrali, da se porazdelijo po vsakovrstnih strankah, tudi komaj nastalih. Tako se bodo verjetno porazdelili tudi glasovi slovenskih volivcev. In morda ne bo izvoljen noben predstavnik manjšine ... Ali smo že prišli tako daleč? Da Slovenci ne zmoremo toliko zdrave pameti, da bi vsi volili eno samo stranko, ki bi bila odraz naših želja na deželni ravni? Raje nimamo nikogar na oblasti?

Zdi se, da je postalo slovenskim volivcem popolnoma vseeno glede slovenstva. Naj stran-

Deželne volitve na Koroškem

V nedeljo, 4. marca, so bile volitve tudi na avstrijskem Koroškem, in sicer za obnovitev deželnega zbora. Za kratko analizo volilnih izbir rojakov na severni strani Karavank smo se obrnili na uglednega javnega delavca dr. Karla Hrena.

Dr. Hren (roj. 1973) je sicer od leta 2014 ravnatelj Mohorjeve družbe v Celovcu, vendar je po študiju politolog, zgodovinar in pravnik ter že vrsto let sourednik odmevnega letopisa o političnem stanju na Koroškem (Kärntner Jahrbuch für Politik), ki izhaja v Celovcu. (ij)

V začetku marca so potekale volitve v koroški deželni zbor, na katerih so socialdemokrati pod vodstvom sedanjega deželnega glavarja Petra Kaiserja prepričljivo zmagali. Tako pripada v 36-članskem deželnem parlamentu kar 18 poslancev socialnim demokratom. Še posebej zanimive so bile volitve zaradi nove ustave, ki predvideva večinske koalicije za sestavo nove deželne vlade, medtem ko so bile po stari ustavi stranke zastopane v deželni vladi proporcionalno.

Medtem ko na občinski ravni velik del manjšine (in tudi del večinskega naroda) redno podpira samostojne dvojezične liste (Enotno listo), je zadeva na deželni ravni povsem drugačna. Zelo restriktivni volilni red (10-odstotni prag za vstop v deželni zbor in neugodna razdelitev volilnih okolišev) je v preteklosti dolgo časa onemogočal samostojni vstop

v deželni zbor kake slovenski ali dvojezični volilni listi. Zato je skušala Enotna lista vstopiti v deželni parlament z volilnimi povezavami – na primer z Zelenimi, kar pa se v preteklosti ni obneslo. Volilno telo Enotne liste in s tem velik del slovenske manjšine se je zato na deželnih volitvah porazdelil na različne stranke. Hkrati se je Enotna lista na zadnjih občinskih volitvah odrezala dokaj dobro in ima prvič v povojni zgodovini kar dva župana (Železna Kapla - Bela in Globasnica).

Zaradi široke podpore na občinski ravni vlada znotraj Enotne liste znatna skepsa glede raznih volilnih povezav na deželni ravni, saj bi se s tem stranka preveč navezala na eno stranko in s tem delno izgubila podporo na občinski ravni. Zato se je na posebnem volilnem zborovanju Enotna lista večinsko izrekla proti povezavi s liberalno usmerjeno

ke mislijo le na dobro celotne države ali dežele, Slovenci bomo preživelili brez politike ... Širijo se taka razmišljanja oziroma morda še bolj cinična in naivna: tudi italijanska stranka bo poskrbela za težave Slovencev! Očitno nas zgodovina ni nič naučila! Nikoli ni do sedaj nobena italijanska stranka dostojno poskrbela za Slovence v Italiji (vse, kar smo dosegli, so drobtinice, to je zgodovinsko dejstvo), nikoli se niso držali predvolilnih obljub in nikoli niso spoštovali prejetih obveznosti.

Verjetno je že prepozno, da bi vsi Slovenci dobre volje stopili skupaj in si zamislili volilno strategijo, ni pa prepozno, da bi nagradili edino slovensko stranko in tako dokazali, da

se še zanimamo za slovenstvo v naših krajih. Le tako bomo dokazali naš obstoj (in ne bomo volili takih, ki se le pred volitvami spomnijo, da so imeli

»Ni prepozno, da bi nagradili edino slovensko stranko in tako dokazali, da se še zanimamo za slovenstvo v naših krajih.«

stranko Neos na tokratnih deželni volitvah, kar je predlagal njen predsednik Gabriel Hribar. Čeprav so Hribar in nekateri drugi vidni predstavniki Enotne liste kljub temu kandidirali na listi Neos, pa na volitvah tudi v južnokoroških občinah niso dobili zadostne podpore in s tem jasno zgrešili vstop v deželni parlament. Še manj podpore je dobila komunistična stranka in presenetljivo malo tudi Zeleni, ki so bili na zadnjih volitvah izvoljeni v deželni parlament in se zavzemali tudi za interese koroških Slovencev.

Očitno so bile zdrave znotraj Zelenih in tudi dokaj malo atraktivno 4. mesto na deželni listi za koroškega Slovenca Štefana Merkača razlogi za volilni neuspeh te stranke tudi med koroškimi Slovenci. Zaradi problematičnega postopanja predsednika Ljudske stranke Christiana Bengerja v zadevi omembe slovenske manjšine v novi deželni ustavi je bila v južnokoroških občinah tudi podpora konservativni Ljudski stranki znatno nižja kot na volitvah v avstrijski zvezni parlament pred nekaj meseci.

V južnokoroških občinah so se zaradi vseh teh okoliščin nadpovprečno dobro odrezali socialni

kakšnega slovenskega prednika, in obljublajo, da bodo spremenili svet, še posebno v prid določenih manjšin). Nevarno je, da bi Slovenci izginili z deželne politične scene zaradi razpršitve glasov na kandidate, ki svojih obljub ne izpolnjujejo.

Upajmo, da bodo tokrat slovenski volivci šli na volitve in volili slovensko stranko in da bi prej ali slej res složno volili vsi eno in isto stranko, ki bi v svoji sredi združevala vse najrazličnejše poglede in ideje in bi demokratično izbirala v svoji sredi slovenskega predstavnika ... Slovenci potrebujemo svojo strategijo in pogled na prihodnost. Ne smemo dovoliti, da za nas odločajo in vsiljujejo rešitve taki, ki jih sploh ne

skrbi naš obstoj. Kot pravijo športniki: Skupaj zmoremo! Ne porazgubimo glasov!

Mitja Petaros

»Predstavniki Enotne liste niso dobili zadostne podpore in s tem jasno zgrešili vstop v deželni parlament.«

demokrati, ki so prav v pretežno slovensko govorečih Selah slavili najboljši koroški rezultat. Med izvoljenimi kandidati je tudi Ana Blatnik, ki naj bi se po raznih napovedih tokrat odločila za deželni parlament, in ne kot pred petimi leti, ko je bila prav tako izvoljena, za povsem nezanimivi sedež v državnem svetu (podoben je drugi zbornici slovenskega parlamenta). Kot posebnost še ostaja stranka Team Kärnten, ki ji je uspel vstop v deželni parlament. Med izvoljenimi poslanci te stranke sicer ni

koroškega Slovenca, a v vodstvu stranke sedi Lojze Dolinar, ki je že v preteklosti merodajno vplival na stališča te stranke v manjšinskih zadevah.

Sicer pa bo glavno vlogo tudi glede manjšinskih vprašanj igral deželni glavar Peter Kaiser, ki se je v preteklosti vedno zavzemal za manjšino. Jasni koraki v smeri boljše manjšinske zaščite bi bili glede na upadanje znanja slovenščine na Koroškem zelo potrebni in glede na bližajočo se 100-letnico koroškega plebiscita tudi zelo umestni v smislu presejanja starih etničnih konfliktov.

Karl Hren

GOVOR OB PRAZNIKU KULTURE

na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu

Adrijan Pahor

Spoštovani gospe in gospodje, dovolite mi, da se najprej Slovenski prosveti in Društvu slovenskih izobražencev zahvalim za zaupano čast, da vam danes tu spregovorim nekaj besed ob priliki našega kulturnega praznika.

Dan kulture je za Slovence velik praznik, je dan naše narodne potrditve nad veličino človeške ustvarjalnosti, predvsem pa spomin na velikega Prešerna, ki je znal s svojo genialno sposobnostjo in občutljivostjo preliti vrenje duha v zibelko slovenskega jezika in ga povzdigniti na raven ostalih evropskih jezikov.

»Kultura – bomo našli zapisano marsikje – je poleg svobode največje bogastvo naroda in posameznika.«

Kakšno sporočilo in duhovno vrednost pa ima danes ta praznik za vsakega izmed nas, danes, ko živimo v dobi interneta, globalizacije in integracije? Ob osmem februarju smo Slovenci namreč že po tradiciji postavljeni pred nekakšno samoizpraševanje vesti: kako je z duhovnim in kulturnim barometrom našega naroda danes, ko vse, kar počnemo, zaznamujeta predvsem naša ekonomska in zakaj ne tudi politična neodvisnost. Narod, ki je preživel vrsto stoletij brez svoje politične suverenosti, je vse stavil na duhovno izročilo, ki mu je ohranilo njegovo identiteto. Številni literarni ustvarjalci, ki so po desetletjih

tihega pričakovanja ugledali samostojno slovensko državo, so mnenja, da je bila (in je še danes) prav kultura tista, ki nas je pripeljala do tega velikega cilja. Kultura naroda, ki smo jo sprejemali z izročilom, nas je določila in zaznamovala v vseh človeških dimenzijah. Odveč je zato pripomniti, da je pomembno ohraniti njen duhovni temelj. V duhu te moralne dolžnosti se zato vsako leto meseca februarja obnavlja ta obljuba ali prisega zvestobe besedi ali širše jeziku, ki je bil zmeraj konstitutivni element našega resničnega bivanja. Narodova pot je bila in je v glavnem še vedno oplemenitena z besedo, ki je sicer pod udarom drugih sredstev obveščanja, vendar predstavlja še vedno tisti vir, iz katerega je mogoče in vredno črpati za nadaljnjo rast, za našo avtentičnost, za tisto tako težko doseženo samobitnost. Navajati s čim vsem danes filozofi in sociologi istovetijo kulturo, bi bilo na tem mestu bržkone nesmiselno početje, vsekakor je temeljna ugotovitev malodane vseh, da je kultura skupek moralnih vrednot, bogastvo duha, ki ga je posamezniku ali narodu uspelo ohraniti od prednikov, pa še vse tisto, kar nam – njihovim zanamcem – uspeva ustvarjati danes.

Kultura – bomo našli zapisano marsikje – je poleg svobode največje bogastvo naroda in posameznika, je tista notranja energija, ki nas je obdržala pri življenju tudi v še tako hudih zgodovinskih preizkušnjah. Kultura narekuje tudi raven medčloveških (meddržavnih) odnosov, stikov in način, kako se obnašamo drug do drugega. V tem pogledu

skorajda ne moremo mimo Prešerna in njegovega zgleda: kultura (literatura), kateri se je posvetil naš pesnik in ki je sebe imela za avtentično, ni zavrгла svojega, ko se je srečala z novostjo tujega in ni bila epigonska, ampak je prevzela nase samo to, kar je bilo od sosednje uporabnega. In nenazadnje je kultura izvor in plod ljubezni, ki človeka odpira za drugega in ga prepriča, da sprejema in navezuje stike z drugim. Brez ljubezni ne bi bilo nobene kulture, obstajal bi le popoln molk, vsakdo bi bil individuum zase, zaprt vase.

Vprašajmo se, torej, kako je z našo kulturo, kako govorimo, kako se obnašamo danes mi, ki smo dediči tistih, ki so se trudili v prizadevanju za ohranitev našega jezika, njegove čistosti in lepote in istočasno, kaj se dogaja v glavi novodobnega človeka brez vrednot, nestrpnega do drugače mislečega in - danes bolj kot kdaj koli prej - do drugačnega, neprilagojenega? Je za vse kriva moderna tehnologija, internet, skokovito upadanje bralne pismenosti med mladimi izobražujočimi ali - drugače povedano - da je danes kultura, in to vsakršna, zakaj ne - tudi bralna - v hudi krizi, razlog za to pa naj bi bil v upadanju motivacije, preusmeritvi v drugačne, lažje oblike izkoriščanja postega časa, nekritičnem, neustreznem prenašanju pristopov iz univerzitetnega študija humanistike in seveda književnosti na osnovnošolsko in srednješolsko raven? Da je za vse krivo pomanjkanje vzgoje? Kaj vodi človeka v tako agresivno nestrpnost do bližnjega, da tudi življenje (njegovo v tem primeru) ni več vrednota?

Če bi vsak spoštoval svoj jezik, svoj narod, svojo kulturo in bi jih nosil v srcu, bi bili temeljni del njega samega. Temeljni pogoj za tako navezanost pa je priznavanje, razumevanje in sprejemanje tega, kar smo - sprejemanje naše identitete, ki jo sestavlja tudi narodna identiteta. Imeti rad sebe pa pomeni sebe sprejeti, z vsemi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi. Le če sprejmemo sebe, svoj jezik in kulturo, bomo spoštovali in cenili tudi jezik in kulturo drugih. Resnični pluralizem lahko temelji le na spoštovanju drugega, le na spoznanju, da je ta resnično drug, enkratno, neponovljiv in dostojanstven.

Prešernov dan, dan kulture, nas torej vzpodbuja in daje upanja, da lahko vsi državljani naše domovine živimo kot bratje in sestre, ki ljubimo svojo domovino in spoštujemo domovino in kulturo drugih, zato si slovenstva in svobode ne bomo pustili vzeti s strani drugih, tako kot nekoč, tako tudi ne danes.

Ob Prešernovem dnevu, se tudi vedno znova sprašujemo, ali nam kot malemu, a žilavemu narodu, ki ima svoje korenine v kmečkem življenju, kaj pomenijo samobitnost, odločnost, kulturnost, samozavest, spoznanje, da krščanstvo in kultura tvorita enoto in moč za kulturo življenja. Smo Slovenci preponosni in zagledani v lastni jaz? Poznamo ali ne poznamo okrog sebe ljudi, s katerimi živimo in ustvarjamo ta svet? Vsakokrat, ko kdo spregovori o vlogi slovenstva, identiteti, del Slovencev, posebno tu na obrobju, pa tudi v domovini, povzdigne svoj glas, da je nestrpen, ksenofoben. Spomnimo se samo na primer vseh kritičnih pripomb na račun poudarjanja glavne vloge slovenščine v naših šolah, slovenskih univerzah, ki postajajo vse bolj internacionalne ali vsaj dvojezične zaradi vse večje prisotnosti dijakov iz italijanskih družin ali študentov iz tujine, zmanjšane občutka pripadnosti naših ljudi v vse bolj globalizirani družbi, v kateri nas večina ali pa tudi nekateri izmed nas samih reducira na slovensko govoreče državljane, zanemarjanje slovenskih simbolov in slovenske tradicije, mlačno reagiranje na poskuse zmanjševanja ali zanikanja naše suverenosti in legitimnosti na zemlji in objektih, ki nam pritečejo, in še bi lahko našteval. Zakaj Slovenec tako v Prešernovem času kot tudi danes, v svoji državi, samostojen in suveren, »ne ljubi svoje matere, vanj upajoče«? Zakaj ščitimo tuje interese, naložbe in investicije in jih celo spodbujamo, naših pa ne? Zakaj tako veliko sredstev namenjamo gradnji velikih projektov, katerih izkupiček se bo stekal drugam, v tuje žepe, sredstva, ki jih namenjamo za kulturo, pa se v zadnjih letih zmanjšujejo? Zakaj država tako malo ceni ustvarjalnost?

Očitno je, da slovenska oblast še ni realizirala, da zdravo, kleno in ponosno držo do slovenstva lahko pridobimo le, če dobro poznamo našo kulturno dediščino, jo sprejemamo in smo nanjo ponosni, saj je enkratna in neponovljiva. Včasih so nam radi vsiljevali (nekateri še celo danes) nič kaj pohvalno podobo Slovencev, kot naroda hlapcev, kmetov in dekel, skratka kot manjvrednega naroda. Še zdaj se spominjam, kako so nas že od osnovne šole dalje pri pouku zgodovine šolski pedagogi informirali o tem, kar je takrat (in še v marsikaterem današnjem zgodovinskem učbeniku) trdilo uradno slovensko zgodovinsko pisje. Očitno je v nekdanji federativni republiki Jugoslaviji vladajoči eliti ustrezal tak - za nas seveda ponižujoč epiteton, da se v zgodovini predstavljamo

kot nedržavotvoren narod, brez svoje države, brez višjih slojev prebivalstva, brez vojske, brez intelektualcev. Lahko si predstavljamo, kakšne generacije mladih smo vzgojili, brez pretiranega ponosa, zavesti in ljubezni do svojih prednikov. Tudi če bi bilo vse to res, pa ni, bi bilo tako prikazovanje naše preteklosti, s takimi termini absolutno neprimerno. Kateri veliki narod bi svojim mladim generacijam vcepljal take predstave o prednikih in vzgajal narod omahljivcev ali, če se izrazim po Cankarjevo, samih Petrov Klepcev in Šentflorjancev. Tak negativen odnos do slovenstva se kaže tudi v poudarjanju negativnih lastnosti naroda, kot so prepirljivost, zavist, samomorilnost. Zakaj vedno kot posamezniki in kot skupnost najprej iščemo negativne lastnosti in druge kritiziramo, izrazito težko pa koga pohvalimo ali poudarimo njegove vrline? Slovenci smo se vedno odlikovali po poštenosti, delavnosti, discipliniranosti, inteligenci, lojalnosti, čas bi bil, da bi se vendarle zbližali in zagovarjali skupne interese, ne pa da smo 27 let po pridobljeni samostojnosti še vedno razdeljeni in ton a številnih področjih družbenega in političnega nastopanja.

Na misel mi prihaja predstavitev državnih simbolov (grba in zastave), ko je bila pred dobre četrto stoletja izbrana tudi himna, katere besedilo je sedma kitica pesmi Zdravljica Franceta Prešerna. Izbira Zdravljice in nato sedme kitice kot slovenske himne na melodijo iz zborovske skladbe z istim imenom skladatelja Stanka Premrla je bila sklenjena že marca 1990 in potrjena po osamosvojitvi. Kasnejša odločitev oziroma skrčenje osmih kitic Zdravljice na eno samo – sedmo kitico (»žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan ...«), ki je najbolj »internacionalistična«, ni bila naključna, saj naj bi bile vse ostale kitice »manj primerne« ali »neustrezne«. Zanimivo pri vsem tem je dejstvo, da se takrat ob to izbiro, razen maloštevilnih, ni obregnil skoraj nihče. Poudarjanje

»Najprej bi se morali zavedati, da slovenskemu človeku onstran in tostran nekdanje meje ne bi smel zmanjkati občutek za narodno pripadnost.«

dobrososedskih odnosov v himni (za marsikatero je slovenska himna s svojim besedilom dejansko evropska himna) je prevladalo nad samo informacijo, kateri narod si tega bratstva sploh želi. Verjetno je omajana narodna identiteta po devetnajstih letih samostojnosti narekovala nekaterim vidnim kulturnikom, da se za prihodnost bodočih slovenskih rodov in njihovo ljubezen do »očetnjave« nujno nekaj postori, očitno začeni prav s spremembo besedila himne same. Če upoštevamo dejstvo, da je po eni strani slovenska himna v nekem smislu res anonimna in pomiritvena v primerjavi z marsikaterimi drugimi (recimo angažirano italijansko), je po drugi strani težko verjeti, da bi se z zamenjavo sedme kitice z drugo (v kateri Prešeren pravi »... Bog našo nam deželo, Bog živi ves slovenski svet ...« torej so očitno omenjeni Slovenci) ali s kombinacijo

obeh v bodoče kaj bistvenega spremenilo. Vprašanje je namreč tudi, koliko je kriva himna za to, sicer očitno zmanjšanje narodne zavesti? Proces združevanja Evrope nujno povzroča trenja, ki jih ustvarja homogenizacija posameznih nacionalnih prostorov in njihovih kultur v neko nadnacionalno tvorbo ali evropsko identiteto, ki nastaja tudi z zmanjšanjem razlik med narodi, rasami, verstvi, kulturami. Najbrž so v tem procesu evropeizacije najbolj na udaru majhni narodi. Na vprašanje, ali se jim v tem nezadržnem povezovanju evropskih narodov narodna zavest krepi ali manjša, so nekateri (moji) dijaki odgovorili, da se čutijo bolj Evropejce in manj Slovence. Če je po eni strani tolerantnost do drugačnosti in različnosti garancija za demokratične odnose med narodi, bi morala prav ta združevalna različnost omogočiti vsaki naciji lasten razvoj in ohranitev lastne identitete. Nekaj podobnega je pred leti na evropskem vrhu izjavil nekdanji francoski predsednik Jacques Chirac, ki je brez zadržkov podprl idejo o Evropi narodov in potrebo po povezovanju in solidarnosti med njimi, vendar upoštevajoč posamezne identitete, torej narodne identitete. Docent Miran Hladnik pa pravi v svoji utemeljitvi glede možnosti popravka teksta Zdravljice nekoliko drugače: »Svoboden, dober, srečen in samozavesten posameznik seveda ne potrebuje nobene državne himne več. Prešernova Zdravljica je primerna za mobilizacijo k miru in sožitju usmerjenih skupnosti.« Žive naj vsi narodi in torej z njimi tudi slovenski, ki mednje spada, tudi če ni omenjen. Toda je Slovenec res to, in tudi če bi to bil, bi mu bile res odveč note in domoljubne besede iz lastne himne? Mislim, da bi bilo prav zaradi utrjevanja nacionalne identitete in simbolov, med katere spada tudi himna, koristno nekaj spremeni, saj je prav zavest o pripadnosti narodu danes med Slovenci po anketah sodeč nizko na lestvici vrednot.

Krizo identitete jezika in izobraževanja je danes poglobila še kriza družbenega sistema, ki se je – vsaj kar se tiče vizije prihodnosti – izkazala kot iluzija ali svet ukinjenih možnosti. Ekonomisti pravijo, da je zlata doba ekonomskega razcveta za nami in da je današnje pojmovanje prihodnosti iz obljub in pričakovanj, pa tudi konkretnih uresničevanj prešlo v fazo recesije in gospodarske stagnacije. Tudi filozofi (npr. Umberto Galimberti) trdijo, da »vidijo« mladi v prihodnosti predvsem grožnjo, zato je njihova »filozofija« življenja uprta predvsem v sedanost, v uživanje hic et nunc,

torej je egocentrična. Ker ni perspektive v bodočnosti, je tudi izobraževanje in z njim kultura, zreducirano na dokaj nizko raven pridobivanja znanja kot edinega načina za zagotavljanje osebnega preživetja.

Navidezno se torej nahajamo v nerodni situaciji, iz katere pa je po mojem mnenju mogoče najti izhod: najprej bi se morali zavedati, da slovenskemu človeku onstran in tostran nekdanje meje ne bi smel zmanjkati občutek za narodno pripadnost. Slovenstvo je po mojem mnenju nezamenljiva vrednota, ki bi jo bilo treba privzgjati že na začetku šolanja kot naravno pot k izoblikovanju narodne identitete. Ta pot je danes še dodatno otežkočena zaradi prej omenjenih dejavnikov, ki jo hočeš nočeš izpodjedajo. Kljub temu, da je danes več takih, ki so za to delikatno temo neobčutljivi ali celo brezbržni, pa nas je, vsaj na šolskem, gledališkem, radijskem, zborovskem, šprtne, in še marsikaterem področju tudi vse več takih, ne samo starejših, ampak tudi mladih, ki se trudimo, da izobražujočim približamo to občutljivo tematiko in jih navdušimo za slovensko kulturo in pripadnost narodu. Če ne drugi, bomo ali bodo slovenstvo reševali kot vselej v naši večstoletni zgodovini kulturniki, izobraženci, prosvetni delavci in šolniki. Upajmo, da bomo mednje lahko prištel tudi politike, ki se zadnja leta sicer bolj mlačno odzivajo na to občutljivo temo. Obljuba slovenskega ministrskega predsednika, da bo prišlo do sprememb v kulturni politiki po odmevnem govoru Vinka Moderndorferja na osrednji Prešernovi proslavi v Ljubljani in izjava Janeza Janše na slavnostni akademiji ob 29. obletnici ustanovitve stranke SDS glede pomena ohranitve slovenske identitete in samozavesti ter da je treba Slovenijo postaviti na prvo mesto, me navdajata z zmernim optimizmom. Strinjam se z Janšo, Pahorjem in ostalimi, ko pravijo, da je treba nasproti internacionalizmu postaviti slovenstvo kot pozitivni patriotizem, »v katerem velja, da ker imaš rad sebe, imaš lahko rad tudi druge«.

Čas bi bil, skratka, da bi po osamosvojitvenem procesu republike Slovenije pokazali sebi in svetu, kaj veljamo in koliko damo nase. Bogastvo kulturnega ustvarjanja (pa tudi športnega), na katerega smo lahko ponosni, naj bi ovrednotilo našo vlogo v svetu in okrepilo našo predanost in zaupanje v očetnjava.

VREME JE ENO, PODNEBJE PA DRUGO

H.J.

V zadnjih tednih smo bili priča valu izredno hladnega vremena, ki je prinesel obilico snega. Temperature so zdrknile krepko pod ničlo tudi v naših krajih. In tako je morda komu prišla na misel "stara zgodba" o globalnem segrevanju. Kaj pa, če je vse le pretiravanje?

Žal ni tako. Znana slovenska klimatologinja Lučka Kajfež Bogataj je prav v tem času spet opozorila, da običajnega spreminjanja vremena ni mogoče enačiti s podnebjem. Medtem, ko smo se pri nas zavijali v tople bunde in šale, je bilo na primer na Arktiki za ta letni čas nenavadno toplo. Še en dokaz, da se je na našem planetu sprožil zelo nevaren proces, ki vse bolj prinaša ekstremne vremenske pojave. Tudi v zadnjih tednih smo občutili na lastni koži ali pa preko medijev slišali, gledali in brali o siloviti burji, izjemnem sneženju, nalivih, poplavah, plazovih, zemeljskih usadih ...

Torej – če ena lastovka ne prinaša pomladi, nekaj tednov mrzle zime še ne pomeni, da podnebnih sprememb ni. Klimatologi v grobih obrisih že napovedujejo, kaj se bo zgodilo v prihodnje. Kopno se bo vse bolj ogrevalo, zlasti na severu. Padavin bo v krajih, kjer je dovolj vode, še več, v suhih območjih pa bo dežja še manj. Obenem pa bo vse več skrajnih pojavov – od neznosne vročine do sibirsko ledenih dni.

To potrjujejo tudi različne raziskave na krajevni ravni. Deželna meteorološka agencija ARPA je v predstavitvi letnih okoljskih podatkov v Furlaniji – Julijski krajini ugotovila, da so

kvaliteta zraka, vode in tal trenutno sicer na razmeroma dobri ravni. Vendar pa so tudi na tem območju že očitni znaki globalnega segrevanja. Med drugim prihaja do vdorov rastlinskih in živalskih vrst, značilnih za toplejše, tropske kraje. V zadnjih 50 letih so povprečne temperature v FJK že narasle za 1,4 desetinke stopinje.

Tudi v Gorici so pred nedavnim priredili posvet o podnebnih spremembah.

Lučka Kajfež
Bogataj

V raziskavi, ki so jo opravili na pobudo deželne uprave, so različni znanstveniki podali dokaj zaskrbljujočo sliko. Napovedali so, da se bo – če se bo sedanji trend nadaljeval – povprečna temperatura do konca stoletja zvišala od 2 do celo 5 stopinj, kar bi bila prava naravna katastrofa. Gladina morja pa naj bi narasla za 30 do 60 centimetrov. Do leta 1900 je do podnebnih sprememb prihajalo počasi, v roku tisočletij. Po tem datumu pa se je začelo vse spreminjati z vrtočlavo naglico. Izvedenci zato gospodarstvenike, institucije in tudi nas,

»Povprečna temperatura se bo do konca stoletja zvišala od 2 do celo 5 stopinj, kar bi bila prava naravna katastrofa.«

posameznike, pozivajo k odgovornosti.

Tudi pri Agenciji Republike Slovenije za okolje so prišli do podobnih zaključkov. V zadnjih 50 letih, so zapisali, prihaja do vse bolj očitnih sprememb podnebja. Temperatura zraka se je ponekod

že dvignila celo za 2 stopinji, več je vročinskih valov in tudi obdobji nadvse obilnih padavin.

Iz slehernega kotička sveta prihajajo poročila o "norem podnebj". Tega se – razen ameriškega predsednika Trumpa, ki uradno še vedno dvomi v globalno segrevanje – zavedajo tudi v Združenih državah. Tako je na primer prizivno sodišče v San Franciscu sprejelo tožbo, ki jo je proti ameriški vladi vložila skupina najstnikov iz Oregona. 21 mladih je Washington obtožilo soodgovornosti pri podnebnih spremembah. S tem – so zapisali – je vlada kršila njihovo pravico do življenja, svobode in imetja. Gre le za eno od številnih tožb v Ameriki zaradi podnebnih sprememb. Za sedaj sicer še vedno prevladuje gospodarska logika nenehne rasti. Donald Trump je zaradi tega odstopil od pariškega podnebnega dogovora z utemeljitvijo, da je "nepošten" do ZDA.

Vesti o globalnem segrevanju so v zadnjem času polni različni mediji in splet. Pri branju teh vesti pa je treba biti skrajno previdni. Katastrofalne napovedi vselej pritegnejo bralce, zato je nevarnost pretiravanja velika ...

P. MARKO RUPNIK O PAPEŽU FRANČIŠKU

Vatikanska založba Libreria Editrice Vaticana je v lanskem letu izdala 11 knjig v nizu La teologia di papa Francesco (Teologija papeža Frančiška).

Študijo na 190 straneh o papeževi duhovni teologiji je napisal bogoslovni profesor, umetnik in vodja Centra Aletti v Rimu jezuit p. Marko Ivan Rupnik (Secondo lo Spirito, La teologia spirituale in cammino con la Chiesa di papa Francesco).

TIHA ZEMLJA, PESEMSKO IZROČILO Z RADIŠ IN IZ OKOLICE

To je naslov obsežne zbirke ljudskih pesmi iz vasi Radiše in drugih krajev v okolici Celovca. V njej je na 620 straneh in treh zgoščenkah več kot 350 zapisov ljudskih pesmi z dodanimi zvočnimi posnetki in z obsežnim strokovnim spremnim besedilom dolgoletnega tajnika Krščanske kulturne zveze in predsednika Narodopisnega inštituta Urbana Jarnika v Celovcu Nužeja Tolmajerja. Knjiga vključuje rokopise nekdanjih zbiralcev, na novo zbrano gradivo in tudi nekatere zborovske priredbe. Izšla je ob 70-letnici avtorja, ki je delo opravil v sodelovanju z Milko Olip, Uši Sereinig in Egijem Gašperšičem.

GORŠETOVA PRIMORSKA LETA (III. del)

Ob 120-letnici kiparjevega rojstva

Ivo Jevnikar

Spet v Trstu

Srečko Baraga, ki je pozneje odigral vodilno vlogo pri obnavljanju slovenskega šolstva na Tržaškem, je namreč iz Moniga odpotoval v Trst, da bi od zaveznikov dosegel uradno priznanje begunske gimnazije, a tudi njeno preseelitev v Trst.

Dne 1. avgusta 1945 se je srečal z odgovornim za šolstvo pri Zavezniški vojaški upravi poročnikom Johnom Simonijem. Ta se je medtem o ureditvi šolstva za Slovence že ostro pogajal s predstavniki t. i. ljudske oblasti, kateri zavezniki niso mislili kar prepustiti vzgoje mladine. Kot je znano, je to potem vodilo v levičarski bojkot vpisa v nove šole, ki so ga opustili šele, ko se je pokazala stvarna nevarnost, da slovenskih šol v Trstu sploh ne bo. Spori pa so se ostro nadaljevali.

»Do konca leta 1951 je Gorše poučeval risanje in umetnostno zgodovino tako na realni gimnaziji kot na učiteljski.«

Sam Baraga je takole opisal srečanje s Simonijem: »Govorila sva živahno precej časa, a vendar nisva prišla do nobenega zaključka, kajti govorila sva vsak svoje. Jaz sem prišel v Trst s točnim načrtom: preseliti našo gimnazijo v Trst, por. Simoni pa je hotel šole organizirati slovenske šole in za to nalogo je potreboval ljudi. Po skoraj dveurnem pogajanju je pristal

na mojo zahtevo pod pogojem, da mu iz našega profesorskega zbora pošljem vsaj do 15. avgusta človeka, ki mu bo pomagal organizirati slovenske šole v Trstu. To sem obljubil in se poslovil. V Monigu sem takoj sklical profesorski zbor, ki pa je odločil, da moram iti v Trst jaz, gimnazija pa bo prišla, ko bom poskrbel dijaški dom za naše dijake.«¹

Kot je znano, je bila potem Baragi zaupana organizacija slovenskih šol, begunska gimnazija se ni preselila v Trst, pač pa so številni begunski šolniki dobili službe na Primorskem, saj so zavezniki ob ljudskih (danes »osnovnih«) šolah 8. oktobra 1945 ustanovili nižji gimnaziji (danes »srednji šoli«) v Trstu in Gorici, realno gimnazijo (danes je to Državni znanstveni licej Franceta Prešerna) in trgovsko akademijo (danes: Trgovski tehniški zavod Žiga Zois) v Trstu ter klasično gimnazijo in učiteljske v Gorici (danes spadata v Licejski pol Trubar – Gregorčič). Šolska mreža se je v naslednjih letih še izpopolnila, saj je Trst pod zavezniki dobil še učiteljske (danes: Humanistični in družbeno-ekonomski licej Anton Martin Slomšek) in klasične vzporednice realke.

V prvem šolskem letu 1945–46 je bil Gorše profesor risanja tako na nižji gimnaziji kot na višji realni gimnaziji v Trstu.² Za šolsko leto 1946–47 podatkov nisem našel, v naslednjih letih,

1 Alojzij Geržinič, *Boj za slovensko šolstvo na Primorskem za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU*, Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires 1983, str. 24 (dalje: *Boj*).

2 *Boj*, str. 66–67.

Profesorski zbor Slovenske realne gimnazije v Trstu v šolskem letu 1947–48. Sedijo od leve, ne glede na prvo ali drugo vrsto: France Gorše, ravnatelj Vinko Vovk, Matilda Rus, por. Velikonja, Roža Obradovič, por. Šturm, Krasulja Simoniti, por. Suhadolc, Ivan Sosič, Vinko Beličič; stojijo od leve: Oton Muhr, Viktor Schart, Vilma Kobal, Slavko Novak. Manjkajo Laura Abram, Lina D'Atena in profesor verouka Ivan Vrečar.

do konca leta 1951, pa je na podlagi podatkov v šolskih Izvestjih poučeval risanje in umetnostno zgodovino tako na realni gimnaziji kot na učiteljišču.

grozijo pa jim tudi kolegi in dijaki. Če ne bo poskrbljeno za njihovo varnost, bodo službe odpovedali.³

3 Boj, str. 63.

Profesorji in dijaki Slovenske realne gimnazije v Trstu v šolskem letu 1947–48. France Gorše sedi kot tretji od desne proti levi.

Nevarna leta

Prva povojna leta so bila v Trstu politično in nacionalno zelo napeta, za nasprotnike režima v Jugoslaviji tudi nevarna.

Konec leta 1945 ali v začetku naslednjega leta so trije begunski profesorji (France Gorše, Jože Prešeren in Roža Šturm) kot predstavniki katoliških šolnikov v Gorici in Trstu posegli pri predstavniku Zavezniške vojaške uprave polkovniku Robertsonu. Pismo so ga opozorili, da so katoliški šolniki pomagali pri ustanavljanju »demokratičnih in nepolitičnih« šol, vendar se čutijo ogrožene zaradi pogostih ugrabitev in umorov. Nadalje so zapisali, da jih levičarski tisk silovito napada,

Eno izmed prizorišč ideoloških bojov so bile namreč šole. Nekako v tistem času je poročnika Simonija obiskala delegacija Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora in med drugim podčrta, da nasprotuje poučevanju begunskih šolnikov. Ko je Simoni sogovornike spraševal o posameznih primerih in je navedel tudi Goršeta, so o njem dejali: »Kolaboracionist. Je zbežal. Vsi, ki so zbežali, so brez izjeme odpadniki.«⁴

Dijaki pa so 12. februarja 1946 pripravili stavko proti Baragi, ki so ga bili medtem v Ljubljani v odsotnosti obsodili na smrt. Na letaku, ki so ga podpisali »Napredni dijaki - Zavedni Slovenci«, je med drugim zapisano: »Vojnih zločincev v naši šoli ne rabimo!!! Ravno tako tudi nočemo na naši šoli nobenih 'ideoloških domobranskih pesnikov', kakor je prof. Beličič!! Nobenih kiparjev, ki so si šteli v čast, da napravijo kip največjega izdajalca slovenske dežele, gen. Rupnika!! Kakor prof. Gorše!!«⁵

Obnavljanje slovenskega javnega življenja na Tržaškem

Gorše se je kot pripadnik prve generacije povojnih šolnikov v Trstu vpisal med zaslužne može in žene, ki so obnavljali slovensko javno življenje na Tržaškem po krvavi vojni in dobrih 25 letih zatiranja. Kot smo že videli, je kot umetnostni kritik tri leta sodeloval tudi z Radiom Trst, ki je bil takrat prava ljudska univerza za ljudi, žejne materinščine in slovenske kulture. O tržaškem likovnem dogajanju in o razstavah slovenskih umetnikov (npr. Černigoja, Spacala, Mušiča, Hlavatyja) je pisal tudi za nekatere liste in revije na Primorskem in v zdomstvu.⁶

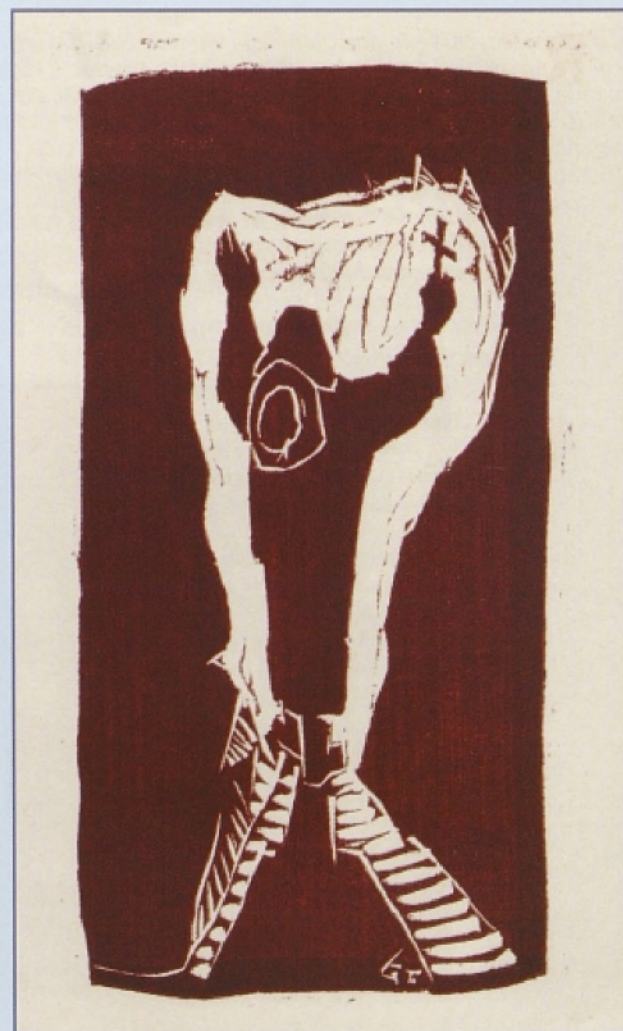
Uspelo mu je ohraniti tudi osebni stik z nekaterimi umetniki v Ljubljani, zlasti s prijateljem in sodelavcem Miho Malešem.

Gorše pa se je vključil tudi v obnavljanje prosvetnega življenja. Tako ga najdemo med tesnimi sodelavci še danes dejavne katoliške kulturne centrale v Trstu, Slovenske prosvete. Rodila se je kot Prosvetni odsek Slovenske krščansko socialne

zveze, ustanovljene pod vodstvom duhovnika Petra Šorlija 1. avgusta 1948, a je kmalu prerasla v samostojno organizacijo, katere duša je postal prof. Jože Peterlin. Na ustanovnem občnem zboru je bil Gorše izvoljen v šestčlanski odbor Prosvetnega odseka.⁷ Za to organizacijo je tudi umetniško oblikoval njen žig, ob odhodu v ZDA pa ji je prepustil štiri kipe iz gline, ki so bili v 70. letih vlti v bron in so še danes na njenem sedežu.⁸

7 Nadja Maganja, *Trieste 1945-1949: Nascita del movimento politico autonomo sloveno*, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, II. izdaja, Trst 1994, str. 74–75 in 92.

8 Gre za portrete profesorja Franceta Zupana (1947), pisatelja Antona Novačana (1948) in neznane lepotic (1951) ter za kip domnevno Novačanove žene Pepuše (1948). Za podatke se zahvaljujem Mariju Maverju, s katerim sem se o tem pogovarjal 26. maja 2011 in kasneje. Datumi, ki so vklesani na kipih, se delno razlikujejo od tistih, ki so navedeni v nekaterih katalogih (Retrospektivna, Seznam del; Koršič, str. 44–45).

Goršev linorez z naslovom *Do smrti tam preganja zmot oblake iz knjižice Krst pri Savici* (Trst 1949)

4 Boj, str. 72.

5 Boj, str. 92. O tem piše tudi Bojan Pavletič v knjigi *Prarealci iz Ulice Starega lazareta*, Mladika, Trst 2003, str. 142.

6 France Gorše, *Ob treh umetniško pomembnejših razstavah*, Mlada setev, leto II., št. 2–3, Trst 1947, str. 36–38; France Gorše, *Hlavatyjevi akvareli*, Mlada setev, leto II., št. 5–6, str. 117; France Gorše, *Spacalova grafika*, Katoliški glas, Gorica, 29. nov. 1951. Dvakrat je leta 1951 v reviji Vrednote v Argentini objavil *Pismo iz Trsta*.

K temu prostovoljnemu delu lahko prištejemo še vrsto ilustracij za revijo Mlada setev, za knjige Metoda Turnška, Stanka Janežiča, Ivana Vrečarja, a tudi marsikateri kip je Gorše kar poklonil.

Odmevna je bila skorajda bibliofilska knjižica, ki sta jo za spominsko Prešernovo proslavo ob stoletnici pesnikove smrti 13. februarja 1949 izdali prosvetni društvi takratnih dveh tržaških nekomunističnih strank – Slovenska prosvetna matica, ki je bila povezana s Slovensko demokratsko zvezo, in Prosvetni odsek Slovenske krščansko socialne zveze.⁹ Uvod je napisal Jože Peterlin, France Gorše je prispeval štiri linoreze in sliko svojega Prešernovega kipa. Publikacijo je opremil Simon Kregar.

Umetniško delo

Čeprav ta sestavek ni posvečen vrednotenju Goršetovega umetniškega dela v Trstu, je treba vsaj omeniti nekaj dejstev v tej zvezi.

Umetnik se je vrnil v Trst v svojem 48. letu starosti kot zrel in priznan kipar. Svoj atelje si je najprej uredil kar v neki sobi na šoli v Ul. Lazzaretto Vecchio, kjer je ustvarjal v prostem času in med počitnicami.¹⁰ Potem je delal na svojem domu v Ul. Sorgente 5, kasneje pa si je uredil atelje v pritlični lopi na vrtu v Ul. Romagna 11.¹¹

9 Dr. France Prešeren, *Krst pri Savici*, Trst 1949, 35 str.

10 O tem in o osebnih stikih, ki jih bom še omenil, mi je, nazadnje 26. maja 2011, pripovedovala rajna mama Neda Abram Jevnikar, ki je že v šolskem letu 1945–46 začela poučevati na nižji gimnaziji (dalje: Abram). Glej tudi članek, ki ga je podpisal Primož Hrovatin (tj. Jože Peterlin), *Na obisku pri kiparju Goršetu*, Mlada setev, leto I., št. 13, Trst, 15. sept. 1946, str. 100–101, s sliko F. Goršeta, ki v glini oblikuje Peterlinov doprsni kip.

11 Pot, str. 122; Koršič, str. 19. Atelje, v katerem je občasno gostil tudi igralske vaje, mi je 27. maja 2011 in kasneje opisal Saša Martelanc, kateremu se zahvaljujem tudi za vrsto opozoril na vire in dogodke (dalje: Martelanc).

V galeriji San Giusto na Korzu v Trstu (danes uradno: Corso Italia, takrat: Contrada del Corso št. 11) je Gorše 17. aprila 1948 odprl prvo samostojno razstavo po šestih letih. Predstavil je 32 kipov in reliefov, izšel je tudi droben katalog v italijanščini.¹²

V svojem ateljeju v Ul. Romagna je 1. avgusta 1951 odprl drugo samostojno tržaško razstavo.¹³

Ob svetem letu je sodeloval na mednarodni razstavi Ars Sacra v Vatikanu, mogoče je kaj razstavil še kje. Kot je zapisal Jože Peterlin, pa ni imel dostopa v takratno slovensko razstavno galerijo v Trstu Lo Scorpione: »Res, da tudi tu

12 P. H. (Jože Peterlin?), *Razstava slov. kiparja*, Demokracija, Trst, 23. apr. 1948, str. 4.

13 *Gorše razstavlja*, Katoliški glas, Gorica, 2. avg. 1951, str. 4.

Drobni katalog, ki je izšel ob Goršetovi osebni kiparski razstavi leta 1948 v Trstu.

niso vrata vsem slovenskim umetnikom odprta (akademskemu kiparju Goršetu so odklonili in je moral prositi pri Italijanih).¹⁴

Ob nekaterih javnih naročilih je veliko Goršetovih del iz tega obdobja zlasti pri zasebnikih.

France Gorše (na skrajni desni z bradico) med svati takoj po poroki Martina in Nede Jevnikar (oba na skrajni levi) 9. oktobra 1948 v Trstu.

Človeška podoba

Še nekaj besed o tem, kako so v Trstu zaznavali Franceta Goršeta. Tu se bom najprej zatekel k družinskemu izročilu.¹⁵ Naselil se je v podstrešni sobici v Ul. Roma 23, na vogalu z Ul. Ghenga. Gospodinja Teresa Tomas, ki jo je dajala v najem, ni bila Slovenka. Ko je iz Servigliana oktobra 1945 dospel v Trst moj oče, se je naselil v Goršetovi sobici, kjer je ostal do svoje poroke tri leta kasneje.¹⁶ Gorše pa se je že pred tem preselil v Ul. Pozzo del

Mare 1 in njegovo mesto na podstrešju je prevzel begunski profesor Rudolf Fajs. V letu 1946 Goršeta najdemo že v Ul. Sorgente 5, kjer je ostal do odhoda v ZDA.

Naša mama, ki je bila takrat 20-letna Tržačanka in je kot diplomirana pianistka začela svojo pot na slovenskih šolah kot profesorica glasbene vzgoje (pozneje je učila latinščino in italijanščino), je že na začetku šolskega leta v našem očetu, begunskem profesorju slavistu Martinu Jevnikarju, spoznala svojega bodočega moža. Kmalu jo je v svoj prijateljski krog sprejel tudi Gorše. Iz tiste dobe se ga je spominjala kot simpatičnega in kolegialnega, zelo vernega kolego.

Med tednom je pri Novem sv. Antonu vsako jutro ministriral tamkajšnjemu dušnemu pastirju za Slovence, tudi beguncu in katehetu Jožetu Prešernu.

Pri Sv. Antonu so se Slovenci radi zbirali tudi pri duhovnih obnovah in šmarnicah, begunski šolniki in nekateri domačini so skupaj zahajali na izlete, ali pa nabirat glino za Goršetove kipe. Gorše je med drugim 8. septembra 1946 priredil romanje na Barbano s čolni. Zelo je skrbel, da bi se begunci dobro držali in da bi si uredili družinsko življenje.

Poleti 1946 je mama na Goršetovo prošnjo več dni po pouku pozirala v ateljeju na šoli, nakar ji je poklonil njen glinasti portret. Ob poroki mojih staršev jima je oktobra 1948 za poročno darilo v glini oblikoval kip Marijinega oznanjenja.¹⁷

Naši mami pa je v času, ko je bilo treba marsikomu pretihotapiti iz nedosegljive domovine kak dokument, ali na kak tudi veliko bolj tvegani način človeško pomagati, poveril zaupno nalogo, ki se mi zdi značilna za njegov značaj in pogled na svet. Prosil jo je, da stopi k nekdanji ženi in jo povabi, da se

¹⁷ Obe deli sta v družinski lasti.

¹⁴ Jože Peterlin, *Naše kulturno življenje na robih Slovenije, Zahodna meja*, v: *Tabor 1951, Zbornik umetnostnih razprav*, Trst – Celovec 1951, str. 90–91 (z dvema reprodukcijama Goršetovih del). Peterlin je galerijo navedel kar po slovensko: Škorpiljon.

¹⁵ Abram.

¹⁶ Značilno za tiste čase: sprva je bil v pisanih stikih s svojci za mejo "Martin Tomas".

mu pridruži v Trstu. To odposlanstvo pa ni bilo uspešno, saj se je končalo že na pragu ljubljanske hiše.

Ob 50-letnici so Goršetu zapisali v tedniku Demokracija: »Kipar France Gorše je eden najznačilnejših obrazov v slovenskih umetniških krogih. Večnomladosten, človek in umetnik, ki ga je življenje marsikdaj razočaralo, toda nikdar upognilo. Gorše je mož mirne besede, a kremenitega značaja. Človek, ki pride v dotiko z njim, začuti ne samo veliko umetniško moč, ampak tudi veliko srčno dobroto, ki združena s pravim krščanskim veselim pogledom na svet in vse, ki ga giblje, sije iz njega.«¹⁸

Iz anekdot izhaja, da je zlahka nasedel kaki potegavščini. Arhitekt Simon Kregar, begunec, ki je pred izselitvijo v New York delal na tržaškem radiu, je pripovedoval, kako so nekoč med prijatelji razširili lažno vest, da je Zavezniška vojaška uprava prepovedala izkopavanje gline, in takoj jih je Gorše nagovoril, da so morali z njim na pohod v okolico Milj po zaloge te surovine za njegove kipe.

Hujša je bila potegavščina v času, ko so vsi ugibali, kdo je ukradel podobo Svetogorske Matere božje. Šaljivca Simon Kregar in Ivan Theuerschuh sta Goršetu »zaupala«, da sta jo sama izmaknila, da bi ne padla v komunistične roke. On je namen sicer razumel, vendar je bil zanj močnejši argument, da je taka kraja pravcati božji rop. Kaj bi bilo, če bi prijatelja slučajno umrla s takim grehom na vesti?! Čez čas jima je povedal, da je vse uredil. Dovolj je, da eden izmed njiju ob

18 Kipar France Gorše petdesetletnik, Demokracija, Trst, 26. sept. 1947, str. 4.

France Gorše: *Marijino oznanjenje, žgana glina, 1948*

zapusti Trst in Evropo ter odide v Združene države, kamor ga sestra že dolgo vabi. Kar na hitro se je odločil. Seveda – on je starejši, sam, noga mu dela težave, šolsko delo – poučevanje risanja – mu ni pri srcu, on je umetnik. Študentarija se pri njegovih urah komaj izdivja ... neverjetne stvari si drzne privoščiti. En človek našega duha in naše vere bo spet manj tu: krotek, ponižen in ustrezljiv.«¹⁹

Ko pa je iz Trsta odhajal z vlakom, se spominja Saša Martelanc, se je pokazalo, da so ga mladi imeli radi. Postaja je hrumela od dijaštva. Ganjenemu odhajajočemu profesorju so zapeli himno Hej, Slovani.²²

(se nadaljuje)

19 Simon Kregar je obujal te spomine, ko sva se z ženo julija 1980 na poročnem potovanju ustavila v New Yorku.

20 To sem si zabeležil 1. jun. 1971.

21 Beličič, str. 34.

22 Martelanc.

UMRL JE SIMON PREŠEREN

Dne 8. februarja je preminil vidni predstavnik Slovencev v Kanalski dolini Simon Prešeren (uradno Preschern). Rodil se je 2. novembra 1921 v Ukvah, dom in trgovino pa si je uredil na Trbižu.

Že od mladih let se je zanimal za narodne in javne zadeve. Nasprotoval je opciji za Tretji rajh v domačih krajih in po vojni sodeloval v kratki partizanski upravi. Vsem štirim otrokom je omogočil študij na slovenskih srednjih šolah v Trstu in Gorici.

Od I. deželnega kongresa Slovenske skupnosti leta 1975, ko je prejel tudi strankino odličje, do približno leta 1989 je bil član strankinega deželnega tajništva in večkrat njen kandidat.

DRAMATIKA METODA TURNŠKA

Prof. Milan Dolgan je v samozaložbi izdal novo knjigo o pisatelju dr. Metodu Turnšku (1909–76), ki je po vojni kot duhovnik in šolnik služboval in ustvarjal prej v Trstu, nato na Koroškem.

Gre za delo Metod Turnšek, Dramatika, Velika karantansko-panonska trilogija.

Pred tem je Dolgan najprej objavil pri Mladiki in Slovenskem narodopisnem inštitutu Urban Jarnik iz Celovca študijo Dr. Metod Turnšek urednik in časnikar (Trst 2007), nato so sledile komentirane objave Turnškovih del. Pri Celjski Mohorjevi je izšla knjiga Domače stezice, Od Drave do Jadrana (Celje 2009), pri Družini pa sedem knjig proznih del v zbirki Metod Turnšek: Epika, Povesti in romani (Božja planina, In hrumela je Drava, Stoji na rebri grad, Med koroškimi brati, Črni Hanej, Na Višarjah zvoni, Božja pot za sina in druge kratke zgodbe - Ljubljana 2009–16).

DOKUMENTAREC O PRIMORSKIH PADALCIH

Slovenski programski oddelek italijanske javne radiotelevizije RAI je 20. marca predvajal enourni dokumentarec Samo idealisti, Junaška in tragična zgodba primorskih padalcev. Njegov avtor je Ivo Jevnikar, ki je o padalcih objavil v Mladiki v letih 1995 in 1997–2005 celo vrsto krajših razprav, pričevanj, intervjujev in dokumentov. Režijo je podpisala Marija Breclj, montažer je bil Mauro Coloni, pripovedovalec pa je Pavle Ravnohrib.

Gre za zgodbo o tistih 27 fantih in mladih moških, ki so jih Britanci na Bližnjem Vzhodu izurili za padalce, radiotelegrafiste, tolmače, gverilce ali diverzante ter jih v letih 1943–44 v soglasju z Jugoslovanskim odborom iz Italije in jugoslovansko vlado v emigraciji, pozneje pa s partizanskim vodstvom, spravili za sovražnikove linije na slovensko oz. jugoslovansko ozemlje, da bi podprli odpor proti okupatorju. Prvo povojno obdobje jih je dočakalo le devet. Šest jih je tako ali drugače izgubilo življenje med vojno, dvanajst pa je bilo žrtev revolucionarnega nasilja, točneje tajne politične policije Ozne: večinoma v mirnem času, nekaj mesecev po vojni, brez sodnih postopkov.

Dokumentarec bogatijo izjave vseh petih padalcev, ki so bili še živi v 90. letih, enajstih svojcev in drugih pričevalcev iz Slovenije, Italije in Argentine, podatki in slike o vseh 27 padalcih, dokumenti, posnetki pomenljivih dogodkov in obravnavanih krajev.

Od leve avtor, režiserka in montažer dokumentarca Ivo Jevnikar, Marija Breclj in Mauro Coloni (FOTODAMJ@N)

CERKVI V SYDNEYU IN MELBOURNU

V Sydneyju v Avstraliji so se 14. januarja spomnili 45-letnice blagoslovitve slovenske cerkve sv. Rafaela v Merrylandsu, ki jo je opravil ljubljanski pomožni škof dr. Stanislav Lenič leta 1973. Ob obletnici je cerkev dobila nove orgle. Žal v Sydneyju ne deluje več Slomškova šola, ker je premalo učencev.

Osrednje praznovanje bo oktobra, ko bo praznovala 50-letnico prva slovenska cerkev, posvečena sv. Cirilu in Metodu, v Melbournu. Leta 1968 jo je blagoslovil koprski škof dr. Janez Jenko, ki je bil prvi slovenski škof, ki je obiskal Slovence v Avstraliji.

Zaradi jubilejev bo oktobra v Melbournu in Sydneyju ljubljanski nadškof Stanislav Zore, ki je frančiškan, kot so frančiškani duhovniki, ki skrbijo za slovenske izseljence na Peti celini.

SLOVENIJA V VOJNI

Pri založbi Modrijan je na 471 straneh izšla monografija Slovenija v vojni, 1941–1945 (Ljubljana 2017), ki so jo napisali doktorji zgodovinskih znanosti z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani Zdenko Čepič, Damijan Guštin in Nevenka Troha.

Leta 2012 je njihovo le nekoliko manj obsežno delo s takim naslovom izšlo v italijanščini (La Slovenia durante la seconda guerra mondiale) pri Furlanskem zavodu za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Vidma v prevodu Alenke Spetič.

POSVET O JUSARSKIH PRAVICAH

Na glavnem sedežu tržaške univerze je Agrarna skupnost jusov in srenj v tržaški pokrajini priredila 4. februarja vsedrjavni posvet o državnem zakonu 174 iz leta 2017, ki naj bi vendarle pravično uredil odprta vprašanja skupne lastnine v Italiji. Posegel je tudi donedavni predsednik italijanskega Ustavnega sodišča Paolo Grossi, ki je velik zagovornik srenj.

PREŠERNOV DAN V MILANU

Društvo Slovencev v Milanu je 20. februarja priredilo v tamkajšnji knjigarni Claudiana srečanje ob Dnevu slovenske kulture. Raziskovalka Slovenskega raziskovalnega inštituta Norina Bogatec iz Trsta je predstavila italijansko izdajo zbornika Skupnost v središču Evrope, Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja, z njo pa se je pogovarjal pesnik in literatni zgodovinar David Bandelj iz Gorice.

43. NATEČAJ MLADI ODER 2017

Na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani v Trstu so 19. februarja razdelili priznanja Mladi oder, ki jih Slovenska prosveta v Trstu in Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici podeljujeta igralcem, režiserjem in ljubiteljem odrske umetnosti in slovenske besede za uspehe, dosežene v preteklem letu. Priznanja za leto 2017 so na Tržaškem prejeli:

Osnovna šola Fran Miličinski s Katinare, osnovna šola Alojz Gradnik s Cola, Društvo Marij Kogoj, Lutkarji iz Devina, Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba, Mladinska gledališka skupina Tamara Petaros z Opčin, Otroška mladinska skupina Radijskega odra in Mala gledališka šola Matejke Peterlin.

Šola Fran Milčinski s Katinare

UMRL JE SOCIOLOG VELJKO RUS

Dne 26. februarja je umrl filozof in sociolog, redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. dr. Veljko Rus. Rodil se je 8. decembra 1929 v Višnji Gori. Maturiral je v Ljubljani, diplomiral iz filozofije v Beogradu in doktoriral iz sociologije v Zagrebu. Študiral je tudi v Franciji in ZDA.

Čeprav je bil asistent ideologa Borisa Zihlerla, je imel svoje poglede na stvarnost in je sodeloval pri Reviji 57, zato je konec 50. let moral za desetletje zapustiti ljubljansko univerzi. Pridružil se je Perspektivam. Leta 1970 se je zaposlil na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, vendar so mu leta 1974 skupaj z Vladimирjem Arzenškom, Janezom Jerovškom in Tinetom Hribarjem za dobro desetletje prepovedali, da bi predaval. Objavil je vrsti knjig in študij.

Bil je med podpisniki peticije za ustanovitev Nove revije in med drugim sodelavec njene znane 57. številke. Leta 1988 je sodeloval pri sestavi "pisateljske ustave". Leta 1994 je bil izvoljen v Državni svet, vendar je bil kritičen tudi do razmer v demokratizirani Sloveniji.

KONFINIRANCI V CASOLIJU

V občini Casoli v Abrucih sta župan Massimo Tiberini in slovenski veleposlanik v Italiji Bogdan Benko 27. januarja odkrila ploščo z imeni 218 ljudi, ki so bili v tistem kraju internirani v letih 1942–44. Gre za 108 Judov in številne Slovence in Hrvate. V občinskem arhivu jih je izbrskal prof. Giuseppe Lorenzini, ki zadevno dokumentacijo predstavlja na posebni spletni strani (www.campocasoli.org).

SONČNICA

Goriška Skupnost družin Sončnica je v sodelovanju s prireditelji Srečanj pod lipami v februarju in marcu priredila v Močnikovem domu v Gorici niz štirih srečanj o osebni rasti, vzgoji in družinskem življenju. Predavali so duhovnik in publicist p. Karel Gržan, zakonca Tina in Janez Kramarič, družinski terapevt Izidor Gašperlin in psihologinja Alenka Rebula.

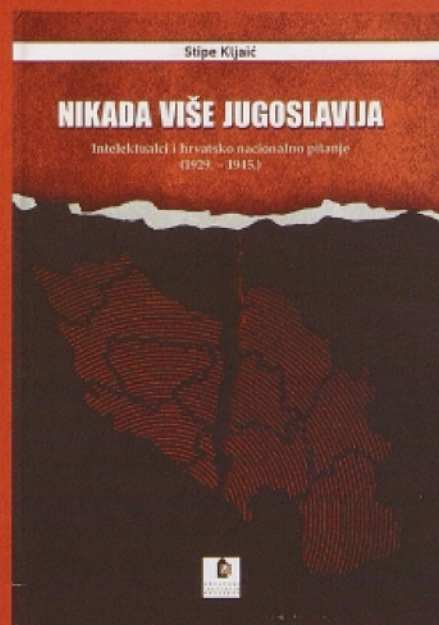
HRVAŠKI IZOBRAŽENCI IN HRVAŠKO VPRAŠANJE

Mlajši hrvaški zgodovinar dr. Stipe Kljajić (roj. 1982 v Šibeniku) je v Trstu že nastopil ob predstavitvi knjige o dalmatinskem duhovniku in diplomatu v Rimu Nikoli Moscatellu, ki je imel pred vojno in med njo veliko stikov tudi s Slovenci (Stipe Kljajić in Fabijan Veraja, Nikola Moscatello - „Uspomene“ u svetlu dokumenata, Rim 2014). Zdaj je izdal novo, pomembno študijo.

Gre za 436 strani obsežno dopolnjeno doktorsko disertacijo, ki v knjižni obliki nosi naslov Nikada više Jugoslavija, Intelektualci i hrvatsko nacionalno pitanje (1929. – 1945.). Z letnico 2017 jo je v Zagrebu izdal Hrvatski institut za povijest, pri katerem avtor dela od leta 2010. Pred kratkim pa je začel še predavati na Hrvaški katoliški univerzi.

Knjiga, o kateri sam avtor pravi, da zapolnjuje vrzel, ki bi jo bilo moralo hrvaško zgodovinarstvo odpraviti pred pol stoletja, nudi vpogled v duhovno razpoloženje hrvaških izobražencev v 20. stoletju in ključ za razumevanje hrvaške zgodovine v preteklem stoletju. Težišče je na izobražencih, ki so se zavzemali za samostojno hrvaško državo v obdobju od vzpostavitve diktature kralja Aleksandra leta 1929 do nastopa povojne komunistične oblasti.

Podrobno so obdelani vplivi jugoslovanske in velikosrbske ideje, razprave o samostojnosti hrvaškega jezika, pogledi na angažiranost izobražencev, stališča glede samostojne države, pogledi na Bosno in Hercegovino ter na druga vprašanja tako med katoličani in liberalci kot med marksisti, tragično obdobje Nezavisne države Hrvatske z ustaši, partizani in četniki in pravo obglavljenje katoliško in nacionalno čutečega dela hrvaškega naroda po koncu vojne.

MOJCA ŠIROK O MAFIJI

Časnikarka Mojca Širok, ki je bila 13 let dopisnica Radiotelevizije Slovenija iz Italije in Vatikana, se je po radijskih in televizijskih reportažah ter treh uspešnih esejističnih knjigah o mafiji, Berlusconiju in zadnjih dveh papežih preizkusila še v leposlovju. S kriminalnim romanom Pogodba, ki je umeščen v rimsko mafijsko okolje, je v konkurenci 26 neobjavljenih romanov osvojila književno nagrado Modra ptica 2018, ki jo je razpisala Mladinska knjiga, ki jo je tudi že spravila v obtok.

NAGRADE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

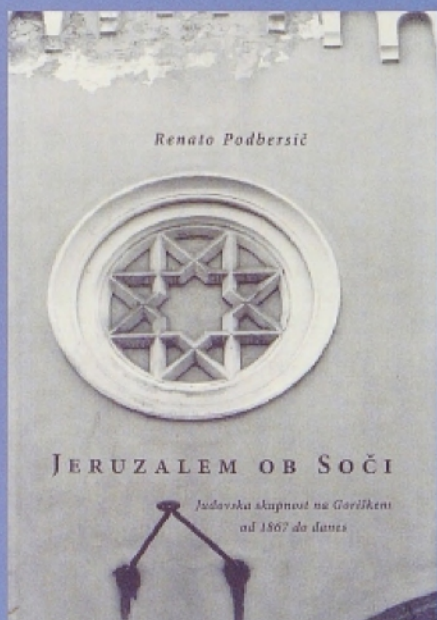
Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je 24. januarja v Ljubljani podelil svoja priznanja za leto 2017. Tri so šla tudi med Slovence v Italiji.

Zlato plaketo za življenjsko delo je prejel tržaški dirigent Stojan Kuret.

Srebrno plaketo za izjemne dosežke na področju ljubiteljske kulture je med drugimi prejel Božidar Tabar "za impozantni opus več kot 100 različnih vlog in 1800 nastopov, zlasti pri dramskem odseku Prosvetnega društva Štandrež".

Zlati znak JSKD pa je prejela mlada tržaška vsestranska glasbenica Petra Grassi.

JERUZALEM NA SOČI

Zgodovinar dr. Renato Podbersič iz Nove Gorice je v knjižni obliki na 512 straneh objavil svojo predelano in dopolnjeno doktorsko disertacijo ter ji dal naslov Jeruzalem ob Soči, Judovska skupnost na Goriškem od 1867 do danes. Izdali so jo Študijski center za narodno spravo iz Ljubljane, pri katerem je avtor zaposlen,

Goriška Mohorjeva družba in Center judovske kulturne dediščine Sinagoga iz Maribora. Spremno besedo je pripeval prof. dr. Egon Pelikan in oba sta jo krstno predstavila 8. februarja v Šempetru.

V knjigi je sicer podrobna zgodovina Judov na Goriškem, zlasti od sprejetja avstrijske ustave leta 1867, ki jih je rešila številnih diskriminacij, do 23. novembra 1943, ko so nacisti odvedli v smrt skoraj celotno skupnost, vendar obenem nudi vpogled tudi v splošno zgodovino judovstva in Judov na Slovenskem, v mračna poglavja antisemitizma in holokavsta ter v današnjo preostalo prisotnost na Goriškem, k čemur sodita tudi restavrirana sinagoga v Gorici z muzejsko zbirko in znamenito judovsko pokopališče v Rožni Dolini na slovenski strani meje.

PUSTARJI

Na 51. Kraškem pustu na Opčinah so 10. februarja med petimi vozovi odnesli prvo mesto pustni navdušenci iz Medjevasi in Štivana, med 13 skupinami pa tista s Proseka in Kontovela.

Pred tem in za tem je voz iz Medjevasi in Štivana delil s Šempolajem prvo mesto na pustnem sprevodu v Gorici ter odnesel prvo mesto v Romansu in tretje mesto v Trziču.

Na 21. pustnem sprevodu v Sovodnjah 11. februarja pa je prvo mesto med šestimi vozovi zasedel Štmaver, med 14 skupinami pa so bile prve Poljane.

Štmaver je bil prvi tudi na pustnem sprevodu v Šempetru pri Gorici, tretji pa na sprevodu v Gorici.

PREŠERNOVE NAGRADE

V Cankarjevem domu v Ljubljani so 7. februarja izročili nagrade, ki jih ob Dnevu slovenske kulture podeljuje Prešernov sklad.

Prešernovi nagradi sta prejela pesnik Boris A. Novak in plesalec ter koreograf Janez Mejač.

Nagrade iz Prešernovega sklada pa so prejeli filmski snemalec Marko Brdar, igralec Matej Puc, dramatičarka in performerka Simona Semenič, koreografinja in baletna solistka Valentina Turcu, fotograf Boris Gabršček in intermedijška umetnica Maja Smrekar.

UMRL JE UROŠ ŠUŠTERIČ

Dne 8. februarja je v Štorah, ker je zadnje mesece živel v starostnem domu, preminil podjetnik in publicist Uroš Šušterič, udeleženec in pričevalec boja četnikov v Srbiji in Bosni, podpredsednik sedanjega Ravnogorskega gibanja, ki ga je leta 2007 imenovalo za četniškega "vojvodo Triglavskega".

Šušterič se je rodil 24. septembra 1924 v Ljubljani, odraščal pa je v Žalcu. Deloval je pri Sokolu in kot dijak stopil v mladinsko četniško organizacijo v Celju. Po zasedbi so nacisti izgnali njegovo družino v Srbijo, kjer je stopil v ilegalo in nato v vojsko Draže Mihailovića v Srbiji in zahodni Bosni. Šestkrat je bil ranjen in napredoval do poročnika. Nemci so ga januarja 1945 ujeli in do bega v Ljubljano meseca aprila je bil v taboriščih v Avstriji. Nova slovenska oblast ga je 15. maja 1945 mobilizirala, 10. junija pa aretirala. 18 mesecev je bil v zaporih Ozne, nato je lahko opravljal le nižje službe. V času slovenske pomladi je bil med ustanovitelji Socialdemokratske zveze Slovenije (danes: Slovenska demokratska stranka) in prvi predsednik njenega sveta. Dejaven je bil v ravnogorskem gibanju in o njem ter o svojih doživetjih napisal dve knjigi: *Od Ljubljane do Ravne Gore* (Kragujevac 2000, v srbiščini in latinici; razširjena izdaja v cirilici: *Kragujevac 2004*) in *Ravna gora, moja usoda* (v slovenščini, Ljubljana 2010).

ODŠLA JE IDA CADORIN MUŠIČ

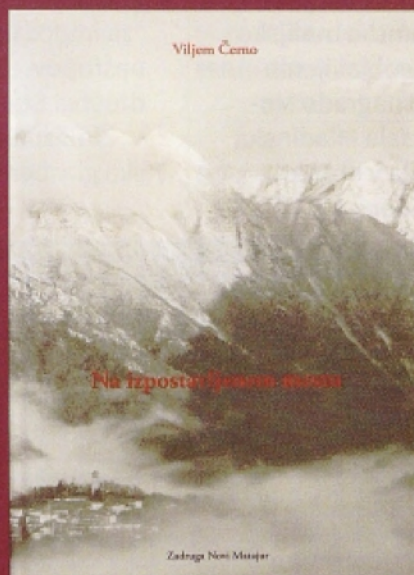
V Benetkah je 15. januarja umrla vdova po svetovno znanem slikarju Zoranu Mušiču Ida Cadorin (z umetniškim imenom prej Cadorina, nato Ida Barbarigo). Rodila se je 26. avgusta 1920 v Benetkah v beneški rodbini, ki je kakih 500 let gojila rezbarstvo, slikarstvo in kiparstvo. Z Mušičem se je seznanila med vojno, poročila pa sta se 29. septembra 1949 in živela med Benetkami in Parizom. Tudi sama je bila umetnica in je do poznih let ustvarjala in razstavljala.

NA IZPOSTAVLJENEM MESTU

To je naslov zbirke zapisov vodilnega slovenskega javnega delavca iz Terske doline prof. Viljema Černa (1937–2017), radijskih pogovorov z njim in misli o njem, ki jo je uredil tržaški javni delavec in publicist Igor Tuta,

izdala pa sta jo Slovenska kulturno gospodarska zveza in Zadruga Novi Matajur v sodelovanju s Centrom za kulturne raziskave iz Barda.

V Bardu je bila tudi krstna predstavitev 12. januarja. Ob pozdravih in nagovorih je zapel Barski oktet. Prisoten je bil tudi nekdanji slovenski predsednik Milan Kučan.

UMRLA JE SLIKARKA MARJANCA SAVINŠEK

V kraju Voisins-Le-Bretonneux pri Parizu je 25. februarja umrla slikarka Marjanca Dakskofler, por. Savinšek. Rodila se je 19. novembra 1919 na Jesenicah. Kljub nadarjenosti in ljubezni do umetnosti sprva ni imela možnosti za formalno umetniško izobrazbo, temveč je le sledila delu in nasvetom nekaterih slikarjev. Mož, zobozdravnik Slavko Savinšek pa jo je podpiral, in potem ko sta se leta 1951 preselila v Nancy, nato pa v Pariz, je lahko študirala na dveh akademijah. Prvo samostojno razstavo je imela šele leta 1961. Sodelovala je z Društvom Slovencev v Parizu. Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice ji je leta 1989 priredila razstavo v Deželnem avditoriju.

PRIMORSKA POJE 2018

49. čezmejna pevska revija Primorska poje 2018, ki jo prirejajo Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Zveza pevskih zborov Primorske, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza slovenske katoliške prosvete in Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, se je začela 2. marca, ko je bil koncert tudi v Marijinem domu v Ul. Risorta v Trstu. Do 22. aprila bi se moralo zvrstiti 32 koncertov, od tega 11 v zamejstvu.

SREČANJA BENEČANOV

Na 55. Dnevu emigranta, ki je bil 6. januarja v Čedadu, sta bila slavnostna govornika evropski poslanec Južnotirolske ljudske stranke Herbert Dorfmann in predsednik Zveze slovenskih izseljencev Furlanije Julijske krajine – Slovenci po svetu Renzo Mattelig. Zveza ravno praznuje 50-letnico. Kulturni spored sta oblikovala Barski oktet in Beneško gledališče.

V Kobaridu je bilo 20. januarja že 48. novoletno srečanje Slovencev iz videmske pokrajine (to upravno enotio so sicer ukinili ...) in Posočja. Slavnostna govornika sta bila predsednik Državnega zbota Milan Brglez in predsednik Zveze slovenskih izseljencev Renzo Mattelig. Gujonove nagrade so letos prejeli folklorna skupina Val Resia, Zveza slovenskih izseljencev in javni delavec iz Kobarida Zdravko Likar.

V Slovenskem kulturnem domu v Špetru so 1. februarja predstavili že 60. letnik Trinkovega koledarja. O njegovi bogati vsebini je spregovorila predsednica Kulturnega društva Ivan Trinko, ki ga izdaja, časnikarka Jole Namor. Koledar posveča veliko pozornost javnima delavcema Viljemu Černu in Bruni Dorbolò, ki sta umrla lani poleti.

Ob Trinkovem koledarju 2018 pa je izšla tudi knjiga Prvi akordi, ki je posvečena 40-letnici delovanja Glasbene matice v Benečiji.

BOŽIČNI KONCERT IN PESEM MLADIH

Božični koncert v stolnici Sv. Justa

V Športnem središču Zarja v Bazovici je bila 17. in 18. marca tradicionalna, že 47. revija otroških in mladinskih zborov Zveze cerkvenih pevskih zborov Pesem mladih. Nastopilo je 22 zborov iz tržaških šol, vrtcev, društev in župnij. Prireditelji so jim svetovali, naj se spomnijo 140-letnice rojstva pesnika Otona Župančiča in 25-letnice smrti pesnice Ljubke Šorli Bratuž. Strokovna komisija, v kateri so bile Damijana Čevdek Jug, Katja Gruber in Zdenka Križmančič, je bila na voljo za nasvete zborovodjem.

Božični koncert Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu sta 14. januarja v stolnici sv. Justa oblikovala Mešani pevski zbor Lipa iz Bazovice pod vodstvom Tamare Ražem Locatelli in Mešani pevski zbor Adoramus iz Logatca pod vodstvom Marjana Grdadolnika. Prisotne je nagovorila nova predsednica ZCPZ Rossana Paliaga.

KOROŠKA POJE

Krščanska kulturna zveza je v Domu glasbe v Celovcu 11. marca priredila priljubljeno pevsko revijo Koroška poje. Posvetila jo je salezijanskemu duhovniku, vzgojitelju, zbiralcu ljudskih pesmi, skladatelju in zborovodji dr. Francetu Ciganu (1908–71) ob 110-letnici rojstva.

Dr. Cigan je bil osrednja povojna glasbena osebnost na Koroškem, kamor je došel kot begunec leta 1945. Kot župnik, profesor glasbe na Slovenski gimnaziji in vzgojitelj v Dijaškem domu Mohorjeve, ustanovitelj mešanega zbora Gallus leta 1960, publicist na radiu in v časopisju se je povsem vključil v koroško življenje. O tem so med koncertom na filmskih posnetkih spregovorili njegovi sodelavci in učenci, medtem ko je imel slavnostni govor predsednik Krščanske kulturne zveze dekan Janko Krištof. Nastopilo je šest koroških skupin, kot gostje pa pevci mešanega zbora Sedej iz Števerjana in Dekliški zbor sv. Stanislava iz Ljubljane.

IZ DELOVANJA DRUŠTVA SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV

Svojo redno sezono ponedeljkovih večerov v Peterlinovi dvorani je Društvo slovenskih izobražencev nadaljevalo v ponedeljek, 29. januarja s predavanjem dr. Janeza Jurija Arneža, ki je govoril o svoji življenjski zgodbi, ki so ji dali naslov "Od znanstvenika in profesorja v Ameriki do duhovnika v Sloveniji". Naslednji ponedeljek, 6. februarja, je v društvu predstavil svojo knjigo "Slovenija brez Patrie in Zvonov" dr. Ivan Štuhec. V ponedeljek, 12. februarja, je večer odpadel zaradi slabega vre-

mena. V ponedeljek, 19. februarja so v društvu priredili tradicionalno Prešernovo proslavo, ki jo vsako leto skupaj prirejajo Društvo slovenskih izobražencev, Slovenska prosveta in Mladika. Prireditev je združena z natečajem Mladi oder in literarnim natečajem Mladike, rezultate katerega smo objavili v prejšnji številki.

Zgoraj: Janez Jurij Arnez (levo) in Ivan Štuhec (desno)
Na sredi: Fantovska skupina Devin Nabrežina (levo) in bralci
Radijskega odra (desno) na Prešernovi proslavi
Desno spodaj: Mariana Poznič

O priznanjih Mladi oder pa poročamo v tej rubriki posebej. Govornik na proslavi je bil prof. Adrijan Pahor, pri sporedu pa so sodelovali še Fantovska skupina Devin Nabrežina pod vodstvom Mirka Ferlana in člani Radijskega odra. Drugi ponedeljek februarja je bilo na vrsti srečanje z Mariano Poznič, vidno predstavnico mlajših slovenskih javnih delavcev v Argentini, tajnico Zedinjene Slovenije in urednico tednika Svobodna Slovenija.

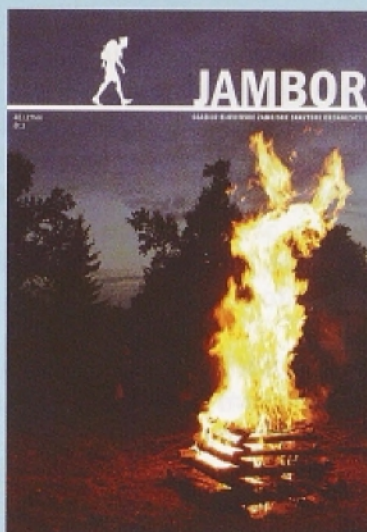

RAZSTAVA ROJSTVO NOVIH DOMOVIN V GORICI

Razstavo o slovenskih povojnih beguncih, njihovem življenju v taboriščih v Avstriji in Italiji ter razhodu po svetu Rojstvo novih domovin, ki sta jo prvič postavili v Ljubljani Narodna in univerzitetna knjižnica ter Rafaelova družba, so 23. februarja odprli v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Poleg predsednice Centra Franke Žgavec so spregovorili Helena Janežič v imenu njenih avtorjev in predsednik ter tajnica krovne organizacije povojnih priseljencev v Argentini Zedinjene Slovenije Jure Komar in Mariana Poznič, ki sta bila takrat na obisku v zamejstvu.

ZBORNİK ZA DR. RAFKA VALENČIČA

Oktober lani je v Ljubljani delujoči primorski duhovnik, bogoslovni profesor, publicist, prevajalec in urednik dr. Rafko Valenčič obhajal 80-letnico. Ob tej priložnosti je Založba Družina kot 59. zvezek Znanstvene knjižnice Teološke fakultete izdala knjigo več avtorjev Božje oznanilo sodobnemu človeku, Zbornik ob 80-letnici prof. Rafka Valenčiča.

SKAVTI

Slovenska zamejska skavtska organizacija je Dan spomina, ko imajo skavti po vsem svetu posebne dejavnosti ob spominu na rojstni dan ustanovitelja Roberta Baden-Powella, obhajala 25. februarja na Gorjanskem pri Komnu.

Organizacija je imela duhovno obnovo za voditelje in deželni občni zbor 11. marca

v Trstu. Poročala sta dotedanja deželna načelnika Peter Spazzapan in Metka Šinigoj. Med drugim sta poudarila pomen novih metodoloških pravilnikov za veji volčičev in volkuljic ter izvidnikov in vodnic, kot tudi za obred obljub. Za novega deželnega načelnika je bil izvoljen Milko Di Battista iz Gorice, medtem ko je mesto deželne načelnice tzaenkrat še nezasedeno.

Po večletnem premoru je januarja izšla nova številka skavtskega glasila Jambor (letnik 41, št. 1). Razgibana številka na 42 straneh je bila tiskana v Sloveniji, glavna urednica je Lucija Tavčar, odgovorni urednik Andrej Maver, sodelavcev pa je kar veliko. Elektronski naslov uredništva: jambor.szso@gmail.com

UMRLA JE GLASBENICA ANGELA TOMANIČ

Po daljši bolezni je 14. januarja v Ljubljani preminila organistka in glasbena pedagoginja Angela Tomanič. Rodila se je 29. aprila 1937 v vasi Nivačino v Makedoniji, kjer je oče služboval kot orožnik.

V Ljubljani je po diplomi iz romanistike končala še podiplomski študij orgel na Akademiji za glasbo, čemur so sledili triletni študij interpretacije v Gradcu in mojstrski tečaji po Evropi. Nastopala je kot solistka in v komornih sestavih ter snemala za radio in plošče. Deset let je na Radiu Slovenija vodila oddajo Orgelska glasba. V letih 1993–95 je v samozaložbi izdala tri zvezke učbenika Šola za orgle, leta 2007 pa slovenski katalog Bachovih skladb za orgle. Od obnovitve leta 1971 je dolgo poučevala na Orglarski šoli v Ljubljani. Na Glasbeni šoli v Celovcu pa je vpeljala in deset let vodila orgelski razred. Vodila je več zborov.

Sodelovala je tudi z Zvezo cerkvenih pevskih zborov v Trstu in v letih 1997–2007 vodila tečaje orgljanja na njenih poletnih seminarjih in med letom na Tržaškem.

UMRL JE LJUBOMIR SUŠIČ

V Trstu je 9. februarja preminil nekdanji podjetnik in tržaški predsednik Zveze bivših protifašističnih političnih preganjancev ANPPIA Ljubomir Sušič. Rodil se je v Trstu 7. avgusta 1925 in študiral v Zagrebu. Zaradi sodelovanja z Osvobodilno fronto v Trstu ga je fašistično Posebno sodišče leta 1942 obsodilo na 8 let zapora. Prestajati ga je začel v San Gimignano, vendar je bil po padcu fašizma osvobojen, v Trstu pa so ga nacisti zaradi sodelovanja v odporu spet aretirali in leta 1944 poslali v Buchenwald. Bil je tudi član Mednarodnega komiteja taborišča Rižarna.

V ITALIJANŠČINI

Tržaška knjigarna in založba Transalpina je lani izdala nov izbor poezij Srečka Kosovela v italijanščini. Pod naslovom *Quel Carso felice* je Miha Obit ob izvirnikih objavil 40 svojih prevodov Kosovelovih pesmi. Spremni besedi sta napisala on in Alessandro Ambrosi.

Tržaška založba MGS Press je ponatisnila italijanski prevod romana Dušana Jelinčiča *Ljubezen* v času samote. Knjigo, ki je izšla leta 2000 pri Lipi v Kopru, je prevedla Patrizia Vascotto. Pri tržaški založbi Antony je leta 2010 izšel njen prevod pod naslovom *L'amore ai tempi della solitudine*, zdaj pa nosi naslov *Quella soffitta in Cittavecchia*.

Anja Zobin, rojena v Trstu leta 1984, je v samozaložbi izdala kriminalni roman *Il cimitero delle streghe* (Pokopališče čarovnic). Gre za celovito objavo dela *Strigoi... Strigoi*, ki ga je izdala v Rimu leta 2013 pri založbi Iris4.

V samozaložbi je izdala svojo knjigo o ljubezni do knjig *Martina Trevisan* (Trst, 1987), ki je pred kratkim odprla v Trstu starinarnico. Pod naslovom *Bibliofilia che passione* je na 153 straneh objavila vrsto bibliofilskih zapisov z bloga, ki ga piše in ureja od leta 2012.

ZGODOVINA ZDRAVSTVA IN MEDICINE NA SLOVENSKEM

Zdravnica in zgodovinarica medicine z Inštituta za zgodovino medicine Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani prof. Zvonka Zupanič Slavec je tudi s pomočjo sodelavcev pri Slovenski matici in Znanstvenem društvu za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije lani in letos izdala prva dva zvezka svoje *Zgodovine zdravstva in medicine na Slovenskem*. Na 458 in 461 straneh večjega formata z 2200 slikami jo je uredila Senta Jaunig.

Prvi del ima podnaslov *Medicina skozi čas, javno zdravstvo, farmacija, drugi pa Kirurške stroke, ginekologija in porodništvo*.

Tretji del, ki bo izšel prihodnje leto, prikazuje razvoj neoperativnih medicinskih strok z interno medicino, pediatrijo, infektologijo, nevrologijo, dermatovenerologijo, onkologijo in psihiatrijo. Predstavljen bo tudi razvoj dentalne medicine, nege, laboratorijsko-diagnostične dejavnosti, mikrobiologije in imunologije, patologije, sodne medicine in drugih predkliničnih strokovnih in raziskovalnih dejavnosti, zdravstvenega delovanja slovenskih zdravilišč, zdravstvenega šolstva, zdravstvenih združenj in njihovih glasil ter drugih, z zdravstvom povezanih ustanov na Slovenskem.

SKUPNA PREŠERNOVA PROSLAVA

Ob celi vrsti prireditev po društvih in šolah je bila osrednja skupna proslava Dneva slovenske kulture, ki sta jo priredili krovni organizaciji SSO in SKGZ, pripravilo pa Slovensko stalno gledališče, 16. februarja v Kulturnem domu v Trstu. Slavnostni govornik je bil podpredsednik deželnega sveta Furlanije Julijske krajine Igor Gabrovec.

Priznanja, ki jih ob tej priložnosti od leta 2010 podelujeta krovni organizaciji, so letos prejeli pesnik Miroslav Košuta, slikar Klavdij Palčič, socialna delavka in šolnica Stanka Čuk ter slikar Andrej Kosič.

UMRL JE ČASNIKAR SLAVOLJUB ŠTOKA

V Gradežu je 9. februarja preminil časnikar z najdaljšim stažem v Furlaniji Julijski krajini in zadnji tukajšnji partizanski časnikar Slavoljub Štoka. Rodil se je 15. marca 1920 na Kontovelu. Delati je začel s 14. letom. Ko je bil star 17 let, je v tržaškem pristanišču stopil v Komunistično partijo Italije. Leta 1940 je bil vpoklican v vojsko, po kapitulaciji Italije pa se je pridružil partizanom na Primorskem. Delal je v partizanskih tehnikah, v uredništvu dvojezičnega tednika *Matajur* in dopisoval v *Partizanski dnevnik*. Takoj po koncu vojne je nekaj tednov delal na Primorskem dnevniku, do leta 1950 je bil nato dopisnik *Tanjuga*, nakar je bil do upokojitve leta 1977 v uredništvu *Primorskega dnevnika*. Dolga leta je bil v deželnem vodstvu Časnikarske zbornice.

Štoka je bil več let v vodstvu Slovenske kulturno gospodarske zveze in Kmečke zveze. Bil je tudi v vodstvu Neodvisne socialistične zveze, po njenem razpustu pa v KPI. Stranko je zastopal v tržaškem pokrajinskem svetu (1970–75) in kot predsednik rajonskega sveta tržaške občine za Zahodni Kras (1978–88).

UMRL JE ČASNIKAR GIORGIO CESARE

Konec januarja je v Trstu umrl časnikar in javni delavec Giorgio Cesare. Rodil se je 6. junija 1924 v Kopru očetu iz Trsta in materi iz Pazina. Med vojno in tik po njej je bil član italijanskega Narodnoosvobodilnega odbora, leta 1945 pa se je umaknil v Trst. Dejaven je bil v Socialistični stranki Julijske krajine in ezulskih združenjih, pozneje v Italijanski socialnodemokratski stranki, ki jo je zastopal tudi v tržaškem občinskem svetu in odboru. Bil je tudi v upravi opernega gledališča Verdi. Dolga leta je delal na radiu na tržaškem sedežu družbe RAI, veliko pa je pisal za revijo Trieste in tednik Il Meridiano di Trieste. Kot predsednik Združenja kronistov je izročil nič koliko nagrad Zlatega sv. Justa.

NOVICE ČASNIKARJEV RAI NA SPLETU

Od 21. februarja tudi slovensko časnikarsko uredništvo družbe RAI sproti spravlja na spletno stran najnovejše novice, slike in videoposnetke.

Na ogled so na spletišču: www.rainews.it/fvg-tdd

Slovenski programski oddelek RAI pa ima že dalj časa na voljo spletno stran www.sedezfjk.rai.it, na kateri so radijske oddaje tudi v "streamingu" (neposredni prenos) in "podcastu" (registrirane).

DVE OLIMPIJSKI MEDALJI

Na 23. zimskih olimpijskih igrah v Pjongčangu v Južni Koreji je Slovenija osvojila dve kolajni: srebrno je dosegel biatlonec Jakov Fak, bronasto pa Žan Košir v paralelnem slalomu deskarskega programa.

55. literarna nagrada Vstajenje za leto 2017

Dne 27. marca 2018 se je sestala na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici 3 v Trstu komisija literarne nagrade »Vstajenje« v sestavi prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet, prof. Magda Jevnikar in urednik Marij Maver.

Iz lanske izvirne knjižne bere je komisija pregledala 29 del zamejskih in zdromskih avtorjev z letnico 2017. Odločila je, da nagrado Vstajenje prejme **Lučka Peterlin Susič** za mladinsko delo Mali gledališki vrtljak, ki je izšlo pri GMD z letnico 2017, in za življenjsko delo.

Avtorica Lučka Peterlin Susič je vse svoje življenje posvetila mladinski literaturi in gledališču. Napisala je zelo veliko igrice za radio in oder, je tudi mentorica mnogih mladinskih igralskih skupin, za katere je ustvarila veliko izvirnih tekstov, ki jih je tudi sama režirala. Knjiga Mali gledališki vrtljak z ilustracijami Mateja

Susiča je izšla ob 70-letnici revije Pastirček. V knjigi je zbranih pet prizorčkov za razne priložnosti.

Svoje navdušenje je znala prenesti tudi na mlade, s katerimi je pripravila celo vrsto predstav. Za marsikoga je bilo srečanje z Lučko Peterlin Susič prava šola in vabilo v gledališki svet. Nekateri so se iz ljubezni do gledališča celo odločili za to poklicno pot.

Trst, 27. marca 2018

Denarno nagrado je prispevala ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA z Opčin.

Svečana podelitev nagrade bo v ponedeljek, 9. aprila 2018 ob 20.30 v Peterlinovi dvorani v Trstu, Donizettijeva ulica 3.

SLIKE OB MEJI

Prva nagrada za prozo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Darinka Kozinc

Spodnja Vipavska dolina,
22. decembra 2007, popoldne

»Meje ni več! Hudič jo je odnesel v preteklost!« si rekla, niti ne z navdušenjem, pač pa s pogledom zazrtim nekam onkraj časa.

Čakala sem te, da si prinesla obleko, jo odložila na divan v dnevnem prostoru naše dvestoletne hiše in preoblačenje se je pričelo. Počasi in skrbno, očitno si hotela popolnost v izgledu. Za ta veliki dan, ko si se hotela sama prepričati ali rdeče bela zapornica res štrli pokončno v zrak in da je ne bo nihče več spustil pred tabo in od tebe zahteval dokumente po katerih bo neskončno dolgo listal. Dolga leta so te ustavljali, predolgo so radovedni prsti odpirali tvoje torbe, spretno premetavali stvari v njej, predolgo so te sumničavo motrili in nekajkrat so te peljali v kvadratasto nizko stavbo, v prazen pust prostor z mizo, kjer te je carinarka pretipala da si zardevala od sramu. Meja je seme strahu vsadila globoko vate, vsakič, ko si se ji približala in prečkala si jo zelo pogosto, te je strah ovil v svoj dušeči objem.

V avtu sem ti pripovedovala o vstopu Slovenije v Schengen, o še svežih vtisih, ko smo se do jutranjih ur svobodno sprehajali preko vseh mejnih prehodov z Italijo in vdihovali svobodo odprte meje, si nazdravljali z mehurčkastim šampanjcem in v noro navdušujočem vzdušju vlekli iz preteklosti vsak svoje spomine na mejo. Smejali smo se, iz te perspektive so se nam zdeli dogodki smešni, če že ne naravnost groteskni. Prepletali smo oba jezika, italijanščino in slovenščino, se s svetlobo v očeh objemali in prvič imeli občutek, da se Italijani trudijo sprejeti

dejstvo, da smo si enakovredni evropski narodi in ne več »popolo di seconda classe«. Ta odnos ni ušel niti britanskim političnim svetovalcem, ko so v pregretem ozračju, takoj po vojni v coni A, spremljali dogajanja.

Poslušala si me molče, zrla si v znano pokrajino, ki si jo neštetokrat prevozila na kolesu, medtem ko sta torbi opletali na krmilu. Ko sva se približali mejnemu prehodu v Mirnu, si se nagnila naprej, zaznala sem tvojo napetost. Dvigljena zapornica! Z nejeverno si zapičila pogled vanjo, nizka stavba je v naju strmela z mrtvimi okni. Nikjer nikogar! Vedela sem, da imaš v torbici propustnico, za vsak slučaj, čeprav sem ti rekla, da je Boris Kobal opolnoči še zadnjič odigral vlogo carinika na mejnem prehodu na Erjavčevi ulici v Novi Gorici.

»Prekleta!« ti je ušel vzklík nekje iz globin srca, »koliko trpljenja je bilo na tej meji!« V tvojem spontanem vzklíku so bila ujeta vsa dolga leta. Doživela si jo, to mejo, nepredušno zaprto in živela si mejo, ki je trgala družine narazen, razdelila mrtve na pokopališču, tebe pa odrezala od njega, za katerega si vedela, da si ga ne boš dovolila vzeti zaradi zastražene meje. Doživljala si njeno počasno razpiranje in končno v nebo štrlečo rampo, ki ti ni več preprečevala prostega vstopa v rojstni kraj. Kot bi z muko brisala šestdeset let od takrat, ko si nisi niti predstavljala, da je kaj takega mogoče, čeprav si že vedela, da o tebi in vseh nas odločajo drugje, tisti, ki imajo moč in oblast in z lahkoto pišejo pravila, zakone, sprejemajo odločitve in nikoli pred seboj ne vidijo življenja, ki se preliva preko črk na papirju.

Narediti tisti korak in strah pustiti onkraj

Miren, november 1947

Je že hlad potegnil preko ravnine, polja so samevala in ti si tesno ovijala tanek plašček preko trebuha, ki je izdajal tvoje stanje. Stala si za mejo, na posušenih šopih trave, ki je nihče ni pokosil in je v svojo mehko skrivala tvoja stopala. Gledala si preko nje in lahko si ga videla. Premaknila si se za korak, ustavila si se kraj steze, ki je bila zlizana od nešteti korakov graničarjev. »Smešno,« si pomislila, »le od kod se je priklatil v naš besednjak graničar? Nič nima opraviti z nami!« V tem napetem trenutku, ko si lovila govoreče poglede s svojim ljubim, si ob tej nenadni misli skrivila ustnice v nasmeh.

Še si čutila v sebi tisto vrtoglavo veselje, ki ga je ustvarila malvazija iz njegovega vinograda, ki se je rumenkasto svetila v steklenici iz katere si prvič pila omotična od plesa in zaljubljenosti. Še ne osemnajstletna, čeprav si že čutila težo otroka, ki si ga nosila. Zavezniki, angleški vojaki, ki so naseljevali vašo hišo na Peči, so posedli v svoje džipe, še zadnjič pomahali in nenadoma je hiša postala nekam tiha in puščobna. Ti pa si pojedla zadnji košček čokolade.

Nisi poznala logike hladne vojne med največjima državama.

Premaknila si se še za pol koraka bližje stezi. Presenetil te je zvok, mimo tebe je švignil kolesar in nekaj zamomljal v furlanščini, bila je kletvica. Poznala si ga, Giacoma iz Sovodenj, ki je s tvojim očetom pogosto žulil kozarček v gostilni »Pri Bajti« in šušnjal svojo furlanščino prepikano s slovenskimi besedami. Z vso močjo je pritiskal na pedale, švignil preko meje in izginil v na novo začrtanem svetu onkraj.

Če je njemu uspelo, zakaj ne bi meni?

Opogumilo te je, vendar si oklevala. Prestopila si uhojeno stezo, prepovedano črto meje. Prepočasi korak.

On ti je obupano mahal: »Nazaj! Nazaj!« Nisi se zmenila za opozorilo, kar šla si. On je videl, da prihajata in da sta te opazila.

»Stoj!« glas je kot s sekiro prerezal tišino. Kljub razdalji si zaznala valove nemoči v očeh tvojega dragega, obstala si kot bi ti noge nenadoma ujela travna ruša. Srce se je pognalo v galop, spomin na

vojno je bil še tako svež. Njegov strah se te je dotaknil, kot bi se že poslavljajal v nemem obupu.

Graničarji so vedno hodili v paru.

»Bi bila rada mrtva?« je eden vprašal, puška mu je malomarno visela preko ramena, roko je naslanjal nanjo, cev je bila usmerjena v tvoj že nabrekli trebuh. Vojna je še vedno izdihovala svojo mrzlo sapo, prekratek čas je minil, da bi iz poblaznelih ljudi naredil humaniste. Drugi je bil »druže«, kdo ve iz katere republike, mogoče je še nekaj dni prej veselo pasel ovce, si zategnjeno prepeval in bil po srcu dober fant, dokler mu niso napolnili glave s svojimi pravili.

»Jaz ...« si rekla, več nisi uspela spraviti iz sebe, le s prstom si pokazala v njegovo smer.

Znašla si se na trdi klopi miličniške postaje v Solkanu, trmasto si odkimavala, ko so ti po zaslišanju ponujali skodelico nekakšne juhe. Bila si sovražni element, bila si iz kapitalizma, šla si preko meje. Lahko bi bila vohunka. Grdo so te gledali, da si se pod težo pogledov sesedala vase.

Zagledala si ga med podboji vrat na katerih si prebrala »komandir«. Moški je bil visok in odločnega vedenja. Za njim je stal on in mu nekaj tiho govoril, opazila si zgolj premikanje ustnic. Moški je pogledal proti tebi, najprej odkimal, nato sta izginila v pisarno, vrata so se tesno zaprla. Ko si ga začutila tako blizu, onkraj vrat, ti je nekoliko odleglo. Imela si zaupanje vanj, če je on tu bo vse v redu, si šepetala sama sebi.

»Kar pod strel bi jo dal,« je tvoje rastoče upanje sesul glas za tvojim hrbtom. Skrivaj si poškilila v smer od koder je prišel glas, moški je bil v miličniški uniformi in ni ti ušel jeklen odblesk v njegovih očeh.

Vrata so se odprla, visok moški z našitki in on sta obstala pred tabo. Komandir te je nekaj trenutkov mirno opazoval, da si dvignila pogled, zaznal je iskrico upornosti v njem.

Nenadoma se je njegov izraz omehčal, ko se je nasmehnil: »Nisi slabo izbral!« je komaj slišno rekel proti njemu, ki mu je zaskrbljenost nadela na obraz nepredirno masko.

Približal se ti je, najraje bi se mu vrgla v objem, ustavil te je s komaj zaznavno kretnjo, nikar tu, so prosile njegove oči. Komandir vaju je motril, za trenutek si ujela sled hudomušnosti, ki se je takoj umaknila trdoti.

»Pelji jo k sebi domov, čimprej se poroči z njo in do takrat naj se ne prikaže iz hiše, potem bomo videli kako in kaj,« je rekel in se obrnil v smer pisarne. Šele takrat te je trdno prijel za roko in te skoraj odvedel ven, na prosto, do kolesa.

»Za las je šlo,« ti je zašepetal, ko je poganjal pedale kolesa in si ti neudobno sedela na »štangi« kolesa, noge pa so ti prosto visele v zraku.

»Na srečo sva z Jožetom vojna tovariša, zadnjo cigareto sva si delila v partizanih, če ne bi se slabo končalo! Mar ti trapica ne veš kaj je meja!« ti je nežno šepetal med potjo, medtem, ko ti je veter mršil lase.

»Giacomo je kar šel, pa sem mislila, da bo uspelo tudi meni ...«

»Bil je na kolesu in očitno je dobro poznal časovni razmik kontrole.«

»Le kdo si je izmislil to prekleto mejo in nenedoma tako tesno zaprl, saj smo še pred tednom lahko hodili sem in tja,« nisi mogla razumeti, medtem ko si se z roko trdo oklepala jeklene cevi krmila.

On pa je predobro poznal razmere, zato je le zavzdihnil. In v tem vzdihu je bila skrita bolečina umika iz Trsta. Ni prebolel, da so se kot zmagovalci morali umakniti pod težo ukazov.

To je bilo tvoje prvo srečanje z mejo.

Narediti za nekoga tisto, kar je za večino nemogoče

Spodnja Vipavska dolina, 1948

Potem je meja postala tvoja stalnica, tvoj strah in trepet, ki te je zajel vsakič, ko si se ji bližala in si s pogledom lovila mirenski grad in pošiljala Mariji goreče prošnje, da bi šlo vse gladko, da te ne bi zalotili... Dvolastniška dovolilnica za zapisano njivico, ki ti jo je dal oče, ti je omogočala prehod meje. Bila si med izbranci.

Italijanov se nisi bala, četudi si v torbi skrivala pol litra žganja za svojega očeta, bala si »naših«.

Albin, možev brat je stal pred tabo, skrušen in obupan. Nisi ga marala, včasih te je zadela njegova zlobna pripomba. Vedela si, da je posledica ljubosumnja, tašča te je namreč vzljubila kot hčerko, ki je nikoli ni imela.

»Le ti mi lahko rešiš sina. Žarko potrebuje penicilin, v bolnici so mi rekli, da ga nimajo, vojaški zdravnik je rekel, da ga ima le za svoje. Brez zdravila lahko umre. Če mi narediš to uslugo, ti podarim zlato uro!«

Preslišala si tisto o zlati uri, vedela si, da boš to storila. Brez godrnjanja si natočila stekleničko žganja in iz kleti vzela salamo, da ti bo oče lažje odštél tistih nekaj lir, ki si jih potrebovala za ampulo zdravila. Oboje si zatlačila globoko na dno torbe, prekrila z delovno obleko, na vrh si položila motiko. Carinik, srečala si ga že večkrat, je privzdignil motiko, zmotil ga je miličnik, ki je pri drugi ženski odkril pomaranče. Zapisnik so dolgo pisali. Čakala si. Ko se je vrnil, je bežno je z dvema prstoma privzdignil umazano jopo in jo naveličano spustil, bolj globoko ni iskal, z zamahom roke ti je dal vedeti, da lahko nadaljuješ pot.

Oče ti je dal nekaj lir, vendar ne dovolj. Morala si počakati na sestro, da se je vrnila iz tovarne. Tako nerada si prosjačila, ona pa ti je s stisnjenimi ustnicami dala vedeti, da ti s težavo izroča manjkajoči denar. Zbolelo te je!

»Naj ti bo, ker gre za otroka, poročiti tja gor pa se ti res ni bilo treba!« je siknila.

Mar ti veš kaj je ljubezen? so nemo odgovarjale tvoje oči.

Včasih moraš biti praktična, ti je dala vedeti, ta čas ni naklonjen sanjam!

Potrebovala si jo, nisi hotela prepira, besede, ki so ti ležale na jeziku, si potlačila nazaj v usta in končno si lahko kupila ampulo penicilina.

In sedaj, kako z njo preko meje, da te ne odkrijejo kot tiste ženske s pomarančami, te je glodala skrb.

»Glej, ampulo zavij v robček in ga drži v dlani,« je s kretnjo segla k obrazu mati, »pred carinikom se z njim briši po obrazu, saj je na srečo vroče!«

Tesnoba si prišla do zapornic, Italijan je pogledal v torbo, motike se ni dotaknil. Miličnik te je premeril in dolgo strmel v dvolastniško dovoljenje, carinik je s palico prebadal s senom naložen voz. Bilo ti je vroče, ko si čakala. Nežno, da ne bi poškodovala ampule, si v dlani stiskala robček. Z delom robčka, ki je štrlel iz tvojih dlani si rahlo pivnala čelo. Mrkogledi carinik je vse natančno prebrskal, tvoje roke z robčkom pa ni niti ošinil.

»Danes je res vroč dan,« si slišala reči miličnika. Komaj si prikrivala trepet, z močno voljo

si obvladovala noge, ko ti je s kretljivo nakazal, da lahko greš. Z navidezno mirnostjo si sedla na kolo, zmogla si le do mostu za ovinkom, kjer te niso več mogli videti. Ustavila si se, naslonila na ograjo, globoko vdihnila in si dovolila, da te je vsa napetost zapustila, dvignila si pogled k Mirenskemu gradu in zašepetala hvala.

Hvala ti je tudi rekel svak, življenje fantička je bilo rešeno. Zlate ure pa nisi dobila. Saj si vedela, da se v stiski dajejo nemogoče obljube.

Vonj prave kave

Oševljek, jesen, 1948

Da boš spet morala na pot si vedela takoj, ko je tašča nasula zadnja kavna zrna v mlinček, zavrtela ročico, nato previdno odprla lesen predalček, ga temeljito očistila in rjavi prah stresla v lonček z vročo vodo na štedilniku. Ničesar ni rekla, globok vzdih je povedal vse. Molče si nahranila otroka, ga odložila v košaro, šla v sobo in se preoblekla.

»Grem!« si rekla. Zora te je oplazila s pogledom v katerem se je razumevanje mešalo s hvaležnostjo. Rada te je imela. Sama nisi bila čisto prepričana ali zaradi te njene drobne razvade, ali, ker si v hišo prinesla mladost in roke, ki niso znale mirovati.

Zora ni zmogla začeti dneva brez skodelice prave kave. Bil je to njen jutranji obred, ko je ogenj v štedilniku že prijazno prasketal. Čakala je stoje, da voda zavre, v roki je previdno držala predalček s sveže mleto kavo, v drugi pa žličko. Na »vintuli« je stala pripravljena tanka porcelanasta skodelica z vrtnicami na enakem krožničku, gosposko razkošje v kmečki kuhinji. Odmaknila je lonček in vanj previdno dala žličko kave, pomešala, primaknila na ogenj, dokler se ni vzdignil »klobuček« in spet odmaknila na rob štedilnika. Previdno, da ni polila niti kapljice, je temno tekočino nalila v pripravljeno skodelico. Sedla je na kišto za drva in zamišljeno, po drobnih požirkih srebala vročo kavo. Njen izraz se je spreminjal vsakič, ko je odpila požirek, iz jutranja namrščenost se je razlezla v zadovoljstvo. Ko je bila skodelica prazna, jo je trikrat zasukala in spretno obrnila na krožniček. Počakala je nekaj trenutkov,

obrnila skodelico in se zastrmela v figure, ki jih je oblikovala kavna usedlina. Šele, ko je ugotovila, kaj ji bo prinesel dan, je s prstom zajela usedlino in jo polizala. Skrbno je pomila skodelico in jo položila na varno mesto.

Dobro si poznala ta njen jutranji obred in bilo te je groza ob misli, da bi bila Zora prikrajšana za skodelico kave, edino razkošje in razvado, ki ju je prinesla iz gosposke aleksandrijske hiše, kjer je služila kot dekle.

Vedela si, da moraš kupiti le surova kavna zrna. Pražena zrna bi te takoj izdala, okrog tebe bi dišalo kot v pražarni kave, kar ne bi ušlo niti prehlajenemu cariniku.

Na Peči, pri svojih domačih, si kolo zapeljala v vežo. Snela si gumijast ročaj na balanci. Zajemala si zelenkasto zrnje v dlan in ga potrpežljivo stresala v odprtino, nato si ročaj privila na svoje mesto. Skrivališče je bilo varno, nikoli te niso odkrili.

Včasih, ko se ti je mudilo, ali pa si imela premalo lir in je bilo zrnja majn, si ga natrosila v čevlje, prijetno te je pikala po podplatih. Meja te je silila k iznajdljivosti.

Bila si tudi bolj drzna, mama ti je podarila lepo brisačo. Pomagala ti jo je oviti okrog telesa, ohlapen plašč je prekril za kakšen centimeter bolj okroglo postavo. Tistega dne te je preveval pogum, malone dobra volja, ko si prihajala na blok do rdeče bele zapornice, pred preiskujoče oči in radovedne roke, ki so prebrskale vsak kotiček torbe, segle v žepe plašča, preden so natančno proučile še dvolastniško izkaznico.

Tokrat si pri mostu postala več časa, naslanjala si se na kovinsko, v sivo pobarvano ograjo in dovolila veselju, da je planilo na dan. Uspelo ti je, pod obleko si skrivala mehko brisačo, v cevi balance pa polno kave, da bo Zora zadovoljna in za nekaj časa mir. Veselila si se njenega izraza, ko bosta sneli ročaj in boš dvignila kolo, da se bo usul zelen slap zrnja v Zorin predpasnik.

Potem bo sledil najlepši del dneva. Praženje in vonjave, ki bodo najprej napolnile kuhinjo, ušle skozi okno, se razširile po vasi in požgečkale v nosove sosede, ki si bodo rekle, aha, Lojzka je bila v Gorici.

»Je kaj narobe, tovarišica?« je rekel glas za tabo in te iz sanjarjenja butnil v resničnost. Strahoma si se obrnila, za tabo je stal miličnik in te opazoval.

»Ne, ne, samo malo sem postala, utrujena sem, saj veste, delo na njivi, okopavanje koruze ...« si hitela.

Skoraj razumevajoče je pokimal.

V vasi si uživala spoštovanje zaradi tega čudežnega dokumenta vse do takrat, dokler se meja ni nekoliko bolj razprla in so ljudje ob njej dobili propustnice. In potem je bilo za vse lažje in težje obenem, saj so izrabljali vse možne načine, da so lahko v svoje domove preko meje prinesli delček razkošja, ki so ga ponujale trgovine v Italiji.

Tako so spomini drveli mimo tebe, ko so prazna okna strmela v naju in je dvignjena zapornica gostoljubno vabila k vstopu v drugo državo. Zavzdihnila si in spet preklela vse režime tega sveta, ki omejujejo ljudi, jih tlačijo v kalupe, jim jemljejo svobodo.

»Včasih me je preveval občutek kot, da sem pobegnila iz zapora, ko mi je prav poseben papir dovolil v drugi svet, kjer so veljala drugačna pravila, kjer se je drugače dihala!« si rekla zamišljeno. Avto je drsel po gladki cesti do tvojega nekdanjega doma, kjer ti je brat skuhal skodelico kave in sta obujala skupne spomine, medtem, ko sem jaz brskala za svojimi na ograjenem dvorišču.

Tak je pač bil čas, ki si ga preživela!

In kaj te še čaka?

Koliko mej so prešli?

Gorica (I), predor pod gradom, oktober 2017

Mesto, ki je dobilo svoj prostor na tvoji srčni strani je Gorica. Tvoje mesto! Meščanske visoke hiše nanizane v Gosposvetski ulici, Via Carducci, so ti domače in te vračajo v čas, ko si odrinila težka vrata ene izmed tistih hiš. Tam si se učila šivati, sklonjena pred visokim dvokrilnim oknom si pretikala iglo skozi izmuzljivo svilnato blago in občasno vrgla pogled na ulico, na kockaste granitne tlakovce. Na vrvež, na ljudi, ki so vstopali v trgovine, na Juda iz drogerije za katerega si imela občutek, da svoj prediren pogled upira prav v okno za katerim si sedela.

Spremembe sprejemaš brez pritoževanja.

Ob četrtkih je moja obveza, da te spremim na trg, raje imaš tistega na parkirišču blizu »Ruse

hiše« kot v mestu. Veleblagovnic ne maraš preveč, rada imaš stojnice in ponujajoče blago na njih, ki ga lahko potipaš, še raje imaš na kupe oblačil, ki jih spretno premetavaš. Občutek je tak kot na loteriji, če imaš srečo, lahko celo dobiš kvaliteten kos oblačila, ki te razveseli. Najraje imaš stojnico lepega Indijca. Včasih ti naredi dodaten popust, ker si njegova redna stranka in zadovoljna sta oba!

Ta četrtek pa nisi bila pri volji za brskanje, hitro si odnehala, češ, da ni nič primernega zate.

Imela si željo, da bi na Travniku popila kavo. Mogoče si zaradi spominov izrazila željo, da greva peš skozi predor pod gradom, kdo ve kaj ti je narekovalo tisti četrtkov sprehod?

Nekateri so bili že na parkirišču pred predorom, posedali so nizkem zidu in lovili oktobrsko sonce, nekateri so stali pred vhodom v predor kot bi stali pred vrati doma, drugi so bili nanizani kot krompirjeve vreče na pločniku v predoru. Smrad naju je objel. Zastal ti je korak, toda ljudje so hodili mimo kot da ničesar ne vidijo, kolesarji so hitreje potisnili na pedale.

Ti pa nisi tako hitro šla mimo, ozirala si se po njih o katerih si slišala zgolj po televiziji, sedaj pa so bili tu, pred nama.

Da so že dolgo v predoru, ti je povedala znanica na oni strani predora, da ne vedo kam z njimi, da si jih oblast podaja kot vroč krompir. Vsi pa se delajo kot da so nevidni!

To težko razumeš! Saj so vendar ljudje! Namrščena si, ko nosiš skodelico s kavo k ustom in strmiš v kamnito oblogo Travnika.

Molčiva. Besede bi bile prazne, saj nimava odgovora. Nimajo ga tisti, ki bi morali iskati rešitve, problemi se kopičijo in vztrajno spreminjajo podobo vsakdanjika.

Kava nama ne tekne!

Ko se vračava, nenadoma rečeš: »Le koliko meja so prestopili?«

Tudi jaz nimam odgovora!

Majn znani izrazi:

Štanga: cev pri moškem kolesu, fantje so često vozili dekleta na tej cevi

Vintula: mentrga, kos pohištva, ki je služil za pravo kruha

Kišta za drva: zaboj ob štedilniku za drva

Albert Sirk

SLIKARSTVO IZ LJUBEZNI DO MORJA

Mojca Polona Vaupotič

Vsak človek nosi v sebi »svoje morje«. Široko oziroma globoko je, v realnosti in v domišljiji, s tem pa predstavlja bogat navdih ustvarjalcem, predvsem slikarjem. Morje je hkrati polno simbolike, s katero lahko razpolaga neki ustvarjalec. Privlači ga s svojo magično energijo ter obalno pokrajino, in ko se mu s paleto in čopičem preda, se mu ob tem pojavi obilica vprašanj. Če se osredotočimo na likovno upodabljanje marin ter obmorskega sveta, lahko vidimo, da je ob teh temah mogoče predstaviti obilico oblikovalskih vsebin, povezanih z iluzijo prostora. Marina je prostor, kjer se pojavi predvsem želja po neskončnosti odprtega prostora. Je stičišče nasprotij, ne le stik kopnega in morja, temveč tudi prihoda in odhoda, dela in počitka, aktivnosti in umirjenosti, začetka in konca. Vse omenjeno in še večji šop slikovitih misli pa se nam razpre, ko se potopimo v likovna dela našega slikarja, marinista Alberta Sirka.

»Trden je kot Kraševce, vesel kot ribič, močan kot atlet. Če ga povabiš na ribji lov in na slikarsko razstavo, se bo odločil za ribji lov. Dopršil je slikarsko akademijo v Benetkah, vendar ni v njegovih slikah nič italijanskega; vse preveč je sin naše zemlje ... Prisezem, da mi ne boš verjel, da je slikar, če ti ga pokažem. Plečat in zdrav je, prej ustvarjen za rokoborbo kot za čopič. V družbi nerad diskutira, knjige grozno sovraži, ljubi pa Sv. Križ, ribiče in morje«, ga je na kratko opisal nekdo, ki je dobro poznal »Jožinovega Berta«, kot so ga klicali. Albert Sirk se je rodil v Sv. Križu pri Trstu, pri Jožinovih na Dolnjem, kot drugi otrok Uršuli in Jožetu leta 1887. Po ljudski šoli

je obiskoval tržaško realko, vendar jo je sredi 4. letnika zaradi bolezni zapustil. Kmalu po okrevanju je šolanje nadaljeval na tržaški obrtni šoli v razredu za dekorativno risanje in se nato zaposlil v litografski delavnici v Trstu. Rojstno okolje na Tržaškem je zapustil že leta 1929, ko je moral kot »premaldo zaveden italijanski patriot« v času fašizma ilegalno prebegniti v Jugoslavijo. V tem obdobju se je že tudi poročil s sovaščanko Doro Dovšak. Sledila so leta poučevanja na šolah, sprva v Sv. Lenartu v Slovenskih goricah, kjer je dobil službo učitelja risanja na meščanski šoli. Tam, na Štajerskem, v hribovitem svetu je prvič začel upodabljati morske motive, kar je bil gotovo izraz njegovega očitnega domotožja ter bolečine zaradi ločenosti od rojstnega kraja. To ustvarjanje je tako privedlo do njegove prve samostojne razstave leta 1937 v Beli dvorani mariborske Kazine. Potrebno je omeniti, da je Sirk v svojem zgodnjem obdobju, do leta 1929, najpogosteje upodabljal vedute domačega kraja, prav tako je portretiral, avtoportrete pa je pogosto naslovil kar »Sam sebe«.

Leto dni po službovanju v Slovenskih goricah je Albert Sirk dobil službo na celjski gimnaziji. Tam sta z ženo Doro živela od leta 1938 do 1941, saj se je umetnik dobro vživel v družabno življenje novega okolja: veliko je slikal, sodeloval z mariborskim umetniškim klubom Brazde, bil soustanovitelj Celjskega kulturnega tedna, se pridružil ljubljanskemu klubu Lada ter veliko razstavljal. V tem obdobju je ustvaril vrsto portretov, krajin, tihožitij ter ilustracij in pogosto se je spogledoval tudi s karikaturou. V Celju je celo srečal družbo primorskih prijateljev iz Trsta, ki so si ustvarili svoj prostor pod nebom v gostilni *Turška mačka*, ki jo je imela v lasti primorska družina Štolfa. Primorci, ki so si naredili ime Robinzoni, so poleti dopustovali v Dalmaciji, kjer je Sirk – njihov kapitan – neumorno skiciral, risal ter lovil ustrezne prizore in vzdušje, skice pa odnesel s seboj v Celje in v ateljeju iz njih ustvaril

dokončna dela. Pri teh njegovih nastalih likovnih delih takoj prepoznamo govornico, ki nam izraža njegova najgloblja doživljanja, zgodbe, želje, nostalgijo oziroma motive ob katerih dobimo jasne asociacije na njegov domači kraj. Med njegovimi deli so nastali otoki Rab, Cres, Murter, Devin, Kriški portič, pogled na Miramar ... Albert Sirk je bil dejansko pravi slikarski mojster marin, upodobitev življenja ribičev, pristaniških težakov in drugih družbeno občutljivih tem, pa tudi portretov ter kakšne mične gospodične.

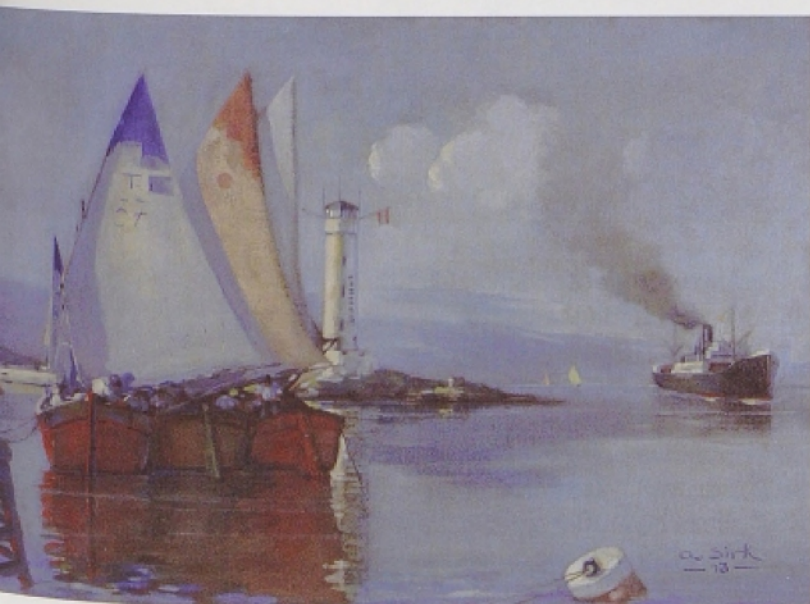
Zgoraj: Portret matere;
Sam sebe;

spodaj: Ilustracije

Na prejšnji strani: Kalofoni
pri malici (zgoraj) in Devinski
ski grad (spodaj)

V začetku aprila leta 1941 je bil slikar Sirk interniran, saj je s podobno mislečimi v kapucinskem samostanu v Celju izdajal ilegalni satirični list *Kapucinski toti* in v njem objavljil ilustracije. Nemci so ga naposled skupaj z ženo Doro izgnali v Srbijo, v Paraćin in zatem v Zaječar, kjer je prav tako nastal del njegovega poznega opusa. V Slovenijo se je vrnil leta 1945 in nato šele po šestnajstih letih obiskal svoj rodni Sv. Križ. Zaposlil se je v Trstu, na Pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru, kjer je bil zadolžen za ustanovitev Obrtno-slikar-

Ribiške barke (zgoraj);
Prihod ladij v pristanišče
(spodaj)

ske šole. Slikarstvo tržaških likovnikov je imelo do leta 1953, ko je Trst pripadel Italiji, posebno nalogo, in sicer vlogo »dokazovalca« o slovenski prisotnosti na Tržaškem in Goriškem. Tudi zato so Sirkove upodobitve slovenskega ribištva imele posebno veljavo. Hkrati je poučeval na učiteljsišču v Portorožu, večkrat je potoval tudi v Celje.

Če naredimo resumé Sirkovega umetniškega razvoja, sovpada le-ta s tremi obdobji njegovega življenja: tržaško obdobje (do leta 1929), Sv. Lenart (1929–1937) in Celje (1937–1941). Seveda ne moremo niti mimo zaječarskega izgnanstva (1941–1945) in zadnjih dveh let, ko je bil slikar razpet med Križem, Portorožem in Celjem, ki pa se slogovno navezujeta na celjski čas. Vsa njegova obdobja pa imajo en skupni imenovalec: *morje*. V njegovih delih so vključeni elementi morske in obmorske krajine z maloštevilnimi, skrbno izbranimi barvami, s katerimi je dosegel maksimalno napetost ter čustveni naboj. Po drugi strani pa je lahko ujel ritem popolnega morskega miru ter spokoja. Tudi razmerje med toplimi in hladnimi barvami je odvisno od slikarjevega razpoloženja, motiva in svetlobe. Slednjo pogosto simbolizira z žarečim soncem, razpršeno meglo ter sinjim mediteranskim nebom. Slikarje marin ali mariniste je vedno, tudi v zgodovini, vodila nekakšna romantična vznemirljivost. Navdihovala jih je motivika morja in vsi izmed njih so bili tudi sami pomorščaki. Ko opazujemo njihova dela, ugotovimo, da nam venomer izraziteje daje vtis eden izmed treh uprizorjenih komponent: obrežje, morje ali pa nebo.

Ob likovnih delih, ki nam jih je zapustil slikar Sirk, se glede na umestitev v stilno obdobje vsekakor opiramo na umetnostno zgodovinsko dogajanje. Res je, da je kakovost marinističnih del v začetku 19. stoletja precej padla glede na zgodnje obdobje. Vzrok je verjetno bil v vedno večjem številu povprečnih ustvarjalcev in laikov, ki so se lotevali tedaj aktualne motivike. Marinisti so tedaj

ustvarjali v slogih romantike, realizma, impresionizma, neoimpresionizma, tudi pointilizma ter ekspresionizma. Pogosto so se v likovnih delih teh ustvarjalcev omenjeni stili precej prepletali, odvisno pač od umetnikovega naravnega sožitja z okoljem. Še najbolj realna ocena bi bila, če bi dejali, da je doživljanje morja in morske krajine, barve, svetlobne polnosti pejsaža ter ozračja vsak marinist interpretiral po svoje, tako da je v svojih opusih zapustil ne le estetska, temveč tudi čustvena doživetja. In še nekaj je doprinesel čas, ki je drsel proti 20. stoletju: odkrivanje lastne osebnosti v odnosu do morja in osebno podoživljanje vtisov. Kam torej uvrstiti Alberta Sirka? Lahko bi ga uvrstili med impresioniste, neoimpresioniste in barvne realiste. Vendar pa lahko v njegovih oljnih delih, akvarelih in ostalih delih opazimo stil, ki kaže na nekaj povsem njemu lastnega in edinstvenega. Sirk ni imel vzornikov, ki bi se zrcalili v njegovih delih, in ne vplivov, ki bi mu krojili dela. Pri tej opredelitvi ga je gotovo najbolje označil umetnostni zgodovinar Milček Komelj, ki je dejal, da je Sirk samosvoj in do kraja pristen ustvarjalec, izraziti kolorist s skicozno risbo, ki se pretaplja v kontrastih barve in svetlobe. Zanj je pesnik morja, »*lirik z izrazito epskimi in tudi dramatičnimi primesmi*«. Sirk je v izhodišču izšel iz realizma, a si ga je na podlagi različnih slogov po svoje prilagodil in prežal z lastnim značajem. Pri njem se pojavi marina kot čisti motiv v slovenskem slikarstvu.

Vneto se je ukvarjal s specifičnimi značilnostmi svojega domačega okolja – Primorja. Imel je dar za upodabljanje atmosferskih pojavov, kot so oblaki in meglice, ki se spreminjajo iz trenutka v trenutek, pa tudi za prikazovanje vseh ostalih tipičnih naravnih morskih značilnosti. Njegove številne risbe, ki jih je v življenju upodobil, so bile vizualni temelji, oziroma izhodiščne točke nekega skrivnostnega jezika, ki so kazale smer daleč preko čutnega, kar je bilo tako enkratno v olju ali akvarelu

prikazano našim očem. Slikar je namreč želel upodobiti mnoga področja, tudi preko lasnih zaznavanj, ki zavzemajo neko »morsko« sfero, katero je tudi sam podoživljal in ji bil vdan. Leta 1947 se ga je dotaknila bolezen in takrat je v Celju tudi umrl. In to gotovo ob glasnici vesoljske in bivanjske bolečine, tiste bolečine, ki mu je še ob koncu šepetala zadržan izraz: ko bi bil vsaj na morju.

Od zgoraj: Nočni ribolov, Oljka pri gradu Miramare

RAZMIŠLJANJE ZDOMSKE TRŽAŠKE SLOVENKE

XX. Posebno doživetje

Mirella Urdih

Šestnajstega aprila 2017 je bila tretja nedelja v mesecu, ko bi v normalnih okoliščinah imeli v Nürnbergu slovensko mašo. A bila je ravno velikonočna nedelja in večina naših ljudi je šla za praznike domov ali je pričakovala goste ... tako da smo se ji odpovedali.

Z Valentino, ki je bila nekaj dni pri meni, sva se zato podali k nemški maši v cerkev Heilig Kreuz na tistem koncu Erlangena, kjer smo dobrih dvajset let stanovali v lastni hiši z vrtom in kamor jaz še vedno rada zahajam, zaradi prijetnega ambienta, odličnih mladih organistov ter vsakič zanimive pridige!

Tokrat naju je še posebno prevzela, tako da sva po maši prosili župnika za tekst, ker bi jo radi še enkrat prebrali. Nekaj dni kasneje sem imela v rokah manuskript ... in ko mi ga je uspelo dešifrirati, me je pridiga ponovno prevzela, tako da sem začutila potrebo, da jo (z župnikovim privoljenjem) še komu posredujem.

Velika noč – Vstajenje

Drage sestre in bratje!

Ne bojte se! Tako je, ni več tu! Vstal je.

Da, prav tako je, kot je obljubil: Jaz sem Vstajenje in Življenje!

Evangelist Matej opisuje to v veličastnih pripodobah: nenaden silen potres. Angel kot blisk v snežnobelem oblačilu.

In jeruzalemske žene: nemudoma zapustijo grob, stečejo, bežijo, da, zrastejo jim peruti, vzletijo in razglašajo sporočilo: živi! Je od mrtvih vstal!

Kaj pa jaz? A tudi Vi ... in Vi ...

Verjameš to?

Veruješ zares v vstajenje in večno življenje?

A še bolj važno: KAKO veruješ v to?

Zrastejo tudi meni peruti, ko mislim na Veliko noč in praznujem Vstajenje – kot mi danes?

(Presenečenje: naenkrat drži župnik srednjeveliko belo gosko-igračo za vrat in nadaljuje:)

Naj povem, zakaj sem danes prinesel s seboj gosko. Lep eksemplar. Našel sem namreč zanimivo zgodbo ali raje opažanje, kakršno je zabeležil danski filozof in teolog Søren Kirkegaard pod naslovom „O goseh“.

Ko bi gosi lahko govorile, bi gotovo imele tudi lastno bogoslužje: zbrale bi se vsako nedeljo in gosak bi jim pridigal.

Bistvena vsebina njegove pridige bi se nekako tako glasila: Glejte kakšno poslanstvo imajo gosi, kako visok cilj jim je določil Stvarnik! S svojimi perutmi lahko poletijo v daljne dežele, na blagoslovljene obale, kjer je pravzaprav njihov dom. Poklicane so za nekaj nadvse velikega. Gosi bi sedele povsem tiho in negibno, ob najlepših mislih pridige bi nekoliko prikimale in po službi

božji bi še nekoliko o tem zagagale.

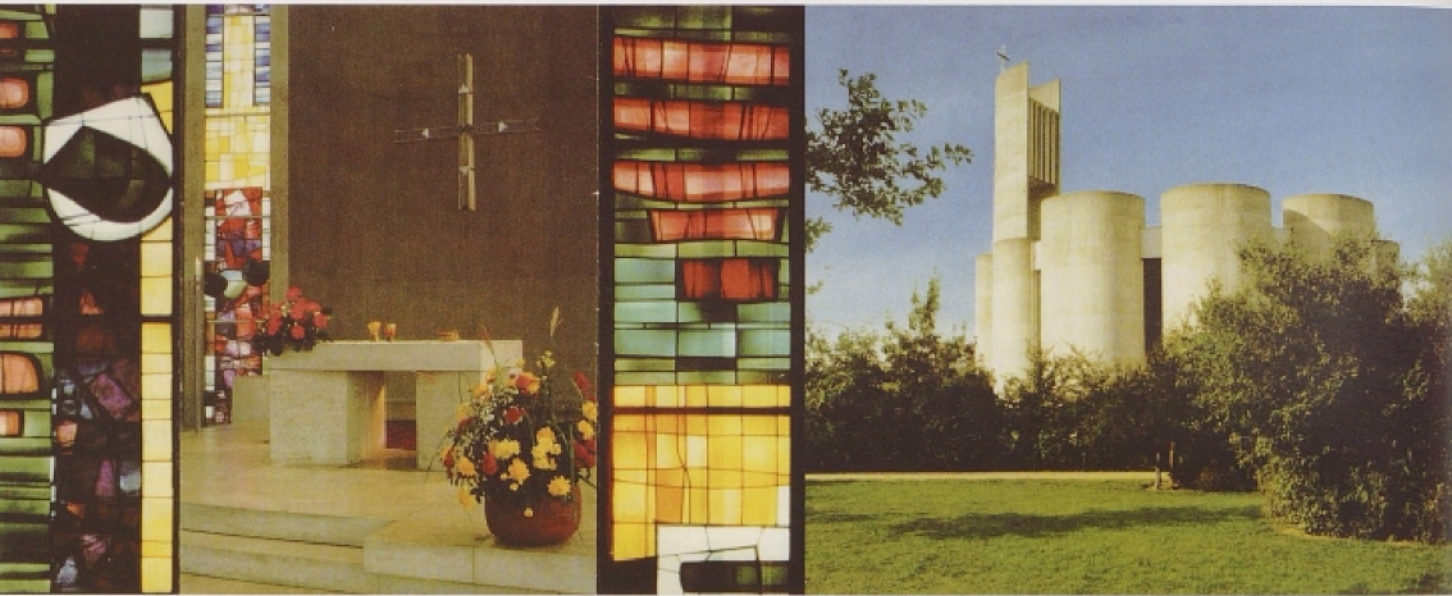
Enega bi pa po lastni zdravi, dobri pameti absolutno nikoli ne storile: ne bi letele.

Eno namreč točno vedo: da gosi niso ustvarjene za letenje in ko bi res hotele visoko poleteti, bi se slabo končalo. Gosi bi torej ne vzletele, sploh poskusile ne bi niti migniti s svojimi perutmi. Tega ne.

In tako bi prihajale k pridigi nedeljo za nedeljo: tihe in negibne, pokimajoče – in ne leteče. Tako do konca svojih dni.

Gosi, ki ne uporabljajo svojih peruti. Nič ne pomaga, prigovarjati jim in opogumljati jih. Enostavno niti ne poskusijo leteti!

Morda ste se tudi Vi ob tem nasmehnili? Jaz Vam pa moram priznati, da mi ni več do smeha; ko se zavem, da avtor ima pravzaprav mene v mislih.

Mene, Richarda Winter, župnika, ki sem leta in leta študiral teologijo, oznanjal vero, se izučil po pravilih letenja pastorage ... zasmehuje me v tej paroboli kot neumno gos. Sam imam peruti in verujem v krščansko sporočilo Vstajenja, vendar leteti, leteti si ne upam. Jaz že verjamem v Vstajenje po smrti, kjerkoli, kakorkoli že. Doživel tega pa še nisem!

Nekaj drugega sem pa že, ali ste verjetno tudi Vi že kdaj doživeli: dvigniti se, vstati, dobiti peruti v lastnem vsakdanu. In v tem vsakdanu bo novo, večno življenje občutljivo in oprijemljivo.

Večino stvari lahko motrim iz dveh zornih kotov. Nekateri ljudje pojmujejo lastno življenje kot pot od rojstva do vedno bližnje smrti. V tem primeru bom s časom vedno bolj zavestno čutil lastne meje, ki bodo zaradi bolezni, starosti ..., a tudi zaradi lastne šibkosti ali napak, vedno tesnejše.

Po drugi strani pa lahko gledam na življenje z očmi začetnika. Vse je nastavljeno na začetek. Načrtujem se v novo smer, na katero doslej še ni bilo mogoče misliti, in ko nekemu verjamem, ki mi reče: jaz sem Vstajenje in Življenje, potem mi naenkrat zrastejo peruti in vzletim preko meja, preko ovir in utesnitev.

Vsekakor imam tudi lastne dvome. Ko se moram posloviti od ljubljene osebe, ali ko bi izgubil otroka, ko bi moja žena nepričakovano umrla ... Kaj bi bilo iz moje vere? Bi mi lahko podelila peruti, ko bi mi zmanjkala tla pod nogami?

V vabilu na srebrno poroko se zakonca zahvaljujeta za čudež sprave v njunem skupnem življenju. V mislih vidim, kako se oba vedno znova dvigneta, vstaneta, kljub spotikam in sporom, ki jih partnerstvo prinese s seboj.

Mlad človek se izolira: ima probleme, jih ne vzame zares, začne piti, jemati mamila ... in ko se povsem nepričakovano in z močno voljo upre in zasleduje nove cilje, takrat se zavedam, kakšen notranji osebni pojav je vendar vstajenje in sem hvaležen za ta čudež vstajenja proti samemu sebi.

Pridi na plano, ne zapiraj se v kletko svojih bojazni, svoje apatije ali mlačnosti, svojega prehitrega zadovoljstva. Poziv »pridi na plano«, na zrak, v živo sožitje, to velja zame ali istotako za nas kot Cerkev, kot skupnost.

Kdor je le boječ in se dela majhnega, se umika ali se zabarikadira v votlino, v grob, kjer življenje postane nemogoče.

Obhajati Veliko noč pomeni: jaz sem poklican k drugemu, večjemu.

Odprite torej okna na stežaj. Lahko greste skozi vrata, pa čeprav bi bila zaprta s skalo. Opogumite se k Vstajenju. Jezus vidi nas ljudi vedno večje kot si – zdaj še – Ti ali jaz. Vidi nas iz prihodnosti. Od tega, kar bi lahko postali, kar bi včasih celo lahko že bili.

Pavle Borštnik

MARJAN PAVLOČIČ – BR. KSAVERIJ OFM

Pri Mladiki smo leta 2016 izdali spomine Pavleta Borštnika iz Clevelanda (ZDA) *Moj čas*. Kot smo pozneje omenili, ima ta 92-letni javni delavec, časnikar in publicist na zalogi še veliko zanimivega gradiva. Nekaj smo ga že objavili v Mladiki. Tokrat so na vrsti njegovi spomini na mladostnega prijatelja, frančiškanskega brata Ksaverija Pavločiča (1924–45). Bil je iz primorske družine, ki je živela v Ljubljani.

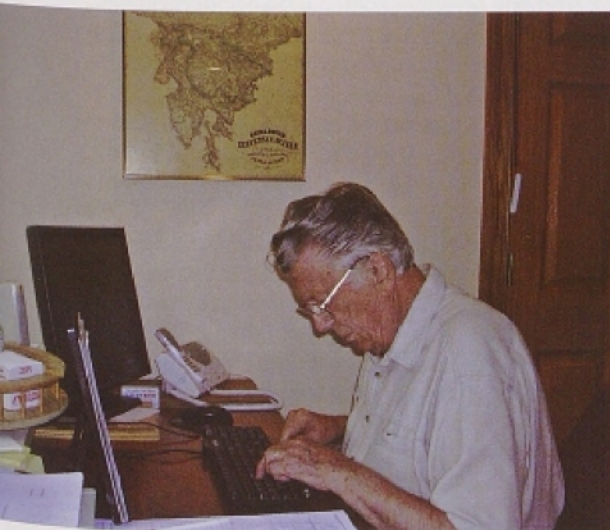
V več publikacijah je njegov priimek zapisan kot Pavlovčič, vendar Borštnik ve za pravilno obliko. Ob njem nastopa še tretji prijatelj, tudi frančiškan, p. Bazilij Valentin (krščen kot Albin, 1924–97), ki je pozneje deloval v Avstraliji in pisal v tamkajšnjo revijo *Misli*.

Borštnik opisuje tudi zadnje dneve br. Ksaverija, saj so ga ob koncu vojne partizani zajeli kot bolničarja na vlaku domobranskih ranjencev na Gorenjskem. O usodi ranjencev in njihovih spremljevalcev je več opisov. Najbolj natančna je pripoved gospe Jelke Mrak Dolinar v spominih *Brazde mojega življenja* (Družina, Ljubljana 2009, gl. zlasti strani 76–88). S sestro Kristo je bila med njimi in je zato prestala mučno zaporniško obdobje.

S 120 težkimi ranjenci je zavestno ostalo devet spremljevalcev, saj so lažji ranjenci, vsi zdravniki in ostalo osebje zbežali. Ostali so župnik Janez Jenko, bogoslovca Feliks Zajec in Marjan Pavločič, medicinski sestri Anica Kožar in Marija Popit ter medicinske spremljevalke Helena Šušteršič, Magda Dolničar in Krista ter Jelka Mrak.

Ranjence so partizani kasneje skoraj v celoti pobili, spremljevalce pa so deloma pobili, deloma zaprli. Duhovnika Jenka so umorili na grozovit način, Pavločiča so iz Šentvida odvedli v neznanost, Zajec je prišel na svobodo, postal duhovnik in umrl leta 1998 (gl. Janez Arnež, *Drobci minljivosti*, Družina, Ljubljana 2012, zlasti str. 64–65), medicinskih sester in spremljevalk niso ubili, so pa bile zaprte, najdlje sestri Mrak.

ij

Pavle Borštnik pri delovni mizi

Včasih, ko me prevpije preteklost in brez spanja strmim v ameriško noč, vidim tudi njega. Sredi mračnega gozda gorijo ognji; ob vsakem stojijo oboroženci in si krajšajo čas med čakanjem na nov "trop"... Rdeče zvezde se krotovičijo na njihovih nizkih pokrivalih, rokave imajo zavihane, delo jih čaka in noč je topla in vlažna ...

Potem se skozi gozd do jase približa čudna procesija: vrsta zvezanih, napol nagih bitij se sunkoma poganja proti jasi in slabo zaznavni "vdrtini" za njo ... ustavijo jih in razvežejo žico, s katero so zvezani po parih ...

Štirje oboroženci z brzostrelkami se postavijo na rob brezna, ostali prično poganjati ujetnike proti njemu ... potem se oglasijo streli. Nagi ujetniki se drug za drugim približujejo breznu in padajo vanj, nekateri s smrtnimi kriki, drugi spokojno, vdano, brez vsakršne volje, v popolnem obupu nad svetom, ki jih je izdal in

ga zato brez obžalovanja zapuščajo, pa četudi na ta nečloveški način ...

Marjan Pavločič, frančiškanski brat Ksaverij OFM, stopa proti breznu z dvignjeno glavo: vere mu niso ne vzeli ne ubili. Vrača se k Očetu, v katerega naročju bo živel večnost ...

“Gospod z vami ...” zašepeta skozi okrvavljenе ustnice ... v njegove prsi trešči svinčena smrt, omahne, zakrili z rokami in pade v brezno ...

Slovenija, tista, ki prisega na rdečo zarjo, se je osvobodila še enega “farja” ...

* * *

Marjan Pavločič je bistven del moje mladosti; bistven del mene samega; brat, ki ga nisem imel; brez njega bi danes ne bil, kar sem ...

Bil je samo nekaj mesecev starejši od mene in na domačem dvorišču sva skupaj doživljala mladost: od prvih korakov do tistega poslednjega slovesa leta 1945, ko naju je življenje zajelo v svoj neusmiljeni vrtinec ...

Ko je moj oče dogradil hišo na ljubljanskih “Glincah”, nedaleč od viške cerkve sv. Antona, se je v gornje stanovanje vselila družina primorskih

beguncev: nono in nona pa dve hčerki, katerih ena je imela sina, Marjana.

Nono, nekdanji krojač na gradu v Rubijah pri Gorici, je bil v mojem spominu že častitljiv starec s košato belo brado in prodirnim pogledom; nona je bila prijetna, gibčna ženska z odgovorom na vsa vprašanja in rešitvijo kakršnekoli zadrege; sestri, Marjanova mama in teta Angela, pa sta skrbeli za splošno dobrobit družine, ki je živela v znamenju upanja na eventualno vrnitev v Goriška Brda.

Marjan je bil njihova zveza med starim, primorskim svetom in “kranjsko realnostjo”. Tako je minilo 15 blaženih let.

V zadnjih sem dodobra zaznal Marjanovo prizadevanje, da se čimbolj vključi v življenje Cerkev. Viški frančiškani so pri tem odločilno vplivali nanj, še bolj pa morda prijatelj, Bine Valentinov, ki je bil že ministrant v cerkvi sv. Antona. Pritegnil je še Marjana in kmalu sta mi oba nakazala, da hočeta biti – duhovnika.

Takrat se je pokazala prva razlika v naših življenjih in ciljih, ki smo jih pričeli identificirati

Evelina Umek

APLAVZI, ki še danes odmevajo ...

Stara sem bila sedem let, ko sem prvič doživela gledališče. Z očetom sva šla v svetoivanski Narodni dom, ki so ga fašisti najprej požgali in si ga kasneje prilastili. Bila sem vznemirjena, saj nisem vedela, kaj se bo zgodilo, čutila

sem vznemirjenost, ponos, Pričakovanje z veliko začetnico, ki je prevevalo ljudi, ko so vstopali v dvorano.

Zavesa se je dvignila, pričakovanje je raslo. Igralci na odru so spregovorili v slovenščini, v tem dvajset let prepovedanem jeziku. Zgodila se je slovenska beseda.

Naslov igre je bil Raztrganci, napisal jo je Matej Bor, dogajala se je nekje na kmetih, med vojno. Govorila je o boju, izdajstvu, ljubezni. Očarala in začarala me je lepa slovenska beseda, ki sem ji ostala zavezana vse življenje.

Avtorico Aplavza, dr. Milico Kravos, je očaralo in začaralo gledališče, ni samo igrala na odru, zavezala se je slovenskemu gledališču v Trstu, posvetila mu je več knjig, v katerih je razkrivala njegove posebnosti, kot tudi posebnosti dramskih del tržaških avtorjev. V vseh svojih delih poudarja to posebnost, ki jo imenuje tržaškost. Ki je ne smemo enačiti z italijanskim izrazom triestinità, z njim so Italijani poudarjali italijanski značaj Trsta. Triestinità pomeni izključenost vseh drugih, drugačnih.

Ob izidu knjige Zgodbe mojega očeta je avtorica povedala: »Tržaškost je ključ za razumevanje obrobja,

ki je nepreklicno drugačno od središča, a prav zato zelo poživljajoče.« Tržaškost se poraja ob stiku z večinskim prebivalstvom, z njegovo kulturo in prav ti stiki so bogatili tržaške Slovence. Zrcaljenje z drugačnim rojeva primerjanje, zavedanje, rast in prav k temu so težili slovenski gledališčniki v Trstu. Tržaškost je vključujoča.

V uvodu Aplavza je zapisala: »Kdor je doživel fašizem, je želel, da profesionalno gledališče čim prej vzpostavi blišč preteklega meščanstva ...« Da obudi razkošje predstav, ki so nekdanj živele in navduševale obiskovalce Narodnega doma v središču mesta.

Prvi koraki slovenskega gledališča so bili skromni, opotekajoči, igralci – brezdomci so gostovali v majhnih dvorinah, do njih so se skupaj s kulisami vozili s starim tovornjakom in šele kasneje so dobili avtobus, da niso več prezebali v kesonu tovornjaka.

Večina igralcev je bila rojena v Trstu ali v okoliških vaseh, nekaj jih je bilo s Primorskega, v tržaško gledališče so prišli s poslanstvom, da vrnejo tudi na najmanjši oder v mestu ali v okolici žlahtno slovensko besedo. To poslanstvo so čutili tudi tisti, ki niso bili neposredno povezani s Trstom. Znova je bilo treba orati ledino, presegati marsikatero težavo, se zadovoljiti s skromnim plačilom, za vse to jih je poplačalo občinstvo, ki jih je povsod navdušeno sprejemalo, jim ploskalo in jih posvojilo.

Avtorica nam predstavi šestnajst igralcev – šest igralc in deset igralcev ter enega režiserja, Jožeta Babi-

in si prizadevali, da jih dosežemo. Sam sem pri tem daleč zaostajal, toda Marjan in Bine sta že jasno videla svojo pot in se pripravljala nanjo. Včasih sta "maševala" v naši drvarnici in jaz sem jima bil ministrant.

Bine, ki je bil nekoliko starejši, je že takrat "posegal" tudi v literaturo, čeprav se je, preudarno, držal samo otroške poezije in pri tem dosegal lepe uspehe. Marjan literarnih ambicij ni imel, oba pa sta si tudi že na samem začetku začrtala pot: misijoni. In to v Bengaliji. Tako je bilo ustanovljeno društvo "Bangla Hristeri", katerega član sem bil tudi sam, saj nisem imel ne razloga ne poguma, da bi jima odrekel ...

Čas pa je hitel. Poleti leta 1940 mi je Marjan zaupal, da bosta z Binetom v kratkem odšla v Novo mesto in tam vstopila v frančiškanski noviciat. Že nekaj tednov kasneje sem hitel tja. Bineta nisem več videl, Marjan pa je prišel, resen in nekoliko bled, v rjavi kuti, sicer pa – ko sem ga o tem pobaral – srečen ...

Potem je završalo in naslednji dve leti so me dosegala samo njegova sporočila: pot v Novo

mesto je bila domala nemogoča, negotova, če ne nevarna.

* * *

Usodnega leta 1943, po kapitulaciji Italije, se je s skupino sobratov preko Brežic in Krškega prebil v Ljubljano in odtlej živel v frančiškanskem samostanu. Takrat sva imela nekaj mesecev rednih stikov. Obiskoval sem ga, hodila sva po samostanskem vrtu, oba negotova, kaj in kako.

Zunaj je divjala revolucija, pri frančiškanih pa je bil mir ... Tudi on ga je izžareval: imel je čisto jasen cilj, medtem ko sem se jaz še lovil. Življenje "zunaj" je bilo seveda bolj razburkano kot za samostanskim zidom, pa vendar. Njega vse tisto prerivanje, pobijanje, divjanje po vaseh ni prizadelo neposredno in njegova pot je bila jasno določena, njegov cilj – kljub vsemu – dosegljiv.

Spomladi leta 1944 pa so stvari dozorele. Oba, on in jaz, sva se morala odzvati mobilizacijskemu razpisu in oba sva se znašla v slovenskem domobranstvu. Marjan in Bine, ki je medtem tudi prispel v Ljubljano iz Novega mesta, sta bila določena k bolničarjem, jaz pa

ča. Vsakega od njih predstavi s kratkim življenjepisom, doda utrinek svojih srečanj, ki mu sledi tankočutno izrisana podoba, sestavlja jo mozaik njegovih, njenih vlog, obenem pa natrosi tudi drobce iz zasebnega življenja posameznika, posameznice.

Vsakega, vsako spremlja na njegovi odrski poti, zapiše tehtno oceno o malih in velikih vlogah, ki so zaživele na odru tržaškega gledališča, osvetli jih z ocenami kritikov tistega časa Vladimirja Bartola in Jožeta Peterlina ter nekaterih drugih.

Še posebej izpostavi vlogo režiserja Jožeta Babiča tako na Tržaškem kot v širšem jugoslovanskem prostoru. Bil je izkušen gledališki in filmski režiser.

»Primorec po poreklu in temperamentu ...« ga je označil gledališki kritik Filip Kalan.

Avtorica pa je zapisala: »Babič ni bil naštudiran, akademsko razgledan režiser, bil je predvsem instinktiven, vohal je teater, vohal je komade, tudi čas je vohal. To je bil v zgodovini našega teatra edini, ki je bil res gledališčnik v svoji popolnosti ...«

V njegovem času je Slovensko gledališče s svojimi odmevnimi predstavami gostovalo v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, vedno znova se je moralo dokazovati, da je njegov obstoj nujno potreben za razvoj slovenske kulture na Tržaškem.

Babič sam je žel priznanja in nagrade tako za svoje gledališke predstave kot za filme.

Milica Kravos ne zanemari niti tehničnega osebja, brez njih ne bi zaživela nobena predstava na odru, vsakemu članu skrite ekipe nameni nekaj prijaznih besed.

V letih 1945–1965 je slovensko gledališče v Trstu, ki so mu vsakih nekaj let spreminjali naziv, delovalo na ozadju negotovega časa, usodnih političnih odločitev in sprememb v skupnosti, ki je bila ideološko razdvojen. Kljub temu je občinstvo z navdušenjem sprejemalo predstave, posvojilo igralce in igralko, spremljalo njihove različne vloge, jih ocenjevalo, hvalilo, gledališče je vse bolj postajalo eden od temeljnih kamnov slovenske kulture na Tržaškem in tudi v širšem prostoru.

In če dodam še kanček svojega razmišljanja in poskusim odgovoriti na vprašanje, kaj je ostalo od tistega pionirskega časa v zavesti tržaških Slovencev danes, kaj je ostalo od tistih dvajsetih let? V spominu nekaterih, starejših, predvsem zanos, zavzetost, zavedanje lastne identitete, ko je bila vsaka gledališka predstava izziv in praznik. Kaj pa danes pomeni Slovensko stalno gledališča v Trstu? Število gledaliških obiskovalcev se zmanjšuje, občinstva je vse manj, slovenska manjšina se stara in umira. Današnji čas ponuja ljudem, predvsem mladim veliko drugega, tudi manj zahtevnega. Mogoče pa smo se vsi v nenehni bitki s časom, v negotovosti slehernega dne, ko je najpomembnejše preživetje, vse drugo pa je potisnjeno v stran, utrudili, ne znamo in ne zmoremo razen redkih posameznikov zavzemati se za tiste dobrine, ki bi lahko dale našemu življenju neko dodano vrednost. K temu sodi tudi gledališče.

Ne želim končati s pesimizmom, saj končno delo dr. Milice Kravos potrjuje, da se lahko s ponosom oziramo v preteklost in prav nekaj takega ponosa in zanosa bi morali vtakati v našo prihodnost.

k signalistom. Z Binetom (umrl kot p. Bazilij Valentin v Avstraliji) sva se potem znašla na postojanki Koreno nad Horjulom, od koder sem kmalu prešel med četnike. Marjana pa so poslali v bolnišnico, kjer je stregel ranjenim in bolnim domobrancem.

Bil je to čas, ko je ameriško letalstvo praktično nemoteno opravljalo svoje delo nad zasedeno Evropo in vztrajno rušilo nemško moč, dokler je ni strlo. Seveda nas je do določene meje vse prizadevalo, ko so zatulile svarilne sirene in smo se morali podati v zaklonišča. Marjan pa je pri tem doživljal popolnoma drugačne težave. Ko sva se nekoč srečala, sem pripomnil, da se mi zdi utrujen, pa se je samo nasmehnil, utrujeno, seveda: "Veš, ko se oglasijo sirene, znosimo vse ranjence v klet, in ko sirene zatulijo konec alarma, jih spet odnesemo – nazaj v njihove sobe. Če to narediš dvakrat ali trikrat v istem dnevu, si zvečer pošteno utrujen ..." Umolknil je in vedel sem, da mi v resnici ne pripoveduje nobene šale, temveč bridko, okrutno resnico.

Kdaj sva se zadnjič videla, ne vem več. Po vsej verjetnosti v zadnjem mesecu vojne, ko sem bil nekaj dni ilegalno v Ljubljani. Bilo je to v začetku marca in vem, da sem se vračal v svoj odred dan potem, ko je bila Ljubljana bombardirana.

V prvih dneh maja, med umikanjem iz Ljubljane, je bil Marjan dodeljen ranjenskemu vlaku, ki so ga pri Lescah ustavili partizani. Ko je postalo jasno, da vlak ne bo nadaljeval poti v sosednjo Avstrijo, so ga zapustili vsi zdravniki, strežniki in strežnice in vsi ranjenci, ki so bili tega zmožni.

Kaplan Jenko, Marjan, še en kolega semeniščnik ter nekaj deklet pa so se odločili, da ostanejo s težkimi ranjenci, naj se zgodi, kar hoče. – Na odprti progi, pod gorenjskimi vrhovi so jih zajeli "osvoboditelji".

Vlak je bil vrnjen v Ljubljano, Marjan se je znašel v zasilnem zaporu v Šentvidu, kjer sta ga mati in teta Angela še dvakrat videli. Tretji dan ga ni bilo več ...

Kje je zapel svojo prvo in zadnjo "glorijo", ve z gotovostjo samo Bog. Ko me je v taborišču v Italiji dosegla vest, da je tudi on med padlimi, me je to prizadelo v dno srca. Dolga leta kasneje sem slišal, da je prištet med "pričevalce vere", kandidate za beatifikacijo. Stara bolečina v srcu

je spet zagorela s tisto vseobjemajočo silo, ki me je obhajala vselej, kadar sem premišljeval o tem življenju: če kdo, je on zaslužil svetniško avreolo. Marjan, župnik Jenko, oni drugi semeniščnik in vsa tri dekleta so zavestno ostali pri težkih ranjencih, čeprav so vedeli, kaj jih čaka. Lahko samo upam, da bo Cerkev pomorjenim v doglednem času priznala mučeništvo.

* * *

Že v Ameriki sem izvedel, da sta njegova mama in teta Angela v Brdih umrli in kje ima družina svoj grob. Odločil sem se, da ga obiščem ob prvi priliki, in res sem se nekega dne znašel na pokopališču na odprtem bregu. Bilo je to majhno, vaško pokopališče v Goriških Brdih. V rokah sem imel šopek domačega cvetja in pričakoval sem, da bom brez težav našel grob in se poklonil spominu mladostnega vrstnika, ki je bil "zapisan" na nagrobnem kamnu, čeprav trupla v zemlji ni bilo.

Vendar groba nisem našel. Prehodil sem vse pokopališče enkrat, dvakrat, trikrat – groba nisem našel. Slednjič sem odložil cvetje pri križu in odšel. Čakala me je tujina.

Zanimalo pa me je seveda, kaj in kako. Vsekakor sem bil na pravem pokopališču, imel sem celo fotografijo groba, kjer se je s kamna v neznanu oziral resen mladenič v frančiškanski kuti: br. Ksaverij OFM – Marjan Pavločič. Pa vendar, kje je grob?

Potem sem dobil sporočilo: prav v času, ko sem se tam zadrževal, je nekdo grob oskrunil in prevrnil spomenik ... Medlo se spominjam, da sem res na nekem mestu videl razmetano kamenje in plošče, a mi ni prišlo na misel, da bi si to podrobneje ogledal. Zdaj me je pretreslo: moj Bog, kakšno sovraštvo!

Marjan je o Brdih vedel samo tisto, kar mu je pripovedoval nono, ko ga je "ujčkal" na kolenih. Videl ni nikoli ne Krasa ne nonovih Brd. Bil je sicer vojak "na napačni strani", a ni opravljal drugega kot človekoljubno delo, saj je lajšal trpljenje ranjencev in bolnikov in je zavestno vztrajal na svojem "službenem" mestu, ko bi lahko tudi on brez težav pobegnul in si morda rešil življenje ...

In zdaj se je nad njegovo PODOBO znesel s tujo učenostjo zastrupljen človek!

"Ave, Marjan! Ave, anima pia!"

POMEMBNE NOVOSTI V KNJIŽNICI DUŠANA ČERNETA

Konec leta 2017 je bil za Knjižnico Dušana Černeta poln zanimivih sodelovanj in pridobitev

Lučka Kremžar De Luisa

Nastal je Knjižnični sistem Julijske krajine (Sistema bibliotecario giuliano)

V letu 2017 se je v deželi Furlaniji Julijski krajini začela uresničevati zamisel, da bi v skladu z deželno zakonodajo zadnjih let bolj povezali javne in zasebne knjižnice, tako da bi ustvarili pravo mrežo ali enotni sistem knjižnic na upravnih območjih novih medobčinskih zvez (ki imajo v italijanščini kratico UTI). Na ozemlju medobčinske zveze, ki zajema nekdanjo tržaško pokrajino, je tako nastal Knjižnični sistem Julijske krajine (uradnega slovenskega imena še nima, v italijanščini: Sistema bibliotecario giuliano - SBG).

Več mesecev so člani teh knjižnic oblikovali statut, program, smernice ipd. in konec leta je ta sistem nastal. V SBG je trenutno vključenih 27 knjižnic, med njimi tudi Knjižnica Dušana Černeta. Za Narodno in študijsko knjižnico pa včlanitev ni predvidena, ker ima v zakonih poseben status.

SBG je prejel že prvi prispevek deželne uprave, v naslednjih mesecih bodo javne predstavitve sistema, ustvarila se bo tudi spletna stran, kjer bodo povezave do vsake knjižnice in njenih katalogov. Knjižnice bodo mogle svojim članom predstaviti pobude ostalih knjižnic, obenem pa pripraviti tudi skupne prireditve. Načrtuje se tudi boljša medknjižnična izposoja. Z nastankom skupnega sistema se je povezal zajeten knjižni fond, ki je tako bolje dostopen širši populaciji.

Sodelovanje z novonastalo knjižnico pri Sv. Ivanu

Oktober 2017 smo v oglasu v Primorskem dnevniku brali, da želijo obuditi rajonsko knjižnico

pri Sv. Ivanu v Trstu in da zbirajo tudi slovenske leposlovne knjige. Knjižnica Dušana Černeta hrani veliko zanimivih dvojnikov, zato je naša knjižničarka takoj stopila v stik z gospo Lucio Lussetti, ki je zadolžena, da v novi knjižnici uredi bralni kotiček in zanj tudi skrbi. Pripravili smo seznam knjig različnih žanrov, gospa Lucia pa ga je pregledala in zbrala lepo število slovenskih knjig, ki so zdaj del nove knjižnice. Tako tudi z našimi dvojniki pomagamo širiti slovensko besedo med Neslovenci.

Novo gradivo v Knjižnici Dušana Černeta

V zadnjih mesecih je Knjižnica Dušana Černeta prejela več knjižnih darov, in sicer:

Gospa Ljuba Smotlak iz Mačkolj nam je podarila večji del svoje zasebne knjižnice, v katerem je veliko zanimivih knjig, ki jih naša knjižnica še nima; za našo knjižnico pa so tudi zelo zanimive serijske publikacije oz. periodika, saj lahko zapolnimo vrzeli v naši zalogi.

Prav tako nam je poklonila del svoje zasebne knjižnice gospa Berta Vremec z Opčin; prejeli smo zlasti veliko krajevne periodike. Posamezne številke bomo obdržali, da izpopolnimo lastno zalogo, dvojnike pa bomo ponudili drugim knjižnicam v Italiji in Sloveniji.

Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedadada nam je prijazno poklonilo kar 16 letnikov Trinkovega koledarja. Tako nam je omogočilo, da zdaj hranimo popolno izdajo te bogate publikacije.

Svojci pokojnega p. Franca Husuja so nam poklonili več njegovih knjig; tudi v tem primeru smo prejeli več zanimivih publikacij.

Dolgoletna prijateljica in sodelavka Knjižnice Dušana Černeta Mirjam Oblak iz Argentine je tudi v

letu 2017 poskrbela, da smo redno prejeli periodiko, ki jo izdajajo Slovenci v Argentini, in sicer Svobodno Slovenijo, Duhovno življenje in Božje stezice. Poskrbela je tudi, da smo prejeli popolno izdajo glasila, ki ga izdajajo v Rožmanovem zavodu (to je slovenski dom za starejše v Buenos Airesu). Prav tako je poskrbela za razne španske prevode slovenskih avtorjev in nove knjige, ki so jih slovenski ustvarjalci v Argentini izdali in poklonili naši knjižnici.

Najnovejša pridobitev je knjiga Marka Filipčiča Doktor, psi in smrt, ki jo je avtor sam založil in nam jo prijazno podaril.

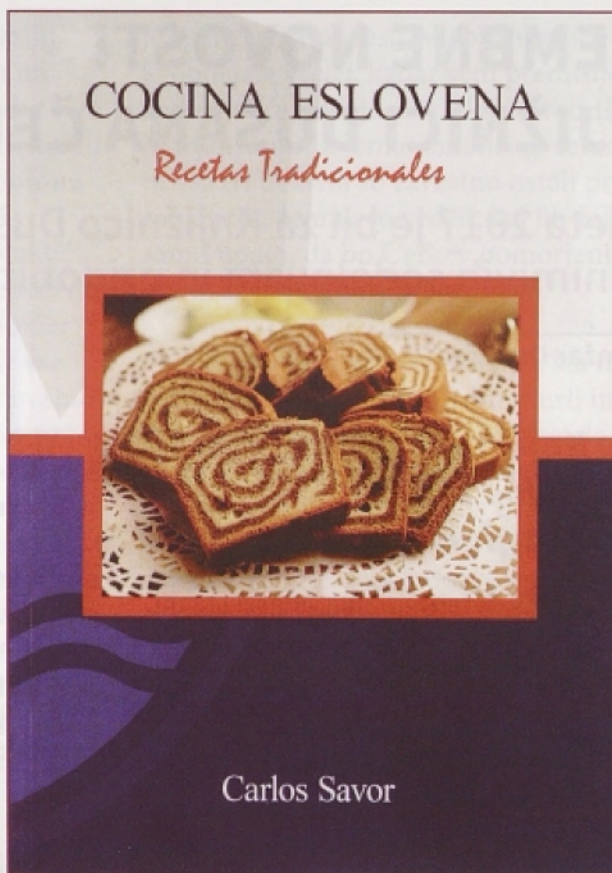
Vsem darovalcem se res toplo zahvaljujemo. Njihove plemenite geste kažejo, da zaupajo naši knjižnici in vedo, da bomo s podarjenim gradivom ravnali z ljubeznijo ter ga skrbno hranili.

Prostorska stiska

Nove pridobitve pa nas, žal, opozarjajo tudi na dejstvo, da se Knjižnica Dušana Černeta v zadnjih mesecih srečuje s hudo prostorsko stisko. Skladišče in vse sobe, kjer hranimo gradivo, so polno zasedeni. Nujno bi potrebovali v bližini našega sedeža kako večje skladišče, da bi razbremenili sedanje prostore. Odločitev za ta korak pa je zahtevna, saj so z njim povezani kar zajetni stroški.

SAZU na obisku

Februarja in marca 2018 sta nas obiskali sodelavki iz biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti, bibliotekarska specialistka Mojca Mlinar Strgar in študentka Tina Gerbec, ki pripravljata bibliografijo Franceta Balantiča. Pregledali sta celo vrsto našega, zlasti zdomskega gradiva, ki ni na razpolago v knjižnicah v Ljubljani. Veseli smo bili njunega obiska, ker smo

pripomogli k izpeljavi pomembnega kulturnega podviga in ker je obisk potrdil pomembno vlogo, ki jo ima Knjižnica Dušana Černeta v slovenskem knjižničnem prostoru.

Obisk iz Biblioteke SAZU. Od leve: Tina Gerbec, Mojca Mlinar Strgar

ERRATA-CORRIGE

V prejšnji številki Mladike se je napačno zapisalo ime avtorja novele Pradavni navdih, ki se pravilno glasi **Edo Rodošek**. Avtorju in bralcem se opravičujemo.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Matej kupuje ročaj za metlo, pa pravi prodajalcu:

»Pa naj bo čim bolj kriv, da bo žena zgrešila cilj, kadar pridem pozno domov.«

»Kako je pa s shujševalno kuro vašega moža, soseda?«

Ali se že dotakne z rokami prstov na nogi?

»Dotakne se jih še ne, vidi jih pa že.«

»Jaz imam zelo pametno muco. Če zaduha meso, sama prosi.«

»Moja je še bolj brihtna. Če zaduha meso, ga sama vzame.«

»Zaradi tebe bom ob živce. Nikoli te ni doma!«

»Ljuba ženka, saj grem samo zato od doma, da ti ne bi šel na živce.«

»Tvoja koža letos še ni videla sonca, a?«

»Seveda, saj koža nima oči.«

»Ta knjiga da je nevarna?«

»Pa še kako! Žena mi jo je že trikrat vrgla v glavo!«

Ko je vedeževalka neki ženski napovedala njeno bodočnost, je zahtevala tisoč evrov. Ženska pa ji zabrusi: »Ko bi vi res kaj vedeli, kot trdite, bi morali vedeti, da jaz sploh nimam tisoč evrov!«

»Vedno, kadar se napijem, vidim bele miši.«

»Jaz pa nič, ker imam vedno mačka.«

»Kako grdo ravnaš z menoj, vinček.

Jaz tebe ljubim, ti si me pa v jarek vrgel!«

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957

ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. -
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa, Peter
Močnik, Milan Nemač, Adrijan
Pahor, Bruna Pertot, Ivan
Peterlin, Alojz Rebul, Peter
Rustja, Marko Tavčar, Zora
Tavčar, Evelina Umek, Neva
Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 -
Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška
banka - Banca di Credito Co-
operativo del Carso (IBAN: IT58
S089 2802 2010 1000 0016 916;
SWIFT: CCRTIT2TV00).

Vsem bralcem Mladike voščimo

*vesele in blagoslovljene
velikonočne praznike!*

Uredništvo

NOVO PRI ZALOŽBI MLADIKA

ZALOŽBA MLADIKA

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307

uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com

www.mladika.com